

968

Հաճկուն

Թիփու 1889

82

C-53

82

~~Хрестоматія~~

~~А 53 ред 7~~

2011

V

Հրատարակութիւն
ԲԱՐՍԵՂ ՔԱՄԱԼԵԱՆԻ

82
7-53

W

Հ Ա Մ Լ Է Տ

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՀԻՆԳ ԱՐԱՐՈՒԱԾՈՎ

ՀԵՂԻՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԼԼԻԱՄ ՇԷՔՍՊԻՐԻ

Թարգմանութիւն

ՍԵՆԵՔԵՐԻՄ ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ

1002
95344

ԹԻՖԼԻՍ

Տպարան և ձուլարան Ս. Ի. Ռոտինկինի
1889

1003

197

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 26 Января 1889 г.

Типографія М. Д. Ротиніанца. На Гол. просп. д. № 41

ՀՐԱՏԱՐԱԿԶԻՑ

Թէև ոչ մի ջանք և աշխատանք չ'ինացեցինք «Դաշնակ», ժողովածուի հրատարակութեան համար, բայց, այնու ամենայնիւ մի անսպասելի խոչնդոտի հանդիպելով՝ ստիպուած յետաձգում ենք այդ ժողովածուի հրատարակութիւնը մի անորոշ ժամանակամիջոցով:

Ուստի այդ ժողովածուի փոխարէն հրատարակելով պ. Աեւեքերիմ Արծրունու հայերէն լեզուով թարգմանած Նէքսալիի յայտնի «Համէտ», ողբերգութիւնը, ուղարկում ենք մեր բոլոր բաժանորդներին:

Բ. Քաճաւէան

84200702175

ԻՍ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐԻՆ

1880 թուականի Օգոստոս ամսին՝ ես, վստահութիւն ունեցալ փորձ փորձել «Համէտ» ողբերգութիւնը թարգմանելու Հայկական բեմի համար, ըստ պահանջման թատրոնի վարչութեան և հետեւեալ հասկացող բարեկամներին լորդորմանց: Աղապի աշխատութիւնը, անշուշտ, պիտի կրէր իւր մէջ «վստահութեան» բոլոր ճշանները, գոնեա իմ կողմանէ, քանի որ ես չէի գինաւորուած աջն պալմաններով, որոնց կատարեալ գոյութիւնը միայն պալմանաւորում է «Համէտ» թարգմանութեան լաջողութիւնը: Պարտքս եմ համարում կանգ առնել ալի պալմանների վերայ:

ա. Ըստ պահանջման Հայկական թատրոնի վարչութեան՝ ես ըստիպուած էի ողբերգութեան թարգմանութիւնը աւարտել ընթացքս մի ամսու, որպէս զի նա կարողանալ պատրաստել նորա ներկաացումը աշնան սկզբին: Այլ պատճառաւ «Համէտ» թարգմանութիւնը ես աւարտեցի քսան և երեք օրու ալ մէջ, Նիսիօփօսիւմ, ուր կը բնակէի քաղաքում առողջութիւնս կազդուրելու նպատակով: Բնական է, որ աղապի պարագաների մէջ կատարած ծանր աշխատութիւնը չէ կարող չունենալ շտապողութեան լատուի քանի մի պակասութիւններ:

բ. Անգղիերէն եւ չեխերէն, չեխերէն գոնեա աղքատ, որ կարողանալի թարգմանել «Համէտ» բնագրից, ուստի թարգմանեցի ուրիշ լեզուներով թարգմանութիւններէց: Անժխտելի ճշմարտութիւն է, որ

եթէ թարգմանութիւնը կատարուիմ է ոչ բնագրից, ուրբան որ նա կատարելագործուած լինի, միշտ, շատ թէ քիչ, հեռու կլինի վերջինից, այսինքն բնագրից:

Գ. Եւ վրաւի, եթէ իմ ընթերցողները ուսումնասիրել են «Համէտ» վերաբերեալ գրականութիւնը զանազան լեզուներով, նորա պատմական, հոգեբանական, բանաստեղծական, բնական և դրամատիկական քննադատութիւնները, նոքա պէտք է համոզվին, որ չկան երկու թարգմանութիւններ, որոնք ճշտութեամբ միմեանց նման լինին: Որովհետեւ «Համէտ» ողբերգութիւնը լի է անսահման և բազմակողմանի գեղեցկութիւններով, խորհին փիլիսոփայութիւնով, սրախօսական դարձուածներով, պատմական ակնարկներով, դրամատիկական ոճով, ազգու լեզուով, բնական տեսարաններով ևայլն, ուստի զանազան ազգերի թարգմանիչները պահպանում էին իրանց աշխատանք մէջ վերոգրեալ չատկութեանց մի քանիսը, 'ի բաց առնելով միւսները. այդպիսի կերպիւ ինձ լսալիս բազմաթիւ թարգմանութիւնները միմեանցից շատ զանազանութիւն են և խրաքանչիւրը նոցանից ներկայացնում է ընթերցողին Նէսքպլիի «Համէտ» ողբերգութեան «կտորտանքը» և ոչ ամբողջութիւն: Օրինակ. թարգմանիչներից մէկը կամենալով մնալ հարազատ բնագրին և պահպանել նորա ճշտութիւնը (կէտչէր, Լմիլ Մօնտէգիու), զոհում են այն նպատակին բնագրի ալ չատկութիւնները, միւսները ձգտելով պահպանելու բանաստեղծական գեղեցկութիւնները մեղանշում են գաղափարի և մտքերի ճշտութեան դէմ, (Պօլէօլի, Կրօնիբերգ, Շարլ Հիւզօ), երրորդը, կամենալով իւրեանց թարգմանութիւնները ծառայեցնել միայն բնին, թատրօնի նըպատակներին, զանց են առնում, թէ բանաստեղծական կողմերը և թէ բնագրի ճշտութիւնը (Չագուլեան) չորրորդը, պահպանում են միայն կլասիկական ոճի չատկութիւններ, որոյ պատճառաւ թարգմանութիւնը ներկայանում է իբրեւ մի մեռեալ կմախք, (Վլանչենկօ) ևայլն: Նշմարելով այդպիսի թերութիւններ, բնական է, որ մեր ժամանակակից թարգմանիչները պարտ են փախչել միակողմանութիւններից և փոխանցանել, կամ թարգմանել «Համէտ» այնպէս, որ բնագրի բոլոր

չատկութիւնները 'ի կարեաց չափու, արտապատուի և մարմնաճաշ թարգմանութեանց մէջ:

Դ. Գալով ներկայ թարգմանութեանը, թող ընթերցողը համարձակութիւն չ'համարէ իմ կողմից, եթէ ասեմ, որ ես իմ թույլ ոյժերով աշխատել եմ որ «Համէտ» հալ թարգմանութիւնը չլինի անչափ միակողմանի, որպէս վերոգրեալները: Այլ հարց է, թէ որ աստիճան չաջողութիւն ունեցած եմ աշխատութեանս մէջ, սակայն այսքան միայն կարող եմ ասել, որ թարգմանելով «Համէտ» ես միշտ աչքիս առաջ ունեցել եմ Հայկական մանուկ բեմը և Հայ հանդիսականներին, որոնք պիտի հասկանալին բնինց արտասանած մեծախօսութիւնները:

1880 թուականից սկսեալ «Համէտ» լսալիս և արդիւնաւոր ներկայացումները, որոց չաջողութիւնը, գուցէ, աւելի վերաբերելի է գեղասանների և դերասաններին տաղանդին, խրախօսեց ինձ, 'ի լուս ընծայել ներկայ թարգմանութիւնը, իբրեւ մի փոքրիկ ծառայութեան նշան իմ կողմանէ 'ի նպատակ Հալ մատենագրութեան: Թարգմանիչը, լսածներով հրատարակչին հրատարակելու այս աշխատանքը, նոյն կերպիւ ինչպէս նա ելած է իւր գրչի տակից 1880 թուականին, առանց որեւէ փոփոխութեան և ուղղելու, ինքն քաջ գիտէ իւր գործի պակասութիւնները: Բայց և այնպէս այս հրատարակութիւնը մի, այսպէս ասել, պիտեղութիւնն է, որով ես կուզեմ առիթ տալ աւելի ընդունակ, տաղանդաւոր, և աւելի բարեբաղդ պալմաններով զինաւորուած անձանց, 'ի նորէ ձեռք զարկել «Համէտ» թարգմանութեան 'ի Հայս, որպէս զի Հայոց մատենագրութիւնը այդ կողմանէ, չեւ չ'ենի Զինաց մատենագրութիւնից գոնեա, որ այդ ողբերգութեան թարգմանութիւնը ունէ մէկից աւելի:

ՍԵՆԵՔՆԵՐԻՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

5 Փետրվարի 1889 ամի.
Տիֆլիս.

1880

ԹԻՖԼԻՍԻ ԹԱՏՐՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 20-ԻՆ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ

Հայ դերասանական Մշտական խումբը ներկայացրեց
ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ

ՀԱՄԼԵՏ

Ողբերգութիւն 5 արար. հեղ. Վ. Շէքսպիրի, թարգմ. Ս. Արծրունու
ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԻՆՔ.

Կլավդիոս, թագաւոր Դանիւլ. Պ. ՄՆԱԿԵԱՆ
Հերարուդա, թագուհի. օր. ԵՐԱՆՈՒՀԻ ԳԱՐԱՔԱՇԵԱՆ
Համլէտ, սորա որդին առաջ. ամուսնուց Պ. ԱԴԱՄԵԱՆ
Պօլօնիուս Պ. Մանդրինեան
Լաերտ } Պ. Բէզարեան
 } սորա որդիքը
Թֆէլիա } օր. ՍԻՐԱՆՈՅՇ
Հօրացիոյ, Համլէտի ընկերը. Պ. Սուքիասեան
Վօլօմանդ } Պ. ՆՆ
Կօրնէլի } Պ. ՆՆ
 } պալատականներ
Րօզենկրանց } Պ. Աղաբեան
Գիլդենշտէրն } Պ. Դեմիրեան
Օսրիկ } Պ. Աբրահամեան
Մարցելլօ } Պ. Սահակեան
 } աստիճանաւորներ
Բերնարդօ } Պ. Սարումեան
Ֆրանցիսկօ } Պ. ՆՆ
Համլէտի հօր ուրուականը. Պ. Աւաբեան
Դերասան Պ. Զարթեղեան
Դերասանուհի օր. Վարդուհի
Առաջին } Պ. Տէր-Դաւթեան
 } Գերեզմանախորներ
Երկրորդ } Պ. Աւաբեան

Պալատականներ, աստիճանաւորներ, զերտաւորներ, գերեզմանա-
փորներ և ժողովուրդ:

Գործողութիւնը կատարվում է Դանիւլ մայրաքաղաքում:

ԱՐԱՐՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ ԱՌԱՋԻՆ

(ԴԱՐԱՏԱՓ ՊԱԼԱՏԻ ԱՌԱՋ)

ՏԵՍԻԼ Ա.

ՖՐԱՆՉԵՍԿՕ պաշտօնադատ: Մոնոմ է ԲԵՐՆԱՐԴՕ:

ԲԵՐՆԱՐԴՕ: Ո՞վ ես:

ՖՐԱՆՉԵՍԿՕ: Կանգ մտ: Նշանաբանդ և ինքդ ասա, ո՞վ ես:

ԲԵՐՆԱՐԴՕ: Կեցցէ թագաւորը:

ՖՐԱՆՉԵՍԿՕ: Բերնարդօ:

ԲԵՐՆԱՐԴՕ: Նոյն ինքն է:

ՖՐԱՆՉԵՍԿՕ: Դու չատ ճիշդ և իւր ժամանակին ես գալիս ինձ
փոխանակելու:

ԲԵՐՆԱՐԴՕ: Կէս գիշեր է, դնա քնիր:

ՖՐԱՆՉԵՍԿՕ: Շնորհակալ եմ. ցուրտը խիստ է, ինքս էլ լաւ
չեմ գգում ինձ:

ԲԵՐՆԱՐԴՕ: Հանգիստ է արդեօք:

ՖՐԱՆՉԵՍԿՕ: Ինչպէս գերեզմանը: Մուկն անգամ չէ շարժվում:

ԲԵՐՆԱՐԴՕ: Լմա՛ւ: Բարի գիշեր: Եթէ տեսնես պաշտօնը թեան
ընկերներին՝ Հօրացիօին և Մարցելլօին, ասա՛ որ շտապեն:

(Հօրացիօն և Մարցելլօն մոնոմ էն:)

ՏԵՍԻԼ Բ.

ՆՈՅՆՔ, ՀՕՐԱՅԻՐ ԵՒ ՄԱՐՅԵԼԼՕ.

ՖՐԱՆՉԵՍԿՕ: Ահա, կարծեօք ճորձա գալիս են: Կանգ մու, ո՞վ ես:
ՀՕՐԱՅԻՐ: Հայրենիքի բարեկամներ:

ՄԱՐՅԵԼԼՕ: Եւ թագաւորի հպատակներ:

ՖՐԱՆՉԵՍԿՕ: Մնաք բարեւ, բարի գիշեր: (Գնում է:)

ՄԱՐՅԵԼԼՕ: Է՛յ, Բերնարդօ:

ԲԵՐՆԱՐԴՕ: Ի՞նչ կա:—Հօրացիօն անտեղ է:

ՀՕՐԱՅԻՐ: Մասամբ: (Ձեռքը «հշտ» է:)

ԲԵՐՆԱՐԴՕ: Բարեւ եկար Հօրացիօ, բարեւ Մարցելօ:

ՀՕՐԱՅԻՐ: Այս գիշեր նա երեւցաւ արդեօք:

ԲԵՐՆԱՐԴՕ: Ես դեռ ոչինչ չեմ տեսել:

ՄԱՐՅԵԼԼՕ: Հօրացիօն ասում է թէ՛ աղբ բոլորը երեւակաւութիւն է. նա հաւատ չէ ընծայում աչն սարսափելի լալտնութեան, որին մենք երկու անգամ ականատես եղանք: Ուտի ես ճորձն ինչդրեցի, որ այս գիշեր գալ պահակատեղին և համոզուի, տեսնելով մեռելալների լալտնութիւնը, թէ մեր աչքերը մեղ չեն խաբում և ինքը ճորձ հետ խօսի:

ՀՕՐԱՅԻՐ: Առասպել է, նա չի լալտնուիլ:

ԲԵՐՆԱՐԴՕ: Նստենք մի փոքր՝ և թող տուր դարձեալ չարձակուել քո լսելիքի վերայ, որ շատ ծանրացել է մեր պատմածի համար, թէ մենք ճորձն երկու անգամ տեսել ենք:

ՀՕՐԱՅԻՐ: Նստենք և լսենք թէ էլ ի՞նչ կ'պատմես մեզ, Բերնարդօ:

ԲԵՐՆԱՐԴՕ: Անցեալ գիշեր, երբ ահա աչն աստղը, որ բևեռից դէպի արևմուտքն է ծագում, փայլեց, խի աչնտեղ, ուր աշտմա էլ է փայլում, Մարցելօն և ես, երբ կէս գիշերուան դանդը խփեց...

(Խփում է 12 ժամ:)

ՄԱՐՅԵԼԼՕ: Լսիր, ահա նա գալիս է: (Մտնում է Ուրաշիմօն:)

ԲԵՐՆԱՐԴՕ: Իսկ և խի մեր հանգուցեալ թագաւորն է:

ՄԱՐՅԵԼԼՕ: Դու գիտուն ես, Հօրացիօ, խօսիր հետք:

ԲԵՐՆԱՐԴՕ: Նայիր՝ նման չէ արդօք ճորձն: Լաւ տես:

ՀՕՐԱՅԻՐ: Կատարեալապէս: Զարմանքից և երկիւղից ես դողում եմ:

ԲԵՐՆԱՐԴՕ: Նա կամենում է որ հետը խօսեն:

ՄԱՐՅԵԼԼՕ: Հօրացիօ, մի բան հարցրու:

ՀՕՐԱՅԻՐ: Ո՞վ ես դու, որ տիրապետել ես կէս գիշերուալ գեղեցիկ ժամը զինուորական ղգեստով և լէնքով՝ զարդարուած, որով շրջում էր երբեմն Դանիալի թագաւորը: Յանուն երկնքի երդուցնում եմ քեզ, խօսիր:

ՄԱՐՅԵԼԼՕ: Նա վիրաւորուեց:

ԲԵՐՆԱՐԴՕ: Նա հեռանում է:

ՀՕՐԱՅԻՐ: Կանգնիր, խօսիր, երդուցնում եմ քեզ, խօսիր:

(Ուրաշիմօն գնում է:)

ՄԱՐՅԵԼԼՕ: Նա գնաց.—չ'կամեցաւ պատասխանել մեզ:

ԲԵՐՆԱՐԴՕ: Հը՛, ի՞նչ կա, Հօրացիօ, դու դողում ես և գունատուել ես: Տեսածդ կարծեմ, ցնորքից մի բան աւելի է: Դու ի՞նչպէս ես կարծում:

ՀՕՐԱՅԻՐ: Երբիւրեւմ եմ Արարչի անունով, որ, եթէ լո՛ւ սեփական աչքերս ինձ երաշխաւոր չ'լինէին, ես ուրիշ խօսքերին չէի հաւատալ:

ՄԱՐՅԵԼԼՕ: Աչնպէս չէ, որ նա շատ նման էր թագաւորին:

ՀՕՐԱՅԻՐ: Ինչպէս դու ինքդ քեզ: Իսկ և խի աչնպէս էր զրահաւորուած, ինչպէս գոռոզ Նորվեգիացուն խորտակելու ժամանակ. նոյնպէս լո՛ւքերը կ'իտած, ինչպէս մեծամարտութեան ժամանակ Լեհացուն ձգեց սառուցի վերայ: Անխմանալի է:

ՄԱՐՅԵԼԼՕ: Իսկ աղբ կերպ նա երկու անգամ խոր գիշերուալ մէջ անցաւ մեր մօտով մարտի քաղերով:

ՀՕՐԱՅԻՐ: Թէ ի՞նչ է գուշակում այս երևույթը, չեմ կարող ասել, միայն ինձ թվում է, որ Դանիալին մի սարսափելի խտնակումն է սպառնում:

ՄԱՐՅԵԼԼՕ: Նստենք, բարեկամներ, թող բացատրէ ով որ գիտէ, թէ ինչո՞ւ համար են գիշերալին այս խիստ և արթուն պահապանները: որոնք խանգարում են Դանիալի ժողովուրդի քունը: Ի՞նչու համար է, որ ամենալն օր թնդանօթներ են ձուլում և օտար երկիրներից պատերազմական իրեղեններ առնում, դործաւորներին բռնութեամբ նաւարան ուղարկում, որտեղ նոքա չեն դանազանում սօնը հասարակ օրից: Ո՞վ կ'բացատրէ ինձ:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Ես: Գոնէ աղսպէս կ'պատմեմ. մեր հանգուցեալ թագաւորը, որի ուրուականը մենք ալժմ տեսանք, մենամարտեց Նորվեգիայի Ֆորտներասի հետ: Նա դրդուած լինելով իւր նախանձելի բաղդից՝ նորան մենամարտութեան կանչեց: Մեր քաջ, մեր դիւցազն Համէտը (աղսպէս է՝ Նա ճանաչուած ալստեղ, ալս աշխարհի մասում) սպանեց թշնամուն և Ֆորտներասը իւր կեանքի հետ կորցրեց և իւր բոլոր պետութիւնը: Աղսպէս էր յոցա փոխադարձ և մենամարտների կնիքով ու ստորագրութեամբ հաստատած դաշինքը: Եւ մեր թագաւորն իւր տէրութիւնը նոնպէս գրաւական դրեց, որ և թէ Ֆորտներասը չաղթէր, նորան պիտի հասնէր:—Բայց ինչպէս որ նոն պալմանի զօրութեամբ Ֆորտներասի տէրութիւնն անցաւ Համէտին, ալժմ երկրաւոր Ֆորտներասը կրելով իւր կուրծքի մէջ անզուսպ վալքենի հուր և անփորձ քաջութիւն, ժողովել է Նորվեգիայի զանազան անկիւններում չրջմովիկների խումբ, որոնք մի պատառ հացի համար ամեն իրենց արդիւնաւոր բանի վերաջ կ'արձակուին: Եւ նորա ղրտաւորութիւնը (ինչպէս չալտնի է Դանիալին) ալն է՝ որ գէնքի զօրութեամբ վերադարձնէ իւր հօր կորցրած տէրութիւնը: Ահա ձեզ, իմ կարծիքով, աղքատմեն պատրաստութիւնների, պահապանների, շարժմանց և չուզմութեան պատճառ մեր երկրի մէջ: Կարծիքս սխալ չպէտք է լինի:

ԲԵՐՆԱՐԳՈ: Մեկնութիւնդ համաձայն է զինուորական ուրուականի չալտնութեանը, որը ալնքան նման էր թագաւորին՝ պատերազմների աղքատեցեալ և ներկայ պատճառին:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Դա առանձին մի հատիկ է, որ մթնեցնում է իմաստութեան աչքը:—Մեծագոր չաղթական Հումում, մեծն Կեսարի անկ-

ման ժամանակ, մեռեալները պատանքների մէջ, աղաղակներով և մըրմնջալով թափառում էին փողոցներում: Երևում էին աստղեր իւրեանց հրեղէն գիտակներով, թափվում էր արեան անձրեւ, արեգակը ծածկվում էր բծերով և լուսինը հիւանդանում էր մինչև խաւարման օրը. կարծես աշխարհի վերջն էր եկել: Միննոն անարկու հեղափոխութեան նշան երևեցնում են երկինքն ու երկիրը մեր երկրի և հայրենակիցների համար:

(Մարտն է ուրախանել:)

Նալեցէք, ահա, կրկին եկաւ: Կամի թող ինձ ոչնչացնէ՝ նա, բայց ես նորա ճանապարհը կ'կտրեմ: Կանգ մոռ, ուրուական, և թէ դու գիտես բարբառ մարդկային և ունիւ ձալն՝ խօսիր ինձ հետ: Ասա, գուցէ բարի քաջութեամբ կարող եմ վերադարձնել քեզ քո հանգստութիւնը, կամ գիտես՝ դու ճակատագիրը, որը սպառնում է քո հայրենիքին, և ես կարող եմ նորա առաջն առնել,—Ոհ, խօսիր: Գուցէ կենդանութեանդ օրերում ոսկի և գանձ ես խորել գետնի մէջ, որի պատճառով ասում են թէ ողբը թափառում են գիշերները: (Աղաղակ խօսում է:)

ՄԱՐՅԵԼԼՕ: Չ'ծակեմ ես նորան նիզակով:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Ծակիր, եթէ չ'կանգնի:

ԲԵՐՆԱՐԳՈ: Ահա, նա ալստեղ է:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Ալստեղ է:

ՄԱՐՅԵԼԼՕ: (Հօրացնելով: Անհետացաւ: (Ուրախանելով Գոնէ:)) Մենք վիրաւորեցինք նորան. մենք բռնութեամբ կամեցանք նորան պահել, բայց նա՝ մեր նիզակներին և սրերին անմատչելի եղաւ, մեր հարուածները միմիայն անմիտ վիրաւորանք էին: (Գոնէ էն:)

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ.

(ԸՆԴՈՒՆԱՐԱՆ ԴԱՀԼԻՃ ՊԱԼԱՏՈՒՄ:))

(Երաշխանք-Լի-ն)

ՏԵՍԻԼ Ա.

(Մասնա՝ էն ԹԱԳԱՒՈՐ ԹԱԳՈՒՀԻ, ՀԱՄԼԵՏ, ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ, ԼԱ-
ԷՐՏ, ՎՕԼՏԻՄԱՆԴ, ԿՕՐՆԵԼԻ, ԻՇԽԱՆՆԵՐ ԵՒ ՊԱԼԱՏԱԿԱՆՆԵՐ.)

ԹԱԳԱՒՈՐ: (Երաշխանք-Լի-ն) Թէպէտ և անգին է մեզ համար
մեր եղբոր փշատակը, որին լափշտակեց մահը, թէպէտեւ պատշաճա-
ւոր էր, որ մեր սրահը ընկղմած լինէին վշտերի մէջ և բոլոր մեր
ախրութիւնը երևար իբրև մի սգաւոր անձն, սակայն դատողութիւնը
լաղթող հանգիստեցաւ բնութեան դէմ, և խմաստուն տխրութեամբ մը-
տաբերելով մեր եղբորը՝ մենք մեզ ևս չենք մոռանում: Ուստի տըխ-
րութիւնն և վիշտը մենք միացրինք. մի աչքով արտասուելով, միւսը
մենք զուարճութեան զարծրինք, տօն կատարեցինք թաղման ժամա-
նակ, հալոնքի հոգեհանգստի տաղ երգեցինք, հաւասարակշռեցինք
վիշտն ու ուրախութիւնը և ճշտած բերկրանքով մեր նախկին քրօջը,
իսկ ալժամ մեր թագուհուն, մեզ կին անուանեցինք: Սոցն վարքով
մենք երբէք չ'ըմբարայեցինք ձեր խմաստութիւնը, որ ազատօրէն
համախոս էր մեզ, որի մասին լստնում եմ ձեզ մեր գոհունակութիւ-
նըն ու ողջոյնը: Բացի դրանից դուք պէտք է գիտենաք, որ երիտա-
սարդ Ֆօրտինըրասը՝ արհամարհելով մեզ և կարծելով որ մեր թան-
կագին եղբոր մահից վատ մեր տէրութիւնը խախտուեցաւ, վստահա-
ցաւ անարգելու մեզ, պահանջելով մեզանից դեսպանների միջոցով
այն հողերը, որ պատերազմական իրաւամբ վաստակել էր մեր հռչա-

կաւոր եղբայրը: Այսքանս դորա մասին բաւական է: Ալժամ խօ-
սենք մեր և այս ժողովի մասին: Մենք գրեցինք Նորվեգիայի թագա-
ւորին, որ ծերութեան և տկարութեան պատճառով չէ բաժանվում
իւր մահճից և հազիւ թէ գիտէ իւր եղբոր որդու չարամտութիւնը,
որ նա զաղարկեցէ գործի ընթացքը, ևս առաւել, որ զինուորների ժո-
ղովուլը և սոցա պահպանելու ծախքը դժուարացնում են իմ տէրու-
թեան դրութիւնը: Քեզ, սիրելի Կօրնելի և քեզ, ՎՕլտիմանդ, չանձնում
ենք տալ զառամեալ թագաւորին մեր ողջոյնը և խորհրդակցել նո-
րա հետ, առանց չեղուելու ձեզ տուած նամակների ճիշդ բովանդա-
կութիւնից: Մնաք բարե: Ձեր արագութեամբն ապացուցէք ձեր
եռանդը:

ԿՕՐՆ, և ՎՕԼՏ: Պատրաստ ենք, ինչպէս միշտ, ապացուցանելու
և ալժամ մեր եռանդը:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Ձենք կամկածում. բարի ճանապարհ:

(Կօրնելի և ՎՕլտիմանդը գնում են:)

Դու ինչ կ'ասես, Լաէրտ: Դու ասում էիր, թէ մի բան ևս կա-
մենում խնդրել մեզանից. ինչ է խնդիրքդ, Լաէրտ: Դանիայի թագա-
ւորին ասած խելացի խօսքը կորած չէ: Ի՞նչ կարող է Լաէրտը խնդ-
րել թագաւորից, որ նա չ'կատարէ խնդիրքը չ'լսած:—Դուխն էլ
աչնքան մօտ չէ սրտին, ձեռքերն էլ աչնքան ծառայելու պատրաստ
չեն բերանին, որքան Դանիայի գահը քո հօրը: Ասա, Լաէրտ, ինչ էիր
կամենում:

ԼԱԷՐՏ: Ձերդ վեհախառութեան թուլութիւնը կրկին վերա-
դառնալու Ֆրանսիա, որտեղից էս կամաւորապէս եկաք, սրբազան
պարտքս համարելով ներկալ լինել ձերդ վեհախառութեան թագա-
դրութեան: Իսկ ալժամ կատարելով այդ պարտքը՝ ևս իմ բոլոր բաղ-
ձանքներով և մտքերովս ձգտում եմ ղէպի Ֆրանսիա, որի մասին և
խնդրում եմ ձեր թուլութիւնը:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Հալոդ թոյլ կ'տալ: Ի՞նչ է ասում Պօլօնիուսը:

ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ: Վեհախառ Տէր, անվերջ խնդրանքով նա խլեց ին-

ձանկից իմ ակամայ թողնութիւնը. հարկադրեց ինձ, վերջապէս, որ
ես դնեմ իմ դժուար համաձայնութեան կնիքը նորա ցանկութեան
վերայ: Խնդրում եմ, թաղաւոր, թող տուէք նորան գնալու:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Օգուտ քաղիր, Լաէրտ, քո բաղդաւոր վարկեանից,
կարգաւորիր ժամանակդ, ինչպէս քեզ հաճելի է, անցրու ժամերդ,
ինչպէս կամիր: Իսկ դո՛ւ, մեր բարեկամ և որդի, Համլէտ:

ՀԱՄԼԷՏ: (Մէ Կոճը): Փոքր ինչ առաւել քան բարեկամ և հե-
ռու քան որդի:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Ինչո՞ւ եմ տխրութեան ամպերն երեսիդ:

ՀԱՄԼԷՏ: Դեռ շատ մօտիկ եմ ուրախութեան արեգակին, թա-
ղաւոր, ես չեմ կարող ծածկուիլ տխրութեան ամպերի մէջ:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Հեռացրու քեզանից գիշերալին խաւարը, իմ բարի
Համլէտ, նալիր բարեկամօրէն Դանիալի թագաւորի վերայ, ինչու
խոնարհեցրած աչքերով, կարծես փոշու մէջ քո հանգուցեալ հօրդ ևս
որոնում: Այդպէս է մեր, ամենաչն կենդանեաց ճակատագիրը—մեռնել:

ՀԱՄԼԷՏ: Այո՛, թագուհի, ամենաչն բան կ'մեռնի՝ ալըպէս է
ընդհանուրի ճակատագիրը:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Եթէ ալըպէս է, ինչո՞ւ հօրդ մահը ալըքան տխրեց-
նում է քեզ, կարծես նորանով բնութեան օրէնքը խախտուեց. ալը-
պէս է երևում նայելով քեզ վերայ:

ՀԱՄԼԷՏ: Ո՛չ, թագուհի, ոչ թէ երևում է, այլ խկապէս կայ.
ես երևոյթներին չեմ հաւատում: Ես չ'գիտեմ ոչ մի երևոյթ, ոչ աչս
սև վերարկուն, ոչ սգաւորի սովորական հագուստը, ոչ խեղդուած
շնչառութեան հեկեկանքը, ոչ արտասուաց սուստութիւնը, ոչ վշտա-
բեկ գէմքի ախուր տեսքը, վշտի ոչ մի ձևը, տեսակները և նշաննե-
րը չեն կարող խկապէս ցոյց տալ իմ հոգեկան լուքմունքը, որով ես
տոչորվում եմ: Այդ ամենը գուցէ երևալ, որովհետև նոցա ձևացնել
կարելի է, իսկ հոգւոյս մէջ ես կրում եմ աչն՝ ինչ որ կա և ինչ որ
տխրութեան ամեն զարդարանքներից բարձր է:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Բոլորը գեղեցիկ է և գովելի, Համլէտ. բարի է քո
տխրութիւնը, և որդիական սիրող մէջ մենք քնքոյչ սիրտ ենք տեսնում:
Ամենաչն բան իւր ժամանակն ունի—տխրութիւնը նմանատէս: Անխաւատ

է և մեծ մեղք անդամ տրտնջալ վիճակի դէմ—անհնազանդութիւնը
և տրտունջը բնութեան լաւիտեանական օրինաց դէմ են, լաւիտեան
ցաւել և լալ մեռեալների մասին: Թո՛ղ տխրութիւնդ, նալիր ինձ վերայ
ինչպէս ծնողի վերայ, թո՛ղ բոլոր աշխարհը տեսնէ, որ դու մեր գահի
ամենամերձաւորն ես և սիրուած աչնալիսի սիրով, որով հալը սի-
րում է իւր որդուն: Գո ղիտաւորութիւնը Վիրտեմբերգի ուսումնա-
րան երթալու մասին մեր կամքին հաճելի չէ և մենք խնդրում ենք
քեզ մնալ աչստեղ մեր ևւրախութեան և բերկրանաց համար:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Կ'լուսամ որ մօրդ խնդիրքը ի զուր չի անցնիլ. ա-
ղաչում եմ, մնացիր մեզ մօտ:

ՀԱՄԼԷՏ: Հնազանդել ձեզ՝ ընդ միշտ իմ պարտքն է, թագուհի:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Այդպիսի պատասխանը ուրախացնում է սիրտս:
Դու կ'լինիս մեզ հաւատար Դանիալի մէջ. ես կամենում եմ սրտիս ու-
րախութիւնից, որ աչս օրուաչ հացկերոյթին քո կենաց բաժակը թըն-
դանօթի որոտումով հաղորդուի երկնքին և երկրին: Բարձրաձայն կ'ծա-
նուցանենք աշխարհին մեր ղուարճութիւնը և երկրի ամպը երկնից
ներքոյ կ'գողալ: Երթանք, թագուհի: (Բոլորը գնում են):

ՏԵՍԻԼ Բ.

ՀԱՄԼԷՏ (Գոճ):

ՀԱՄԼԷՏ: Ո՛հ, եթէ դուք, իմ հոգւոյ չղթաներ, դու, ալըքան ամ-
բացեալ ոսկերացս զանդուած, փշրուէիք, քալքալուէիք և ցող դառ-
նալիք, և կամ թէ Դու, Դատաւոր երկնքի և երկրի, չ'սահմանէիք օ-
րէնք անձնասպանութեան դէմ, ո՛հ, Աստուած իմ, Աստուած: Որքան
զարչելի, որքան կոպիտ, դատարկ, անպտուղ և չնչին է երևում աչ-
քիս կեանքն աչս աշխարհում: Ատելի աշխարհ: Կեանք, դու ինչ ես,
վալքենի, անպտուղ, չորացած տունկերով խեղդուած մի պարտէզ.—
ի՞նչո՞ւ մինչև աչն աստիճան պիտի հասնէր: Միաչն երկու ամիս է,
որ նա մեռաւ, ո՛չ, երկու էլ չկալ: Թաղաւորն աչնքան ազնիւ, որ-
քան Հեպերիոն Աստերին համեմատելով. աչնքան խանդակաթ սիրով
սիրում էր մօրս, որ երկնալին հողմին կ'արգելէր դիպչել երեսին: Եր-

կինք և երկիր, ինչու եւմ վիշում—սա էլ նորան ալնքան անձնատուր էր, նորա սէրը կարծես սիրող երջանկութեան հետ աճում էր, և մի ամիս հաղիւ անցաւ... լաւ է չմտածել դորա վերայ: Թաւառ-Թեւան. ահա քո անունը, ո՞վ կին: Մի կարծ և զիւրընթաց ամիս, դեռ ալն մաշիկները չէին մաշուել, որոցմով նա սգաւոր իբրեւ Նէօբէ, հօրս դադարին էր հետեւում: Ո՛հ, երկինք, անխմաստ և անբարբառ դադան անգամ աւելի սուգ կ'սպհէր: Նա հօրեղբօրս կինն է, իսկ հօրեղբայրս ալնքան նման է հօրս, որքան ես Հերքուլլէսին: Մի ամիս է միալն, և դեռ կեղծ արտասուաց հետքերը չ'ցամաքած իւր աչքերի վերայ, նա արդէն ամուսին է: Ո՛հ, պիղծ անհամբերութիւն. ալն պէս արագ ընկնել աղգապղծութեան անկողնու մէջ: Չար է գուշակում ալս ամենը: Վշտացիր հողիս, չրթունքներս պէտք է լուեն:

ՏԵՍԻԼ Գ.

ՀՕՐԱՅԻՕ, ԲԵՐՆԱՐԴՕ, ՄԱՐՅԵԼԼՕ (Գրեւոր է):

ՀՕՐԱՅԻՕ: Ողջոն ձեզ, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Ուրախ եմ ձեր տեսութեամբ, պարոններ. բաց եթէ չեմ սխալվում, սա Հօրացիօն է:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Ինքն է, իշխան, ձեր մշտական խոնարհ ծառան:

ՀԱՄԼԷՏ: Ուղում ես ասել, իմ բարեկամ, եկ փոխենք միմեանց հետ ալն անունը: Ինչու համար դու, Հօրացիօ, վիւրտեմբերդից եկել ես ալստեղ: Մարցելլօ:

ՄԱՐՅԵԼԼՕ: Իշխան,

ՀԱՄԼԷՏ: Ուրախ եմ, որ քեզ էլ եմ տեսնում. ողջոն: Ճշմարիտ, ինչ բան քեզ ալստեղ բերեց:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Ծուրլութիւնը, իմ բարի իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Չէի կամենալ քո թշնամուցն անգամ լսել ալն խօսքը: Եւս առաւել դու չ'պիտի անարդես իմ լսելիքը, ինքդ քեզ զրպարտելով: Ես գիտեմ, որ դու ծոյլ չես: Ի՞նչ գործ ունիս դու էլզենօրում: Մենք ալստեղ քեզ արբեցութիւն կ'սովորեցնենք:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Ես եկալ, իշխան, ձեր հօր թաղմանը:

ՀԱՄԼԷՏ: Խնդրում եմ, մի ծաղրիր, ընկերս, առա՛, որ մօրս հարսանեաց համար ես եկել:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Ճշմարիտ է, հարսանիքը շատ շուտ հետեւեց թաղմանը:

ՀԱՄԼԷՏ: Տեսեսութիւն, Հօրացիօ, տեսեսութիւն. թաղման ձաշկերոյթի պահած մնացորդը գործադրուեց հարսանեաց համար: Ինձ առաւել զիւրին կ'լինէր իմ ամենալատ թշնամուն հանդիպել երկնքում, քան թէ վիճակուել ալս օրին: Հօրացիօ, ո՛հ, իմ հալրս, ինձ թուում է, թէ ես նորան տեսնում եմ:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Ի՞նչպէս, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Իմ հողուս աչքերով, Հօրացիօ:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Ես ես տեսել եմ նորան: Ազնիւ թագաւոր էր նա:

ՀԱՄԼԷՏ: Մարդ էր կատարեալ, ալս բառի բուն նշանակութեամբ. նորա նմանը ես չեմ գտնիլ:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Իշխան, կարծեմ, որ անցեալ դիշեր ես նորան տեսալ:

ՀԱՄԼԷՏ: Տեսնո՞ւ, ո՞ւմ:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Ձեր հօրը՝ թագաւորին:

ՀԱՄԼԷՏ: Իմ հօրը՝ թագաւորին:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Մեղմացրէք ձեր դարմանքը մի բոպէ, և ես ձեզ կ'պատմեմ մի հրաշք՝ հիմնուելով և սոցա վիպութեանց վերայ:

ՀԱՄԼԷՏ: Պատմիր, ի սէր Աստուծոյ:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Երկու դիշեր չարունակ սոքա, Մարցելլօն և Բերնարդօն իւրեանց պահականոցում, խորը կէս դիշերին, ահա ինչ տեսան. չանկարծ նոցա առաջն երևում է մի կերպարանք, որ ձեր հօր նման էր, ոտքից մինչև գլուխ զինաւորուած և հանդարտ, հանդիսաւոր կերպով անց է կենում նոցա մօտից, երեք անգամ անց ու դարձ է անում նոցա երկիւղալից աչքերի առաջն ալնքան տարածութեամբ նոցանից, որքան նորա գաւազանի երկարութիւնն էր, որը նա ձեռքին բռնած ունէր, իսկ սոքա ապշած և համարացած չեն կարողանում հետը խօսել: Այդ ամենը նոքա պատմեցին ինձ սարսափելի խորհրդաւոր կերպով և երրորդ դիշերը ես ինքս գնացի պահականոցը, ուր մի առ մի

հաստատուեց սոցա պատմածը: Միևնոյն ժամանակ, միևնոյն կերպարանքով ուրուականը լալտնուեց: Ես ճանաչում էի ձեր հօրը. նա չեցէք ահա երկու ձեռք, սոցա մէջ աջնքան նմանութիւն չկայ:

ՀԱՄԼԷՏ: Ո՞րտեղ էր այդ պատահմունքը:

ՄԱՐՅԵԼԼՈ: Դարատափի վերայ, որտեղ կանգնած են ամրոցի պահապանները:

ՀԱՄԼԷՏ: Դուք նորա հետ խօսեցիք:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Ես խօսեցի, բայց չէր պատասխանում. միայն մի անգամ նա բարձրացրեց զրուիւր, ըստ նորա ցուցման, իբր խօսել էր կամենում, բայց այդ միջոցին կանչեց աքաղաղը և այդ ձայնի հետ նա արագութեամբ հեռացաւ և անհետացաւ:

ՀԱՄԼԷՏ: Զարմանալի է:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Կեանքովս երդվում եմ ձեզ, իշխան, որ ասածներս ճիշդ են և մենք պարտք համարեցինք լալտնել ձեզ:

ՀԱՄԼԷՏ: Այո, պարոններ, այդ պատմութիւնը շուարեցնում է ինձ: Այս գիշեր դուք և ես կ'երթանք պահականոցը:

ԲՈԼՈՐԸ: Երթանք, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Դուք ասում էք՝ զինուորուած էր:

ԲՈԼՈՐԸ: Այո:

ՀԱՄԼԷՏ: Գլխից մինչև ոտք:

ԲՈԼՈՐԸ: Այո:

ՀԱՄԼԷՏ: Դուք տեսնաք նորա երեսը:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Տեսանք, իշխան. սաղաւարտի երեսակալը բարձրացրած էր:

ՀԱՄԼԷՏ: Նորա հայեացքը բարկացո՞ւ էր:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Աւելի վշտալի էր, քան լարկացոտ:

ՀԱՄԼԷՏ: Գունատ էր դէմքը, թէ կապտագոյն:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Սաստիկ գունատուած էր:

ՀԱՄԼԷՏ: Եւ հայեացքը միշտ ձգած էր ձեզ վերայ:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Միշտ:

ՀԱՄԼԷՏ: Ինչո՞ւ ես ձեզ հետ չէի:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Կ'սարսափէիք:

ՀԱՄԼԷՏ: Շատ և շատ կարելի է: Եւ նա երկար ժամանակ մը. նայ ձեզ հետ:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Այնքան որքան հարկաւոր է առանց շտապելու համարել մինչև հարիւր:

ՀԱՄԼԷՏ: Մօրուքը ալեղանդ էր:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Ինչպէս նորա կենդանի ժամանակ:

ՀԱՄԼԷՏ: Այս գիշեր և ես կ'գամ պահականոցը: Գուցէ նա կըրկին լալտնուի:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Երաշխաւոր եմ, որ կ'լալտնուի:

ՀԱՄԼԷՏ: Եւ եթէ նա կրկին կընդունէ հօրս կերպարանքը, ես հետը կ'խօսեմ թէպէտ դժոխքն ինքը բանալու լինի իւր բերանը և հրամայէ ինձ լուի: Խնդրում եմ ձեզանից, որ մինչև այժմ պահպանել էք այդ դաղտնիքը, պահպանեցէք դարձեալ ապագայում, և ինչ որ տեսնէք այս երեկոյ, ամեն բանին նշանակութիւն տուէք և ոչ լեզու: Ես կը գնահատեմ ձեր բարեկամութիւնը: Մնաք բարեւ: Կէս գիշերուաչ մօտ դարատափի վերայ մենք կ'տեսնուենք:

ԲՈԼՈՐԸ: Ընդունեցէք, իշխան, մեր խորին լարդանքը:

ՀԱՄԼԷՏ: Ոչ լարդանք և ոչ ծառայութիւն կ'պահանջեմ ձեզանից, այլ բարեկամութիւն, բարեւ մնաք:

(Հօրացի՝ Մարցելլօ, Բէրնարդօ Գնոմ էն:)

Հօրս զինաւորուած ուրուականը վտանգներ է սպառնում. և զեռնագործութեան զիւտը... ոհ, զոնէ չուտով զիշերը դար: Բայց մինչ այն ժամանակ, հանդարտութիւն իմ ողի: Եղեռնագործութիւնը ոտքի կը կանգնի, դարչելի գործեր երևան կ'գան աշխարհիս երեսին և եթէ դուք նոցա ծածկել կը ցանկանալիք ամբողջ հողապնդի ներքոյ, նոքա դարձեալ դուրս կ'սողալին:

(Գնոմ էն:)

ՏԵՍԻԼ Դ.

ԼԱԷՐՏ, ՕՖԷԼԻԱ (Դոն-Ջուանի և Էմիլիայի միջև)

ԼԱԷՐՏ: Հանապարհիս բոլոր իրեղենները նաևի վերայ են: Ձեր մոռանաս, քույրիկ, որ եթէ գնացող նաւերի համար չաջողակ քամի լինի և կամ բարեբաղդ միջոց՝ չ'ծուլանաս նամակներ գրելու ինձ:

ՕՖԷԼԻԱ: Դու կասկածում ես:

ԼԱԷՐՏ: Ինչ որ կ'վերաբերի Համլետի սիրահարական ցնորքներին, դա մի աշխարհային հաճույսով լինում է: Նախ ղոցա վերայ, ինչպէս նորա արեան բորբոքման վերայ, ինչպէս մի մանուշակի վերայ, որը բնութեան չքեղ երիտասարդութեան արդիւնքն է, որը թէև վաղահաս է, բայց անհաստատ, գեղեցիկ է, բայց կարճատև, բույնական անուշահոտութիւն և քաղցրութիւն, աւելի ոչինչ:

ՕՖԷԼԻԱ: Միմիայն աղքատ և առաւել ոչինչ:

ԼԱԷՐՏ: Ոչինչ, որովհետև մեր բնութեան զարգացումն միմիայն ջղերի և մարմնոյ զարգացմամբ չէ սահմանափակվում, այլ որքան վսեմ և բարձր է տաճարը, այնքան և բարձր է հոգւոյ և խելքի ներքին սրբագործութիւնը: Գուցէ այժմ նա քեզ ճշմարիտ սիրում է և խորամանկութիւնը կամ որ և իցէ միջին խորհուրդ դու չէ արատաւորել նորա հոգւոյ առաքինութիւնը: Բայց դու պէտք է վախենաս, ի նկատի առնելով նորա բարձր դիրքը, որ նա ինքը իւր վերայ իշխել չէ կարող, որովհետև նա իւր բարձրագոյն ծննդեան պտուղն է: Ձի կարող եմ, ինչպէս մենք հասարակ մահկանացուներս, իւր սրտի սիրածը իւրեան կին ընտրել, որովհետև նորա ընտրութիւնիցն է կախուած իւր ամբողջ անբուխութեան խաղաղութիւնն և բարօրութիւնը: Ուստի և նորա ցանկութիւնը սահմանափակվում է այն մարդոց ցանկութեամբ, որոնց վերայ նա գլուխ է: Նույն ժամանակ ինչպէս քեզ հետ իւր սիրոյ մասին, դու աւելի խոհեմ կ'լինես, եթէ նորան կ'հաւատաս այնքան, որքան նա ըստ իւր կոչման և զօրութեան կարող է իրազործել իւր խօսքերն այն աստիճան, որքան թող կ'տալ Դանիալի ժո-

ղովուրդի ընդհանուր ձայնը: Մտածիր ուրեմն որքան կարող է արատաւորել քո պատիւը. եթէ հաւատարմութեամբ լսես նորա սիրահարութեան երգերը—կ'կորցնես սիրտդ, կամ քո ողջախոհական գանձը նորա անզսպելի շողքորթութեանը մատչելի կանես: Վախեցիր դորանից, Օֆելիա, վախեցիր, սիրուն քույրիկս, հեռու կաց երկիւղաւի ցանկութիւններից: Կոյսերից ամենամաքուրն արդէն անպարկեշտ է, երբ նորա գեղեցկութիւնը մերկանում է լուսնի առաջ: Զրպախութիւնից սրբութիւնն անգամ փախչել չէ կարող: Որդը ուտում է դարձան զաւակներին, առաջ քան կ'բացուի կոկոնը: Երիտասարդութեան առաւօտեանը երկիւղաւի փչում է թունաւոր քամին նրբագոյն ցողի վերայ: Զգուշացիր, քույրիկ, երկիւղը ամենալաւ պահպանութիւնն է: Բաւական է երիտասարդութեան համար և այն պատերազմը, որը ինքն մղում է իւր հետ. արտաքին թշնամիքն աւելորդ են:

ՕՖԷԼԻԱ: Քո գեղեցիկ խրատը կ'լինի իմ սրտիս պահապանը: Բայց և դու, բարի եղբայր, չ'վարուես այնպէս, ինչպէս խիստ քարողիչները, ցոյց տալով ինձ սուղ և փշոտ ճանապարհ դէպի երկինք. դու չ'հեղուես ինքդ իբրեւ թեթեամբ և անհոգ մոլեգնեալ՝ դէպի դատարկաշրջիկների ճանապարհը, քո սեպհական խրատների հակառակ:

ԼԱԷՐՏ: Իմ մասին դու անհոգ եղիր. բայց ես ուշացայ:—Ահա և հայտն... Կրկին օրհնեցէք և բարութիւնը կրկնապատիկ կ'իջնէ իմ վերայ

(Մոնտան և Պոլսեմոն)

ՏԵՍԻԼ Ե.

ՆՈՅՆՔ և ՊՈԼՍԵՄՈՆ

ՊՈԼՍԵՄՈՆ: Դու դու ապտեղ ես, Լաէրտ, ամաչիր: Քամին բարձրացրել է արդէն առադաստները—քեզ սպասում են: (Դնելով չեւոթ Լոբրի 4-րդ վերջ): Լինի քեզ հետ իմ օրհնութիւնը: Խրատներս տալաւորին հոգւոյդ մէջ: Չ'խօսես այն՝ ինչոր կ'մտածես, և խակ մտքերդ չ'կատարես: Ամենքի հետ վարուող եղբիւր, բայց ոչ ոքի հետ սերտ մի-

բարեկամանար: Փորձած բարեկամներդ երկաթեայ կապերով կապիր սրտիդ մէջ, բայց չ'ապականես ձեռքերդ՝ ամեն անց ու դարձ անող-ների հետ եղբարանալով: Փախիր խռովութիւնից, բայց եթէ կռուեցար, պահիր քեզ աջակէս, որ քո հակառակորդը քեզանից վախենայ: Ամենքին լսիր, բայց քչերի հետ խօսիր: Ընդունիր իւրաքանչիւրի խրատը, բայց պահպանիր քո սեպհական կարծիքը: Հազուապէս լինի հարուստ և ոչ պճնադարձ, շքեղ և ոչ ծաղրածու: Փարիզեցու ճաշակը նուրբ է և ազնիւ: Դրամ պարտք մի վեր առ և մի տուր, որովհետև փոխառութեան հետ կորչում է և՛ բարեկամութիւնը: Տնտեսութեան մէջ պարտքը թողն է: Գլխաւորապէս դու ինքդ քեզ հաւատարիմ եղիր և աջունհետե, ինչպէս երկու անգամ երկու, դու չես լինիլ շինծու մարդ: Մնաս բարե, թող երկնային օրհնութիւնը հասաւորէ քո մէջ իմ ալս խրատները:

ԼԱԷՐՏ: Մնաք բարե, հալը իմ, մնաս բարե, Օֆէլիա: Զմուռանաս խօսքերս:

ՕՖԷԼԻԱ: Նոցա ես ամուր փակեցի սրտիս մէջ և բանալին հետը տար:

ԼԱԷՐՏ: Մնաս բարե: (Գնում է:)

ՊՕԼՕՆԻՈՒՍ: Նա քեզ հետ ինչ էր խօսել, Օֆէլիա:

ՕՖԷԼԻԱ: Իշխան Համլէտի մասին:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՍ: Այո, ինձ ասացին թէ նա քանի ժամանակ է իւր ազատ ժամերը քեզ հետ է անցկացնում և թէ դու ինքդ ուրախ ես այդ բանին: Եթէ այդպէս է, ինչպէս ինձ նախազգուշացրել են, ես ստիպուած եմ, Օֆէլիա, նկատել քեզ, որ դու աջակէս չես հասկանում քեզ, ինչպէս պատշաճ է իմ դստեր և ինչպէս պահանջում է քո պատիւը: Ի՞նչ կայ ձեր մէջ, ասա ինձ ճշմարիտը:

ՕՖԷԼԻԱ: Զգիտեմ, հայր, իշխանն ինձ ասաց, որ սիրում է ինձ:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՍ. Սէր—լիմարութիւն: Դու խօսում ես ինչպէս մի անփորձ և լիմար աղջիկ: Դու հաւատում ես նորա ասածին:

ՕՖԷԼԻԱ: Ինքս չ'զիտեմ, ճշմարիտ, թէ ինչ կարծեմ:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՍ: Իսկ ես քեզ կ'ասեմ—կարծիր, որ դու երեխայ ես, եթէ նորա հաւաստիքը ճշմարտութեան տեղ ես ընդունում, նոքա ոչինչ չ'արժեն: Դու ինքդ քեզ թանկ գնահատիր, ալլապէս ինձ վամար զրութեան մէջ կ'ձգես:

ՕՖԷԼԻԱ: Նա ինձ չ'արտնայ իւր սէրը մեծ լարգանքով և պարկեշտ ձևով:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՍ: Այո, եթէ կամիս, ամենալոյս բան կարելի է պարկեշտութիւն անուանել:

ՕՖԷԼԻԱ: Նա սրբազան երդումով պնդում էր իւր խօսքերը:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՍ: Որոգայթ թուջնակների համար: Նս գիտեմ թէ որ քան առատ է հոգին երդումներով, երբ արիւնը կ'եռայ մեր մէջ, բայց դա առանց կրակի մի կազմ է, որ փալլում է միայն: Նա հանգչում է բառերի ձաշի հետ: Այսուհետև ժլատ եղիր քո կուտակած ներկայութեան մասին և քո զայրութիւններին ամենքին մի արժանացրու: Ի՞նչ կը վերաբերի իշխան Համլէտին՝ հաւատա նորան աչքքան՝ որ նա երիտասարդ է և ազատ իւր բարքով, ինչպէս որ դու ազատ լինել չես կարող... մի խօսքով— մի հաւատար նորան. նա քեզ կ'խաբէ: Նորա խօսքերը այն չեն, ինչ որ արտաքուստ կ'երևան. լանցաւոր զուարճութեան միջնորդներ են նոքա: Միանգամ այն, ընդ միշտ ես կամենում եմ, որ այսուհետև դու բառերը իզուր չ'վատնես Համլէտի հետ դատարկաբանելու համար. լսում ես: Այս եմ քեզնից պահանջում: Այժմ կարող ես դնալ:

ՕՖԷԼԻԱ. Հնազանդվում եմ:

(Գնում է:)

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՐՐՈՐԴ.

(ԴԱՐԱՏԱՓ)

ՏԵՍԻԼ Ա.

Մտնում են. ՀԱՄԼԷՏ, ՀՕՐԱՅԻՕ և ՄԱՐՅԵԼԼՕ.

ՀԱՄԼԷՏ: Սաստիկ ցուրտ է, քամին էլ խիստ:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Այ՛ո, ցուրտ է:

ՀԱՄԼԷՏ: Փանին է ժամը:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Կէս զիշերին մօտ է:

ՄԱՐՅԵԼԼՕ: Ո՛չ, արդէն անցել է:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Ճշմարիտ, չխմացայ: Ուրեմն մօտ է ժամանակը, երբ ուրուականը սովորաբար լացնւում է: (Ինչի է փոխից էրա՞ծ զորութեան չոյն և լինողութի հարուած:) Սա ինչ է իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Թագաւորը ամբողջ գիշեր արթնութեան և զուարճութեան մէջն է անցկացնում. խմում է և եռանդով պարում: Հագիւ նա լցնում է գինու բաժակը, որ երաժշտութեան և թնդանօթի որոտումը աւետում է նոցա լաղթութիւնը գինու դէմ:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Դա սովորութիւն է:

ՀԱՄԼԷՏ: Այ՛ո, բայց ըստ իմ—թէպէտ աչտեղ ծնած եմ, սակայն աւելի աղնիւ է աղալիսի սովորութեանց մոռացումը, քան թէ նոցա պահպանելը: Գիշերալին խնջութենքն և գինարբուքը վատ համբաւ տարածեցին մեր մասին բոլոր Արեւելեան և Արեւմտեան ազգերի մէջ: Նոքա մեզ արեւցող են անուանում և զանազան անուանակոչութիւններով մեզ միանգամայն խալտառակում են և աղալիսի մեր գործերը, որքան որ նոքա գեղեցիկ և մեծամեծ լինին, խկապէս զըր-

— 27 —

կուած են հաւատարմութիւնից: Մինեղն վիճակը կրում է և անհատը, երբ մարդը դրոշմուած է բնութեան գծով, օրինակ՝ երբ նորա չափից դուրս կրակոտ բնաւորութիւնը մթնեցնում է խելքի զօրութիւնը: Մասնաւոր պակասութիւնները, ընդհանրութեան կարծիքով, խաւարեցնում են բոլոր չատկացեալ առաքինութիւնները, թէպէտ նոքա լինին մաքուր իբրեւ սրբութիւն, աչքան վսեմ, նոքա որքան կարող են աղապէս լինել: Աւագի չափ չարութիւնը ոչնչացնում է խկական առաքինութիւնը:

(Մտնում է սարսուղները)

ՀՕՐԱՅԻՕ. Նաեցէք, իշխան, դալիս է:

ՀԱՄԼԷՏ: Պաշտպանեցէք մեզ, ով սերովբէք երկնից: (Լուսնին:) Ո՞գի ես դու բարութեան, թէ անիծեալ սատանայ, դու բերնում ես զրախտի զեփիւռ, թէ դժոխալին փոթորիկ, կորստաբեր թէ շնորհալի են քո զիտաւորութիւնները: Դու լացնւում ես աղալիսի հրաւիրական դէմքով, որ ես պարտ եմ խօսել քեզ հետ, պատրաստ եմ անուանել քեզ Համլէտ, թագաւոր, հալը, Գանիալի իշխան և Տէր: Ո՛հ, պատասխանիր ինձ, մի՛ մատնիր ինձ մարդասպան անդիտութեան: Ասա, ինչո՞ւ քո սուրբ ոսկորները պատառեցին քո պատանը, ինչո՞ւ գերեզմանդ, ուր մենք տեսանք քեզ աչքան հանգիստ պառկած, բացեց իւր ծանր և մարմարեալ կափարիչը, որ արտաքսէ քեզ: Ի՞նչ կ'ընչանակէ, որ դու, անկենդան դիակ, նորից զինեալ լուսաւորվում ես լուսնի լուսով, սարսափով պատում ես գիշերը և մեզ անգէտներին անհասանելի մտքով տանջում: Ասա, ինչո՞ւ համար և ինչ պէտք է անես:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Նա նշանով կանչում է, որ հետեւք նորան, որովհետեւ կամենում է ձեզ մի բան հաղորդել:

ՄԱՐՅԵԼԼՕ: Նաե՛ք, ի՞նչ քաղցր ժպտով ձեզ մի ալ տեղ է հրաւիրում, բայց դուք նորան մի՛ հետեւէք:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Ո՛չ, մի՛ գնաք, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Աչտեղ նա խօսել չէ կամենում: Ես նորան կ'հետեւեմ:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Մնացէք, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Ի՞նչ կալ վախենալու: Կեանքս իմ աչքին աւելի ար-
ժան է, քան զնդասեղը, իսկ հոգւոյս նա վնասել կարող չէ: Հոգիս
նոյնպէս անմահ է, ինչպէս ինքը: Նա նորից կանչում է.— ես գնում եմ:

ՀՕՐԱՅԻՑ: Բայց նա խաբելով ձեզ ծովը կ'հանէ, կամ ափերի
վերայ, ահարկու ժառերի գազաթը կ'հանէ և աջտեղ փոխելով իւր
կերպարանքը, դէի կերպ ընդունելով, նա կ'խենթացնէ ձեզ: Մտածե-
ցէք այդ մասին: Միայն տեղի ամառութիւնը ինքն ըստ ինքեան կա-
րող է ձեզ չուսահատութեան հասցնել, երբ նախք անդունդը և լը-
սէք ալիքների շառաչիւնը:

ՀԱՄԼԷՏ: Նա դարձեալ կանչում է: Գնա՛, — ես էլ գալիս եմ:

ՄԱՐՅԵԼԼՕ: Իմ իշխան, դուք չ'պիտի գնաք:

ՀԱՄԼԷՏ: Հեռացիր ինձանից:

ՀՕՐԱՅԻՑ: Լսեցէք մեզ և մի գնաք, իշխան: (Բռնում է նրան):

ՀԱՄԼԷՏ: Ճակատագիրն ինձ կանչում է և ամենափոքր ջղերս
ալնքան զօրեղանում են, որքան զօրեղ են Նաւրիայի առիւծի ջը-
ղեր: (Ուրաւանքով հանում է:) Դարձեալ կանչում է: Թողէք, պարոն-
ներ: (Աղաւթէլով հոգանից:) Նրդվում եմ Աստուծով, որ ես նորան էլ
ուրուական կ'դարձնեմ, ով որ կհամարձակէ արդելի ինձ: Հեռացէ՛ք:
Գնա՛, ես հետևում եմ քեզ: (Գնում է ուրաւանքով յետեւից:)

(Իւրեւելու գնում է:)

ՏԵՍԱՐԱՆ ՉՈՐՈՐԴ

(ԴԱՐԱՏԱՓԻ ՀԵՌԱԻՈՐ ՄԱՍԸ)

ՏԵՍԻԼ Ա.

Մտնում են. ՈՒՐՈՒԱԿԱՆ և ՀԱՄԼԷՏ:

ՀԱՄԼԷՏ: Ո՛ւր ես տանում ինձ: Կանգ առ. ես էլ չեմ դալ:
ՈՒՐՈՒԱԿԱՆ: Լսի՛ր:

ՀԱՄԼԷՏ: Պատրաստ եմ:

ՈՒՐՈՒԱԿԱՆ: Մօտ է արդէն ժամը, որ պիտի վերադառնամ
աջտեղ, որի անունից միայն սարսափում են մեղաւորները:

ՀԱՄԼԷՏ: Ո՛հ, հալը իմ:

ՈՒՐՈՒԱԿԱՆ: Մի ցաւիր իմ մասին, ալ ուշադրութեամբ լը-
սիր, ինչ պատմելու եմ քեզ:

ՀԱՄԼԷՏ: Ո՛հ, խօսիր. իմ պարտքս է լսել քեզ:

ՈՒՐՈՒԱԿԱՆ: Եւ լսելուց չետոյ վրէժխնդիր լինել:

ՀԱՄԼԷՏ: Ի՞նչ:

ՈՒՐՈՒԱԿԱՆ: Ես եմ հօրդ անմահ ուրուականը, որ դատապար-
տուած եմ մինչև գիշերուալ որոշեալ ժամը թափառել, իսկ ցերեկով
չարչարուել անչէջ բոցի մէջ, մինչև կ'աչտալին և կ'ոչնչանան իմ
բոլոր երկրալին մեղքերը: Նթէ ինձ արդելած չ'լինէր — չալտնել քեզ
իմ բաղդիս դաղանիքը, իմ պատմութեանս ամենաթեթիւ բառն անգամ
կ'տանջէր հողիդ, կ'ստիպէր քո զոզդ աչերիդ դուրս դալ իւրեանց տե-
ղից, կ'սառեցնէր երիտասարդ արիւնդ, դանդուր մաղերդ կ'ցցուէին
ինչպէս բարկացող վալրենու մաղերը. բայց չաւտեմական դաղանի-
քը մարմնից և արիւնից գողացած ախանջների համար չեն: — Լսիր, լսիր,

լսիր, եթէ դու սիրել ես քո հօրը:

ՀԱՄԼԷՏ: Ո՛հ, երկինք:

ՈՒՐՈՒԱԿԱՆ: Վրէժ առ նորանից գարշելի և անլուր սպանութեան համար:

ՀԱՄԼԷՏ: Սպանութիւն:

ՈՒՐՈՒԱԿԱՆ: Ամենագարշելի—ինչպէս և ամեն սպանութիւն, բայց հայդ սպանուած է աւելի գարշելի, աւելի անլուր և աւելի անբնական մահով:

ՀԱՄԼԷՏ: Պատմիր չուտով, և ես արագ թևերով, ինչպէս միտքը, ինչպէս սիրոյ ցնցումը, գէպի վրէժխնդրութիւն կ'սլանամ:

ՌՈՒՐՈՒԱԿԱՆ: Տեսնում եմ քո պատրաստականութիւնը: Եւ եթէ դու լինէիր դանդաղ, ինչպէս թառամած խոտ, դարձեալ սթափելով կ'սարսափէիր: Լսիր, Համլէտ, լուր են տարածել իբր թէ այդ գիւղում քնած ժամանակ ինձ օձը թունաւորեց և ես իբր դորանից մեռաւ և մահուանս այդ կեղծ լուրը նենգաբար խաբել է ամբողջ Գանիան: Իմացած եղիր, աղնիւ երիտասարդ, որ մահաբեր թոյն մարմնուս մէջ լցնողը այժմ զարդարուած է իմ թագով:

ՀԱՄԼԷՏ: Ո՛հ, նախագուշակումն: Հօրեղբայրս:

ՌՈՒՐՈՒԱԿԱՆ: Այ՛, խելքի հրապուրներով և դաւաճանական ձեռքերով—անիծեալ լինին խելքը և ձեռքերը, որ խաբերալութեան կ'ծառայեն—սրբապղծ և պաշտօնի անասունը իմ թագուհուն հնազանդեցրեց իւր խաչատուակ ցանկութեան: Ո՛հ, Համլէտ, որքան սարսափելի էր այդ անկումը, ինձ՝ որ այնպէս անփութիս սիրով, ինչպէս երգումն սիրում էր նորան փոխանակել և ընկնել աշնակիս մարդու զիրկը, որ ոչինչ է ինձ հետ համեմատելով: Բայց ահա փչում է առաւօտեան զեփիւռը... կարճացնեմ պատմութիւնս: Այն ժամանակ՝ երբ ես ըստ իմ սովորութեան ճաշից լետոյ քնած էի պարտիզում, հօրեղբայրդ ծածկաբար մօտեցաւ ինձ և փոքրիկ անօթից լցրեց ականջիս մէջ թոյն, որ շատ վնասակար է մարդու բնութեան համար, արագութեամբ խառնուելով արեան հետ: Այդպէս՝ քնած ժամանակս՝ իմ եղբօր ձեռքը զրկեց ինձ կեանքից, թագից և թագուհուց. սպանուեցաւ ես անպատրաստ,

առանց հաղորդուելու, առանց թող տալու ինձ քաւել մեղքերս և վերջացնել հաշիւներս աշխարհի հետ: Ո՛հ, սարսափելի է, սարսափելի և սարսափելի—եթէ դու ունիս բնութիւն քո մէջ, դու չ'պիտի համբերես, որ Գանիայի թագաւորական անկողինը պղծութեան անկողին դառնայ: Բայց դատապարտելով այդ դործը, դու չ'պիտի թունաւորես քո հոգիդ. թող վրէժդ չ'մերձենայ մօրդ: Թող այդ բանը Աստուծուն և իւր ներքին դատաւորին. նորա կ'չարչարեն նորան: Մնաս բարեւ, և մի մոռանար ինձ:

(Գնում է:)

ՀԱՄԼԷՏ: Տէր երկնքի և երկրի, էլ թնչ կա, դժոխքն էլ պիտի կանչեմ: Ո՛հ, հանգստացիր, սիրտ իմ. ո՛հ մի ծերանաք, նեարդեր և կմաղք, որքան կարելի է ամուր պահպանեցէք ինձ: Ե՞ս մոռանամ քեզ: Այ՛, խելճ ուրուական, չեմ մոռանալ. որքան ուղեղումս վիշողութիւն կալ—կ'փչեմ քեզ: Այ՛, կ'ջնջեմ վիշողութեանս թերթերից բոլոր պատմութիւնները, գրեանց քաղուածքները, տպաւորութիւնները, անցեալի մութիւնները, գրեանց քաղուածքները, տպաւորութիւնները, անցեալի մութիւնները, մտածութեանս պտուղները և երիտասարդութեանս զխոհեալները: Քո խօսքերը միայն, հայր իմ, կ'ապրեն սրտիս գրքովի մէջ, երգվում եմ երկնքի անունով: Ո՛հ, չարագործ և անհաւատարիմ, զղուելի, նողկալի ժպտող գաղան: Ո՛ւր է գրքովս—գրեմ, որ կարելի է չարագործ լինել չաւիտեան ժպտով: Գոնէ Գանիայում կարելի է: (Գնում է:) Հիմա, հօրեղբայր, դու այդ տեղ ես: Այժմ նորա բառերը—«Մնաս բարեւ, չ'մոռանաս ինձ»՝ Երդուեցի, որ չեմ մոռանալ:

ՀՕՐԱՅԻՕ: (Բեմից դուրս:) Իշխան, իշխան:

ՄԱՐՅԵԼԼՕ: (Բեմից դուրս:) Հէ, ուր էք, իշխան: Աստուած ձեզ փրկէ:

ՀԱՄԼԷՏ: Ամէն:

ՄԱՐՅԵԼԼՕ: (Բեմից դուրս:) Ուր էք, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Ապտեղ, թռչնակներս:

(Մտնում էն Հօրեղբօ և Մարյէլլօ:)

ՄԱՐՅԵԼԼՕ: Հը, թնչ եղաւ, իշխան:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Արդեօք մի բան խմացա՞ք:

ՀԱՄԼԷՏ: Ո՛հ, հրաշք է:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Պատմեցէ՛ք, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Ո՛հ, դուք կ'տարածէք:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Ոչ, ոչ, իշխան, եղբւո՛ւմ եմ:

ՄԱՐՅԵԼԼՕ: Եւ ես:

ՀԱՄԼԷՏ: Երեւակեցէ՛ք... ո՞վ կարող էր կարծել, բայց դուք պիտի պահէք գաղտնիքը:

ՀՕՐԱՅԻՕ:

և

ՄԱՐՅԵԼԼՕ:

} Երգվում եմ, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Դանիալում չկալ ոչ մի արարած անպիտան, չարագործ, որ միեւնոյն ժամանակ չ'լինի անխիղճ:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Իշխան, այդ բանը մեզ ծանօթացնելու համար կարիք չկար, որ մեռեալները գերեզմանից դուրս դալին:

ՀԱՄԼԷՏ: Իրաւունք ունիս և այդ պատճառով առանց երկար բացատրութիւնների սեղմենք միմեանց ձեռքերը և մեկնուենք: Դուք—ուր որ կ'կանչեն ձեզ ձեր գործերը և բաղձանքները. իսկ ես, ես կերթամ աղօթելու:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Իշխան, ասածներդ անիմաստ և անկապ բառեր են:

ՀԱՄԼԷՏ: Նորա վիրաւորում են քեզ, ցաւում եմ, ի սրտէ ցաւում եմ:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Վիրաւորելու բան չկալ այստեղ:

ՀԱՄԼԷՏ: Կայ, սուրբ Պետրոսը վկայ, որ կայ: Ուրուականի մասին ես կասեմ, որ նա աղնիւ է: Իսկ ինչ կ'վերաբերէ ձեր ցանկութեան՝ խմանալ թէ ինչ անցաւ իմ և նորա մէջ—այս անգամ զսպեցէք այդ ցանկութիւնը: Եւ քնտոյ, իմ բարի ընկերներ, իմ բարեկամներ, աշակերտութեանս աշխատակիցներ, խօստացէ՛ք կատարել իմ փոքրիկ խնդիրս:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Ի՞նչ խնդիր:

ՄԱՐՅԵԼԼՕ: Պատրաստ ենք:

ՀԱՄԼԷՏ: Ոչոքի չ'պատմէք, ինչ որ տեսաք այս գիշեր:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Ոչոքի չեմ պամիլ:

ՄԱՐՅԵԼԼՕ: Եւ ես:

ՀԱՄԼԷՏ: Ոչ, սրիս վերայ երգուեցէ՛ք:

ՄԱՐՅԵԼԼՕ: Մենք երգուեցինք արդէն:

ՀԱՄԼԷՏ: Ոչ, սրիս, սրիս վերայ:

ՈՒՐՈՒԱԿԱՆ: (Գեֆֆէ Գաֆֆէ) Երգուեցէ՛ք:

ՀԱՄԼԷՏ: Ա՛հ, բարեկամ, դու այստեղ ես: Ի՛հ, պարոններ, դուք լսում էք, որ բարեկամս դադարի մէջ քնած չէ: Կամենում էք երգուել:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Ի՞նչ բան:

ՀԱՄԼԷՏ: Դուք երբէք չէք խօսիլ այն բանի մասին, ինչ որ տեսաք. երգուեցէ՛ք սրիս վերայ:

ՈՒՐՈՒԱԿԱՆ: (Գեֆֆէ Գաֆֆէ) Երգուեցէ՛ք:

ՀԱՄԼԷՏ: (Hic et ubique) Այստեղ և ամենուրեք: Փոխենք տեղներս: Այստեղ, պարոններ, դրէ՛ք ձեր ձեռքերը սրիս վերայ: Երբէք չ'խօսել, ինչ որ տեսել էք,—երգուեցէ՛ք սրովս:

ՈՒՐՈՒԱԿԱՆ: (Գեֆֆէ Գաֆֆէ) Երգուեցէ՛ք:

ՀԱՄԼԷՏ: Փառաւոր գետնամուկ ես դու: Դարձեալ փոխենք տեղերս բարեկամներ:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Անիմանալի զարմանք է:

ՀԱՄԼԷՏ: Այդ զարմանքն ընդունիր քո բնականօրէն իբրեւ օտարականի: Երկնքում և երկրի երեսին շատ բան կայ, Հօրացիօ, որ մեր փիլիսոփայութիւն երազել անգամ չէ կարող: Բայց այս տեղն էլ փոխենք:—Երգուեցէ՛ք և այստեղ, ինչպէս որ առաջ, ինչպէս որ ես ինքս կը վարուեմ—գուցէ ես հարկաւոր համարեմ խելաղար ցոյց տալ ինձ—ոչ ձեռներդ այսպէս մեկնելով, ոչ գլուխը շարժելով, ոչ այսպիսի բառերով՝ «լաւ է, լաւ, մենք գիտենք.» «մենք կարող ենք, եթէ կամէիք», «եթէ ցանկութիւն լինէր խօսելու», «եթէ համարձակուէինք», և ոչ մի այսպիսի ակնարկութիւններով ցոյց տալ, որ իմ մասին մի բան գիտէք: Երգուեցէ՛ք և Աստուած թող իւր օգնութեամբ և

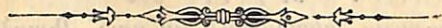
ողորմութեամբ պահէ ձեզ այս բաներից. ոչ մինն էլ չանել երբեք:

ՈՒՐՈՒԱԿԱՆ: (Գեղեցիկ ասելով):

ՀԱՄԼԷՏ: Հանդարտութիւն խոսովեալ ողի: Այսպէս ան, պարոններ, իմ բոլոր առ ձեզ ունեցած սիրովս ձեզ եմ լանձնում իմ անձը: Եւ ամեն բան, ինչ որ այս խղճուկ Համլէտը կարող է անել, որ ապացուցանէ իւր սէրը և բարեկամութիւնը, Աստուծով կ'անէ: Գնանք միասին և մատները ձեր չրթունքներից չ'հեռացնէք: Ժամանակի կապը խղուեցաւ, ո՛հ, անիծեալ բաղդ, ինչու ծնուեցա՞յ նորան կապելու: Երթանք, երթանք պարոններ:

(Գնում էն:)

ՎԱՐԱԳՈՅՐ:

ԱՐԱՐՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՏԵՍԱՐԱՆ ԱՌԱՋԻՆ

(ՍԵՆԵԱԿ ՊՈԼՕՆԻՈՒՍԻ ՏԱՆԸ)

ՏԵՍԻԼ Ա.

ՄԳՆՈՒՄ ԷՆ ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ և ԲԵՅՆԱԼԴՈ:

ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ: Այս փողերը և թղթերը դու իրան կըտաս:

ԲԵՅՆԱԼԴՈ: Շատ լաւ:

ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ: Լաւ կըլինէր, սիրելի Բէյնալդօ, եթէ դու առաջ քան այցելես նորան, տեղեկութիւններ ժողովէիր նորա վարք ու բարքի մասին:

ԲԵՅՆԱԼԴՈ: Ես այդպէս էլ մտադիր էի:

ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ: Գեղեցիկ, շատ գեղեցիկ: Նախ և առաջ դու պիտի իմանաս թէ Փարիզում Գանխացիներից ո՞վ է բնակվում, լստոյ թէ նոքա աշտուղ ինչպէս են ապրում, որտեղ են բնակվում, ո՞ւմ հետ ծանօթութիւն ունին և որքան են ծախսում: Այդպիսի կողմնակի ճանապարհներով դու կ'իմանաս, որ նոքա ճանաչում են որդուս, չարունակիւր հարցեր, բաց ոչ ուղղակի, ալ ակնարկներով թէ դու նորան աշպէս հեռուից կասես, օրինակ, «ճանաչում եմ նորա հօրը, բարեկամներին, մասամբ և նորան»: Հասկանում ես:

ԲԵՅՆԱԼԴՈ: Հասկանում եմ:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՄ: «Մասամբ և նորան» բաց կ'աւելացնես «չատ
քիչ» և թէ «նա իմ գիտեցածս է, նա պիտի կռուասէր լինի» ալսպէս
և ալնպէս, և ալն: Եւ ալստեղ դու կարող ես գրել նորան ինչ կամիս,
միմիալն ալնպիսի բան, որ նորան չի անպատկում—դո՛ւ չի կարող
պիսի բաներից, որոնք աղատութեան և երիտասարդութեան չատուկ են:

ԲԷՅՆԱԼԴՈ: Օրինակ թղթախաղ:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՄ: Այո, արեւոյդութիւն, կեր ու խում, մենամարտու-
թիւնների փափագ, կռուասիրութիւն, բոլորստոյութիւն, ալդ ամենը
կարելի է:

ԲԷՅՆԱԼԴՈ: Բաց ալդ ամենը կ'անարգէ նորա պատիւը:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՄ: Երբէք, եթէ դու պատմածդ համեմով համեմես:
Դու կարիք չունիս նորան պարսաւելու: Դու խօսիլ նորա պակա-
սութեանց վերայ ալնպէս, որ նոքա վերաբերուէին նորա աղատամտու-
թեան, կրակոտ բնաւորութեան, արեան անդուստ չուղման,—ինչ որ
ամենի հետ էլ կը պատահի:

ԲԷՅՆԱԼԴՈ: Բաց, իմ բարի պարոն...

ՊՕԼՕՆԻՈՒՄ: Դու կամենում ես իմանալ թէ բանն ինչու համար է:

ԲԷՅՆԱԼԴՈ: Շատ կը փափագէի իմանալ:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՄ: Ահա ինչու համար է, ասեմ քեզ իմ հաշիւս.—կար-
ծեմ ուղիղ հաշիւ է: Երբ դու նորան ալսպէս պարսաւես, ներկայաց-
նես թէ նա բոլորովին չփոթուել է իւր գործերի մէջ, նա—նկատիւ
ալս—ու՛մ հետ որ դու խօսում ես, ումը կամիս փորձել, եթէ նա գի-
տէ նորա պակասութիւնները—հաւատն ինձ, անպատճառ կ'համաձայ-
նէ քեզ հետ ալսպիսի բառերով: «Ողորմած Տէր» կամ «իմ բարե-
կամ», կամ «ամենասիրելի», ինչպէս նոցա երկրումն ընդունուած է:

ԲԷՅՆԱԼԴՈ: Գեղեցիկ է:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՄ: Այն ժամանակ կը համաձայնէ նա,—նա ինչ էի ու-
զում ասել, ես ճշմարիտ ինչ որ, ինչ որ կամենում էի ասել—հրտեղ
մնացի ես:

ԲԷՅՆԱԼԴՈ: Դուք ասում էիք թէ, «նա կը համաձայնի ինձ հետ,
կասէ «իմ ընկեր» «ամենասիրելի»»

ՊՕԼՕՆԻՈՒՄ: Այո, նա կը համաձայնէ ալսպէս. «ճանաչում» եմ,
կասէ նա, այս պարոնին, տեսել եմ նորան երէկ, միւս օրը, կամ այս
ինչ օրը, սորա կամ նորա հետ և ալնտեղ. ինչպէս կասէք, նա մեծ
թղթախաղութեան կը մասնակցէր. միւս տեղ նա չափից դուրս ար-
բած էր, ալս ինչ տեղը կռուեցաւ և շատ կարելի է թէ նորան տե-
սել են հասարակական տունը մտնելիս, և ալն: Ալսպէս մենք, հասկա-
ցող և խելացի մարդիկ, զանազան ճարպիկութիւններով հաւնում
ենք մեր նպատակներին: Դու նմանապէս հետեւի մեր խրատներին,
խորհուրդներին և մեր որդու մասին ամենալն բան կ'իմանաս:—Հաս-
կացար ինձ:

ԲԷՅՆԱԼԴՈ: Կատարեալապէս:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՄ: Տէր ընդ քեզ, զնաս բարե:

ԲԷՅՆԱԼԴՈ: Իմ բարի պարոն:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՄ: Նորա իւրաքանչիւր քալը դու կը դիտես:

ԲԷՅՆԱԼԴՈ: Անշուշտ:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՄ: Եւ ասն որ արիաջանութեամբ պարապէ երաժշ-
տութեամբ:

ԲԷՅՆԱԼԴՈ: Շատ բարի: (Գնա՛ւ է):

Տ Ե Ս Ի Լ Բ.

ՊՕԼՕՆԻՈՒՄ, ՕՖԷԼԻԱ:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՄ: Գնաս բարե: Ի՞նչ կալ, Օֆէլիա:

ՕՖԷԼԻԱ: Որքան ես վախեցած եմ, Աստուծո՛ւ իմ:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՄ: Ի՞նչ բանից, 'ի սէր Աստուծո՛ւ:

ՕՖԷԼԻԱ: Սենեակումս նստած կարում էի, լանկարծ ներս է մտ-
նում իշխան Համլէտը—վերալի հագուստը բոլորովին պատառոտած,
առանց գլխարկի, գուլպաները արձակած և իջեցրած մինչև կօշիկնե-
րը, պատի պէս դեղնած, ծնկները ծալվում էին, աչքերը մի էին
ալնպիսի ողորմելի փալլով փալլում էին, որ կարծես նորան դժոխքիցն
էին ողջարկել, որ պատմէ ալնտեղի արհաւիրքը:

ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ: Քո սիրուն է նա խելագարուած:

ՕՖԷԼԻԱ: Չ'գիտեմ, բայց նորանից ես չառ վախեցալ:

ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ: Ի՞նչ էր խօսում:

ՕՖԷԼԻԱ: Ձեռքս պինդ սեղմեց, փտույ, փտ քաշուելով ինձանից իւր ձեռքի երկարութեան չափ, միւսը դնելով իւր լոնքերի վրայ՝ աջնայէս խորը և երկար մտիկ էր տալիս երեսիս, որ կածես նկարել էր կամենում: Բաւական ժամանակ նա աղաչէս կանգնած էր, փտույ քնքշաբար սեղմելով ձեռքս, երեք անգամ շարժեց գլուխն աջնայէս՝ բարձրից ներքև և աջնայէս ծանր և դառն հոգոց հանեց, որ կարծես քրքրվում էր մարմինը և վերջանում կեանքը: Յետոյ նա թողեց ձեռքս, դիմեց դէպի դուռը, դարձրեց գլուխը դէպի ինձ և աջնայէս դուրս դնաց:

ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ, Երթանք, երթանք ՕՖԷԼԻԱ: Ես կը տեսնեմ թագաւորին: Այդ սիրու պարզ խելագարութիւն է: Նա իւրեան խորտակում է իւր սեփական զօրութեամբ և հասցնում է մարդուս շատ ծայրահեղութիւններին, ինչպէս մեզ ցատուկ շատ կրքեր: Ափսոս...գուցէ դու նորա հետ կուտաբար վարուեցար:

ՕՖԷԼԻԱ: Ո՛չ, ինչպէս դուք հրամայել էիք, ես չէի ընդունում ոչ նորան և ոչ նորա նամակները:

ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ: Գորանից է իսկ, որ նա խելագարուել է: Յաւուս եմ, որ ես վաղը 'ի վերույ և կարճատես հաջեացք ունէի նորա մասին և վախենում էի, որ նա քեզ չ'անարգէ: Անիծեալ լինի աղալիսի կատկածանքը: Մենք ծերերս ընդունակ ենք մտածողութեանց մէջ նպատակներիցս սահմանն էլ անցնել, ինչպէս որ երիտասարդութիւնն երբեմն նախատեսութեան մէջ անզգուշ է լինում: Գնանք թագաւորի մօտ, նա ամեն բան պիտի իմանայ: Կարելի է աւելի թշուառութեանց ենթարկուել սէրը ծածկելով, բան—ատելութեան նորան թաղցնելով: (Գնում էն:)

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

(ՍԵՆԵԱԿ ՊԱԼԱՏՈՒՄ:)

ՏԵՍԻԼ Ա.

Մահաւ էն ԹԱԳԱՒՈՐ, ԹԱԳՈՒՀԻ, ԲՈՋԵՆԿՐԱՆՅ, ԳԻԼԴԷՆ-ՇՏԵՐՆ և ՊԱԼԱՏԱԿԱՆՆԵՐ:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Բարով էք եկել, իմ սիրելիք, Բողենկրանց և Գիլդենշտերն: Բացի այն՝ որ մենք վաղուց կը ցանկանալինք տեսնել ձեզ՝ և մի կարեւոր հանգամանք ստիպեց մեզ աղաչէս շտապով վերադարձնել ձեզ: Գուր լսել էք, որ Համլէտը կերպարանափոխուել է լանկարծ: Աղաչէս եմ ասում այն պատճառով, որ նա թէ հոգով և թէ մարմնով այն չէ, ինչ որ առաջ էր: Բացի նորա հօր մահուանից, էլ ինչ բան պէտք է լինի նորա ինքնաճանաչութեան ընդունակութիւնը խանգարողը,—չեմ հասկանում: Գուր երկուսդ եղել էք նորա երիտասարդութեան և մանկութեան բարեկամներ, ուստի ես ձեզ խնդրում եմ քանի մի ժամանակ մնալ մեր պալատում: Ձեր ընկերակցութեամբ, դուք աշխատեցէք կրկին ընտելացնել նորան ուրախութեանց և զուարճութեանց, և իմացէք այն՝ մեզ անչափ հանգամանքը, որ նորան հիւանդացնում է: Այդ պատճառն իմանալով անչուշտ և հնար կը գրտնենք նորան օգնելու:

ԹԱԳՈՒՀԻ: Նա շատ անգամ ձեզ մտաբերում է՝ և ես համոզուած եմ, որ աշխարհիս մէջ չկալ երկու անձն ես, որոնց նա աչքան հարազատ լինէր: Եթէ դուք բարի կը լինէք և կը նուիրէք մեզ մի փոքր

ժամանակ, մենք էլ կը արժանացնենք ձեզ՝ մեր թագաւորական երախտագիտութեան:

ԲՈՋՆԵԿՐԱՆՅ: Ձերդ մեծութեանց մեզ վերաջ ունեցած թագաւորական իշխանութիւնն առանց խնդրելու ուղղակի հրամայել կարող է մեզ:

ԳԻԼԳԵՆՇՏԵՐՆ: Մենք հնազանդվում ենք և արդէն կատարեալ պատրաստականութեամբ ձգում ենք մերովսանն ծառայութիւնը ձեր գարշապարի տակ:—Կարգադրեցէք:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Շնորհակալ ենք ձեզանից, Գիլղէնշտերն, և ձեզանից, սիրելի Բոզնեկրանց:

ԹԱԳՈՒՀԻ: Շնորհակալ ենք ձեզանից, Գիլղէնշտերն, և ձեզանից, Բոզնեկրանց, և խնդրում ենք խսկոյն ացելի մեր աջքան ակափոխուած որդուն: Առաջնորդեցէք, սով կալ արտակալ, այս պարոններին իշխան Համլէտի մօտ:

ԳԻԼԳԵՆՇՏԵՐՆ: Տայ Աստուած, որ մեր գալուստը և աշխատանքըն օգտուէտ և ախորժելի լինի նորան:

ԹԱԳՈՒՀԻ: Ամէն:

(Գիլղէնշտերն և Բոզնեկրանց գնում են հեռանալով պալատից:)

ՏԵՍԻԼ Բ.

ՆՈՅՆՔ, ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ (Մփռած է:)

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ: Վեհափառ Տէր, Նորվեգիայի թագաւորին ուղարկած դեսպանները բարի համբաններով վերադարձել են:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Դու միշտ բարի համբանների հար էս եղել:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ: Այո, եղել եմ. սփռականութիւն ունիմ հաւատացնել Ձեզ, թագաւոր, որ ես իմ պարտաւորութիւնս աչքան եմ սիրում, որքան իմ կեանքս, իսկ թագաւորին—որքան Աստուծուն: Ինձ թվում է, որ ես արդէն, (կամ դուք ուղեղս այժմ խորամանկութեան ճանապարհով անպակաս արթնացել է թուշում ինչպէս առաջ) գտալ թէ ի՞նչ է իշխանի խելագարութեան խսկական պատճառը:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Ո՛հ խօսիր, որքան ժամանակ է, որ փափագում եմ իմանալ:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ: Նախ և առաջ դուք ընդունեցէք դեսպաններին, իմ գիւտը հացկերութի վերջին քաղցրաւէնիք կը լինի:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Ուրեմն պատուիր նոցա հրաւիրելով մեզ մօտ: (Պօլոնիոս գնում է: Սիրելի թագուհի, նա ասում է, որ նա գիտէ Համլէտի տկարութեան պատճառն և աղբիւրը:

ԹԱԳՈՒՀԻ: Վախենում եմ, որ այդ պատճառը չ'լինի միայն նորա հօր մահը և մեր հապճեպ պսակը:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Լաւ է, մենք կը ստուգենք:

(Պօլոնիոս վերադառնում է Լոբնէլի և Վալմիստի հետ հեռանալով:)

ԹԱԳԱՒՈՐ: Ողջոյն ձեզ, իմ բարեկամք: Ասա մեզ, Վալմիստի, ի՞նչ է ուղարկում մեզ մեր եղբայրը՝ Նորվեգիայի թագաւորը:

ՎՈԼՏԻՄԱՆԻ: Իւր ցանկութիւնը, որ երջանիկ լինէք, և փոխադարձ ողջոյն: Հաղիւ մենք քանի մի բառ արտասանեցինք, նա խսկոյն հրամայեց դադարեցնել իւր եղբոր որդու պատրաստութիւնները, որ նա կարծում էր ուղղուած է Լեհացոց դէմ: Ճշգորէն ստուգելով խնդիրը և համոզուելով որ չար դիտաւորութիւն է եղել՝ ձերդ վեհափառութեան դէմ՝ շատ վշտացաւ, որ նորա ծերութիւնից, հիւանդութիւնից և անկարողութիւնից վատ հետեանքներ են ցառաջանում: Հրամայեց բանտարկել Ֆորտինբրասին: Իշխանը հնազանդուեց, թագաւորի բերանով նա դատապարտուեցաւ և երդուեց չախտան չ'պատերազմել Ձերդ մեծութեան հետ: Ծերունի թագաւորը չափազանց ուրախանալով այդ խոստման առթիւ, ընծայեց նորան հինգ հազար դահեկան տարեկան հասոյթ և ետիւրեց նորան իրաւունք տանել նորա ընտրեալ զինուորներին Լեհացոց դէմ: Նա այդ բանի առթիւ Ձերդ մեծութիւնից խնդրում է, (առաջնորդի միջոցով) —այստեղ մանրամասնօրէն գրուած է, որ բարեհաճէք թուլատրել նորա զօրքերին Դանիայի հողով գնալ նուաճելու Լեհացոց աշխարհը: Վարձատրութեան համար պատճառներն այդ նամակի մէջ նկարագրած են:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Ազատ միջոցներում մենք կը խորհենք և կը տանք

պատշաճաւոր պատասխան, իսկ առ ալժամ զնացէք, հանգստացէք, մենք կը վարձատրենք ձեր աշխատանքը և գիշերն ի միասին կը տօնախմբենք: Ձեր տեսութեանը շատ ուրախ ենք:

(Վալդիմարը և Լիօնէլն գնացին):

ՊՕԼՕՆԻՈՒՄ: Ահա դործն էլ լաջողակ վերջացաւ: Իմ ամենաողորմած հրամանատէր և զուք, թագուհի, երկարաբանել թէ ինչ կը նշանակէ թագաւորութիւն, ինչ է պարտքը, ինչու ցերեկը—ցերեկ է, գիշերը—գիշեր, և ժամանակը—ժամանակ, նշանակում է ի դուրվատնել ցերեկը, գիշերը և ժամանակը: Եւ, որովհետեւ կարճաբանութիւնը խելքի հողին է և երկարութիւնը նորա զարդարանքը միայն, ուստի ես խօսքս կը կրճատեմ: Ձեր ազնիւ որդին խելագարուած է: Ասում եմ խելագարուած է, որովհետեւ ինչ է կատարեալ խելագարութիւնը, եթէ ոչ խելագարութիւն, բայց թողնենք այդ:

ԹԱԳՈՒՀԻ: Առանց պերճախօսութեանց և նրբութիւնների, շուտով դու մեզ դործը պատմիր:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՄ: Պատուովս երդվում եմ, թագուհի, որ ես պերճախօսութեան միտք չ'ունէի: Որ նա խելագար է—այդ ուղիղ է, ուղիղ է, որ շատ ցաւալի է, և ցաւալի է որ ուղիղ է: Յիմար դարձուած է—է՛հ, թողնենք: Եթէ ենթադրենք, որ նա խելագար է, մեզ մնում է միայն գտնել էֆֆէկտի, աւելի ճիշդ ասել զէֆֆէկտի պատճառը, որովհետեւ զէֆֆէկտական էֆֆէկտը նմանապէս ունի իւր պատճառը: Ահա բանը ինչումն է, մտածեցէք, ես ունեմ մի աղջիկ—որովհետեւ դա իմ աղջիկն է: Իւր հնազանդութեան պարտքը կատարելով նա անն ինչ լաւանց ինձ, եղբակացրէք և խորհեցէք: (Կարգում է քննիչ հոճալը)—«Երկնային իմ հատորին, իմ պաշտելի կուռքին, ամեն գեղեցկութիւններով օժտուած Օֆէլիան», վատ նախադասութիւն է, «ամեն գեղեցկութիւններով օժտուած», հին, մաշուած խօսք է, բայց լսեցէք. «նորա հրաշալի և ձիւնի նման սպիտակ կուրծքի վերայ...»

ԹԱԳՈՒՀԻ: Եւ այդ դրում է Համլէտը Օֆէլիային:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՄ: Համլէտը թագուհի, ամենը կը հաղորդմ: (Շու-

քանակում է.) «Մի հաւատարմ, որ կան փալուռն աստղեր, որ երկնքում չըջում է մեծ արեգը, տաքացնելով մի մահկանացուի կուրծքը, ալ, հաւատած անշէջ սիրտը բորբոքմանը: Ո՛հ, սիրելի Օֆէլիա, ոտանաւորներս անլաջող են և անկարգ, բայց ես սիրում եմ քեզ: Մնաս բարեւ:

Յաւիտեան քուկդ, քանի ես կեանք ունիմ):

(«Համլէտ»):

Ահա այս տուեց ինձ հնազանդ աղջիկս և պատմեց ինձ նորա սիրտը խոստովանութիւնը:

ԹԱԳՈՒՀԻ: Եւ Օֆէլիան նորա սէրն ինչպէս ընդունեց:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՄ: Գուք ինչ կարծիք ունէք իմ մասին:

ԹԱԳՈՒՀԻ: Որ դու ինձ հաւատարիմ ես և ազնիւ:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՄ: Ես իսկ այդ էի ուզում ասացուցանել ձեզ: Ի՞նչ կը կարծէիք եթէ ես տեսնելով սիրտը արծարծումը, (այնք է ասել, որ այդ ես նկատեցի առաջ՝ քան աղջիկս պատմեց ինձ:) Ի՞նչ կ'կարծէիք դուք, Ձերդ Մեծութիւն, կամ Նորին մեծութիւն, եթէ ես միայն վիշտութեան մէջ պահէի լսածս և խուլ ու համր մնալիս—բայց ոչ, ես իսկույն դիմեցի դործին և նախազգուշացրի աղջկանս աղտախի ճառով. «Իշխան Համլէտը քո չըջանի մարդ չէ, չ'լինելու բան է այդ»: Ես հրամայեցի նորան Համլէտի համար բոլոր դռները փակել. չընդունել նորա միջնորդներին և նորա ընծաները: Աղջիկս կատարեց իմ հրամանները և նա, իրրեւ մերժեալ, ընկաւ տխրութեան մէջ, կորցրեց մրտածութեան ընդունակութիւնը, լեռնոյ ինքնաճանաչութիւնը և աղպէս՝ աստիճանաբար իջնելով՝ հասաւ ներկալ խելագարութեան:

ԹԱԳՈՒՀԻ: Եւ դու կարծում ես, թէ պատճառն այդ է:

ԹԱԳՈՒՀԻ: Շատ կարելի է և հաւանական:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՄ: Գիտէք դուք, ես կը ցանկանայի իմանալ, որ լինէր մի դիպում, որ ես ասէի «այս աղտալ է», և իրողապէս լինէր հաւատարմ:

ԹԱԳՈՒՀԻ: Ձեմ վիշում:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՄ: (Յայտարարելով գլուխը և ուսերը:) Բաժանեցէք տա տո-

ցանից, եթէ ասածս ճիշդ չ'լինի, Հանգամանքները հետքին հասցրին և ես կը գտնեմ ճշմարտութիւնը, թէպէտ սա երկրի կենտրոնում լինի թագնուած:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Բայց ինչպէս կարող ենք ստուգել ճշմարտութիւնը:

ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ: Դուք գիտէք, որ նա չորս ժամ շարունակ լինում է այս դահլիճում:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Ճշմարիտ է:

ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ: Նորա զբօսնելու ժամանակ ես աղջկաս կ'ուղարկեմ նորա մօտ: Մենք միասին այտուղ թագնուենք: Գիտեցէք նոցա տեսակցութիւնը և եթէ սիրուց չէ խելագարութիւնը, զրկեցէք ինձ իմ բոլոր արտօնութիւններից և սալապան կարգեցէք ինձ:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Փորձենք:

(Մփռւած է Հաճեալ փոքրիկ փայլէ յետին կողմէն)

ԹԱԳԱՒՈՐ: Նայեցէք, խեղճը կարդալով այս կողմն է գալիս: Ո՞րքան այտուր է:

ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ: Խնդրում եմ երկուսդ էլ հեռացէք այտուղից, ևս կը զբաղեմ հետը: (Թափուրը թափուէն և պաշտօնակները փռւած են:)

ՏԵՍԻԼ Գ.

ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ, ՀԱՄԼԷՏ:

ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ: Ի՞նչպէս է ձեր առողջութիւնը, սիրելի իշխան Համլէտ:

ՀԱՄԼԷՏ: Փառք Աստուծոյ, լաւ է:

ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ: Դուք ինձ ճանաչում եք, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Կատարեալապէս, դու ձկնորս ես:

ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ: Ո՛չ իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Ուրեմն ես կը ցանկանայի, որ դու նորա պէս աղնիւ մարդ լինէիր:

ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ: Աղնիւ, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Այո, լինել աղնիւ մարդ—նշանակում է լինել ընտրեալ տաճն հազարից:

ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ: Ճշմարիտ է, շատ ճշմարիտ է, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Եթէ ինքն արեգակն իւր աստուածութեամբ սատարեմ շան մարմնի մէջ որդունք է անեցնում...դու աղջիկ ունիս:

ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ: Ունեմ, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Զ'թողնես նորան, որ արեգակի հանդէպ զբօսնի: Պըտղաբերութիւնը շնորհաբաշխութիւն է, բայց ոչ աղապիսին, որին կարող է ենթարկուել քո աղջիկը: Բարեկամ, պահպանիր նորան:

ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ: Ի՞նչ կամիք դորանով ասել: (Մէ կողմէն) Միշտ խօսակցութիւնը դարձնում է աղջկաս վերայ: Առաջ ինձ չ'ճանաչեց, ասաց որ ես ձկնորս եմ: Չափազանցութեան է հասել: Ես էլ երիտասարդութեան ժամանակ սիրուց շատ տանջուել եմ.—համարեալ այնպէս էի, ինչպէս սա: Խօսեմ հետը: Այդ ինչ էք կարդում, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Բառեր, բառեր, բառեր:

ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ: Բայց ինչ առարկայի մասին են խօսում:

ՀԱՄԼԷՏ: Ո՞ւմ հետ:

ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ: Ես հարցնում եմ ինչ է այդ գրքի պարունակութիւնը:

ՀԱՄԼԷՏ: Զրպարտութիւն, բարգելի, Երեւակայի, խեղկատակի մէկն ասում է թէ՛ ծերերի մագերը սպիտակ են, նոցա երեսը կընձռոտ է, նոցա աչքերից ձիթան խէժ է հոսում և թէ նոքա սրամտութեան մեծ պակասութիւն ունին, և ոտքերի թուլութիւն:—Թէպէտ այդ ամենին ես կատարեալ հաւատում եմ, բայց և այնպէս, աղապիսի բաներ գրել կարող չէ, չի վայելի, որովհետեւ դու էլ կը ծերանայիր ինձ պէս, եթէ կարող լինէիր խեղդեանի պէս լնտ լնտ ման գալ:

ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ: (Մէ կողմէն) Թէպէտ խելագարութիւն է, սակայն աստիճանաբար: (Բարձր) Բարեհաճեցէք, իշխան, պատուարուել քամուց:

ՀԱՄԼԷՏ: Գերեզմանի մէջ:

ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ: Ճշմարիտ որ այդ կերպ կարելի է ծածկուել քա-

մուց: (Աստուծոյն:) Որքան սրամիտ են սորա պատասխանները: Խելա-
զարութիւնը չատ անգամ աւելի սրամիտ է, քան խելացիութիւնը:
Գնամ աղջկաս և սորա ալցելութիւնը հողամ: (Բարձր:) Վստահութիւն
ունեմ, իշխան, խնդրել ձեզանից տալ ինձ արձակուրդ: Մնաք բարև:
(Գնում է:)

ՀԱՄԼԷՏ: (Մէ Կողմ:) Ո՞րքան ձանձրալի են այս զառամեալ
վամարները:

(Մտնում է և Բողոքողն և Գիւղէնշտէն:)

ՏԵՍԻԼ Գ.

ՀԱՄԼԷՏ, ԲՈԶՆԵԿՐԱՆՅ և ԳԻԼԴԵՆՇՏԵՐՆ:

ԳԻԼԴԵՆՇՏԵՐՆ: Իշխան:

ԲՈԶՆԵԿՐԱՆՅ: Ամենասիրելի իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Իմ ամենաբարի ընկերներ: Ի՞նչպէս ես, Գիւղէնշտէ-
րն: Ա՛ դու էլ ես ապստեղ Բողէնկրանց:—Ներկուք ինչպէս էք:

ԲՈԶՆԵԿՐԱՆՅ: Ինչպէս առհասարակ երկրիս աննշան որդիքը:

ԳԻԼԴԵՆՇՏԵՐՆ: Բաղդաւոր ենք և նորանով, որ չափազանց
բաղդաւոր չենք: Ֆորտունայի գլխարկի կատարը չենք:

ՀԱՄԼԷՏ: Բայց ոչ էլ նորա կօշկի նրբանում:

ԳԻԼԴԵՆՇՏԵՐՆ: Այո, ճշմարիտ է, ոչ էլ ներբանում:

ՀԱՄԼԷՏ: Ուրեմն գոտկում, նորա բարեհաճութեանց կենդրոնում:

ԳԻԼԴԵՆՇՏԵՐՆ: Այո, մենք օգտկում ենք Ֆորտունայի թագուն
հրապուրներով, Ֆորտունան հրապուրիչ է:

ՀԱՄԼԷՏ: Ի՞նչ նոր լուր, տեսնենք:

ԲՈԶՆԵԿՐԱՆՅ: Ոչինչ, բացի այս, որ աշխարհս աղնուացել է:

ՀԱՄԼԷՏ: Ահա զատաստանի օրը մօտեցել է ուրեմն, բայց ձեր
նորութիւնը անմիտ բան է: Թող տուէք մանրամասնօրէն հարցնել
ձեզ. ի՞նչ մեղք էք գործել զուք, որ բաղդը ձեզ այս բանտ է ու-
ղարկել:

ԳԻԼԴԵՆՇՏԵՐՆ: Բանտը, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Այո, Գանիան բանտ է:

ԲՈԶՆԵԿՐԱՆՅ: Ուրեմն բոլոր աշխարհն էլ բանտ է:

ՀԱՄԼԷՏ: Գերազուրէ բանտ. բազմաթիւ բաժանմունքերով, մութ,
խուլ պահարաններով. Գանիան. նոցանից ամենավատթարագոյնն է:

ԲՈԶՆԵԿՐԱՆՅ: Մենք նորա մասին այլ կարծիք ունինք:

ՀԱՄԼԷՏ: Ուրեմն նա քեզ համար բանտ չէ, որովհետեւ լաւ
կամ վատ—այդպէս է՝ ըստ մեր կարծեաց նորա մասին: Ինձ համար
նա բանտ է:

ԲՈԶՆԵԿՐԱՆՅ, Գուցէ այն պատճառով, որ նա նեղ է ձեր փա-
ռասիրութեան համար:

ՀԱՄԼԷՏ: Ո՛հ, Աստուած, եթէ չար երազներս չ'լինէին, ես ըն-
կողի կեղևի մէջ անսահման տարածութեան իշխան ու տէր կ'հա-
մարէի ինձ:

ԳԻԼԴԵՆՇՏԵՐՆ: Բայց այդ երազները փառասիրութիւնն է,
որովհետեւ փառասիրութեան ճշմարիտ էութիւնը, երազի ստուեր է
միայն:

ՀԱՄԼԷՏ: Նրազն էլ ինքն ըստ ինքեան ստուեր է միայն:

ԲՈԶՆԵԿՐԱՆՅ: ձիւղ է, փառասիրութիւնը այնպէս օղակն և
անըմբռնելի է, որ նորան ես ստուերի ստուեր կ'համարեմ:

ՀԱՄԼԷՏ: Ուրեմն մեր աղքատները մարմիններ են, իսկ մեր
թագաւորները և զովաբանեալ հերոսները—աղքատների ստուերներն
են: Պէտք չէ արդեօք պալատը գնալ, ես ճշմարիտ զատողութիւն
անել չեմ կարող:

ԲՈԶՆԵԿՐԱՆՅ: } Ինչպէս կամիք, պատրաստ ենք ձեզ ծա-

ԳԻԼԴԵՆՇՏԵՐՆ: } լելու:

ՀԱՄԼԷՏ: Այդ մի ասէք: Ես չեմ կամենում խառնել ձեզ իմ ծա-
ռաների խմբի մէջ, որովհետեւ խոստովանում եմ ձեզ, իբրեւ ազնիւ
մարդ, որ նոքա ինձ սարսափելի կերպով են ծառայում: Խօսենք ինչ-
պէս բարեկամներ, ինչո՞ւ էք եկել Էլլիներ:

ԲՈԶՆԵԿՐԱՆՅ: Միայն ձեզ տեսնելու համար, իշխան, այլ նը-
պատակ չունէիք:

ՀԱՄԼԷՏ: Ես աղքատ, աղքատ եմ և գոհունակութեամբ, բայց դարձեալ շնորհակալ եմ ձեզանից և զգուշացնում եմ ձեզ, որ իմ շնորհակալութիւնս ձեզ կէս դահեկանի օգուտ չի տալ: Գուցէ ձեր վտանից ուղարկեցին, թէ դժւար էք եկել ձեր ջոժար կամքով: Օ՛ն, պատասխանեցէք: Պարզամիտ եղէք ինձ հետ: Դէհ, խօսեցէք:

ԳԻԼԴԵՆՇՏԷՐՆ: Ի՞նչ խօսեմք, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Ինչ որ կամէք, միայն ճշմարտութիւն լինի: Ձեր վտանից ուղարկել էին, ձեր աչքերի մէջ երևում են խոստովանութեան պէս մի բան, որ չ'կարողացաւ թաքցնել ձեր խորամանկութիւնը: Ես գիտեմ բարի թաղաւորը և թաղուհին ձեր վտանից ուղարկել էին:

ՐՈՋԵՆԿՐԱՆՅ: Ինչո՞ւ համար իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Իսկ այդ բանը դուք պէտք է պատմէք: Երդմեցնում եմ ձեզ ընկերութեան իրաւամբ, երկտասարդութեան կապերով, միշտ հարազատ սիրով և այն բոլոր աւելի թանկագին վիշտակներով, որով կարող է երդուեցնել ինձանից գերադանց մի ճարտասան: Աղնիւ և պարզամիտ եղէք ինձ հետ: Ուղարկել են ձեր վտանից թէ ոչ:

ՐՈՋԵՆԿՐԱՆՅ: (ԳԵԼԷՆՇՏԷՐՆԻ) Ի՞նչ կասես:

ՀԱՄԼԷՏ: (ՀԻՄՆԻՍԻ) Բաւական է, ես հասկանում եմ: (ԲԵՅՅԵ) Եթէ դուք ինձ սիրում էք, մի թագցնէք ոչինչ:

ԳԻԼԴԵՆՇՏԷՐՆ: Ուղարկել էին, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Այժմ ես ձեզ պատմեմ թէ ինչո՞ւ համար՝ և կաղատեմ աղպիսի կերպով հաւատարմութեան դաւաճանութիւնից: Չ'գիտեմ թէ ինչ պատճառով, քանի մի ժամանակ սորանից առաջ ես կորցրել եմ իմ բոլոր ուրախ բնավորութիւնը, ձգել եմ իմ բոլոր պարագմութիւնը: Հոգիս այնքան տխուր է, որ աշխարհը՝ այս շքեղ արարածը, ինձ անպտուղ ծառ է երևում, և երկինքը—այդ երկնակամարը—այդ մեծակառուց տանիքը, որ ոսկեղէն լուսերով փալուսում է—ինձ միայն թուեաւոր գոլորշիների խառնուրդներ է թվում: Ի՞նչ օրինակելի ստեղծագործութիւն է մարդս, որքան բարեծնունդ է իւր խելքով, որպէս անասման զանազան են նորա ընդունակութիւնները, որքան զմայլե-

լի, գեղեցիկ է նա դէմքով և շարժումներով, ինչպէս նա գործով նման է հրեշտակին, իսկ ըմբռնողութեամբ Աստծուն: Նա զարդ է տիեզերքի, ստեղծագործութեան թաղը, բայց այնուամենայնիւ ինձ համար նա կատարելագործեալ փոշի է: Մարդը ինձ չէ դուր գալիս: (ԲԵՅՅԵՆԻՍ ԺԳՐՈՒՄ Է) Կանաչք անգամ: Թէպէտ դու,—նախելով քո ժպտին—և կասկածում ես:

ՐՈՋԵՆԿՐԱՆՅ: Երբէք, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Ի՞նչու ժպտացիր դու, երբ ես ասացի թէ՝ մարդը ինձ դուր չէ գալիս:

ՐՈՋԵՆԿՐԱՆՅ: Ես մտածում էի, թէ ձրպիսի սառն ընդունելութիւն կ'ստանան այն դերասանները, որոնց մենք ճանապարհին պատահեցինք: Նոքա գալիս են այստեղ իրանց ծառայութիւնը ձեզ չափնելու:

ՀԱՄԼԷՏ: Թաղաւորի դեր ներկայացնողները բարե գան: Կը: Նուիրենք Նորին վսեմութեան պարտ ու պատշաճ չարգանք: Թափառական ասպետը կերակուր կ'գտնէ իւր սրի և ճիւղակի համար: Սիրահարուածը իզուր չի հառաչիլ, ուրախացնողը հանդարտ կ'քաջբաշէ իւր դերը մինչև վերջը: Միմօք կ'ծիծաղացնէ իւր ծիծաղողներին և հերոսուհին աղատօրէն կ'չափնէ իւր միտքը, թէպէտ ոտանաւորները կ'կաղան մի փոքր: Այդ ինչ դերասաններ են:

ՐՈՋԵՆԿՐԱՆՅ: Նոքա են՝ որոնք ձեզ այնքան զուարճութիւն պատճառեցին, քաղաքի ողբերգականներն են:

ՀԱՄԼԷՏ: Ինչո՞ւ են նոքա թափառում: Մշտական բնակութիւնը աւելի արդիւնաւոր է թէ փառքի և թէ հասոյթի համար:

ՐՈՋԵՆԿՐԱՆՅ: Կարծում եմ որ դուրա պատճառն են քանի մի նոր փոփոխութիւններ:

ՀԱՄԼԷՏ: Սիրում էին արդեօք նոցա այնպէս, ինչպէս այն ժամանակ, երբ քաղաքումն էին: Յաճախում էին նոցա նոյնպէս:

ՐՈՋԵՆԿՐԱՆՅ: Անքան էլ չէ: (ԵՐԹՆԻՍԻՆԻՆԻ ԲԵՅՅԵ ԴԵՐՈՒՄ)

ԳԻԼԴԵՆՇՏԷՐՆ: Ահա և դերասանները:

ՀԱՄԼԷՏ: Պարոններ, ես հոգով չափ ուրախ եմ, որ ձեզ էլզի-

նօրում տեսնում եմ, տուէք ձեր ձեռքերը: Հիւրերին ընդունում են գովասանքներով և ծէսերով, թող տուէք ձեզ ևս ընդունել նոյնպէս: միայն թէ այն դիտմամբ՝ որ ալլապէս իմ վարմունքս դերասանների հետ, (որը հաւատացնում եմ ձեզ, արտաքուստ շատ լաւ է) առաւել քաղաքաւարի կերակւ ձեզ, քան թէ ձեզ հետ: Դուք բարի էք եկել, բայց իմ հօրեղբայր—հայր՝ և հօրաքույր—մայրս սխալվում են:

ԳԻԼԳԵՆՇՏԷՐՆ: Ի՞նչ բանում:

ՀԱՄԼԷՏ: Ես խելագար եմ, երբ փչում է հիւսիս—արեւմտեան քամին, իսկ հարաւային քամու ժամանակ՝ ես կարող եմ էջն ու գարին միմեանցից զանազանել: (Մահւում է Պօլօնիոսը:)

ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ: Բարի ողջոյն պարոններ:

ՀԱՄԼԷՏ: Լսիր, Գիլգենշտէրն, և դու—իւրաքանչիւր ականջի համար. մի լսող: Աչդ մեծ երեխան դեռ խաձարուրից չէ դուրս եկել: ԲՈՋՅԵՆԿՐԱՆՑ: Կարելի է, որ նա կրկին անգամ մէջն է ընկել, ծերութիւնը ասում են երկրորդ երեխայութիւն է:

ՀԱՄԼԷՏ: Նախագուշակում եմ, որ նա եկել է դերասանների գալը հաղորդելու: Կ'տեսնէք: Այն ալլապէս է, այդ երկուշաբթի առաւօտն է պատահել:

ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ: Մի նորութիւն ունեմ ձեզ հաղորդելու, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Ես ևս մի նոր լուր ունեմ: Երբ Բոսցիոս Հռոմում դերասան էր...

ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ: Դերասաններն իսկ եկել են, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Անհաւատալի բան է:

ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ: Պատուովս երգվում եմ:

ՀԱՄԼԷՏ: Ուրեմն իւրաքանչիւրը իւր իշու վերայ:

ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ: Եւ այնպիսի դերասաններ են, որ աշխարհիս մէջ հազուադիւս են: Լաւագոյն են՝ թէ ողբերգութեանց համար, պատմական ներկայացումների համար, հովուերգութեանց, պատմական կատակների, պատմական հովուականների, ողբերգական հովուականների, ողբերգական պատմականների համար, ողբերգական կատակերգա-

կան—պատմական—հովուականների համար և անսահման բանաստեղծութեան, անբաժան գործողութեան համար: Նոցա Սենեկան առանձին տխրութիւն չի պատճառիլ, ինչպէս որ Պլաֆտը—ուրախութիւն: Թէ սերտած բաների մէջ և թէ անպատրաստի մենախօսութեանց մէջ. ոչ ոք նոցա հետ չի հաւասարուիլ:

ՀԱՄԼԷՏ: Ո՛հ, Յեփթալէ, դատաւոր Խորալէլացոց, ճրպիսի դանձ ունէիր դու:

ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ: Ո՞րպիսի դանձ, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Ո՞րպիսի:

Միակ դուստր մ'ունէր

Ձոր չափազանց կ'սիրէր:

ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ: (Մե իողջոյն) Միշտ աղջկաս մասին է խօսում:

ՀԱՄԼԷՏ: ձիւղ չէ ասածս, ծերունի Յեփթալէ:

ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ: Եթէ դուք ինձ Յեփթալէ կ'անուանէք, իշխան, ես ունեմ մի աղջիկ, որին չափազանց կ'սիրեմ:

ՀԱՄԼԷՏ: Ո՛չ. դա ասածիս չէ հետեւում երբէք:

ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ: Բայց ինչ է նորանից հետեւում:

ՀԱՄԼԷՏ: Ի՞նչ, այն որ նորան պատահեց այն՝ ինչոր ամենիս վիճակուած է... մնացորդը ինքդ կ'կարդաս Ձատիկ երգերի մէջ:

(Մահւում են չորս կամ հինգ դերասաններ:)

Բարեւ էք եկել, բարեւ: Ողջոյն ձեզ. ուրախ եմ, որ ողջ և առողջ եմ տեսնում ձեզ: Ասա, վաղեմի բարեկամս, այն օրից որ ես քեզ վերջին անգամ տեսա, երեսդ բաւական մաղերով ծածկուել է և ես չույս ունեմ որ դու իմ մասին մօրութիւ տակով չես փնթփնթալ: Եւ դու, իմ գեղեցկուհի: Դու վհեռութիւ մաշիկների չափ բարձրացել ես զէպի երկինք: Տալ Աստուած որ ձայնդ միշտ զուարթ մնալ: Շատ և շատ ուրախ եմ ձեր գալուն: Ինչպէս Յրանսխացոց որսորդ, քարձակուենք առաջին որսի վերայ. իսկոյն մէկ բան պէտք է ներկայացնել: Յոց տուէք ձեր արուեստագիտութիւնը: Արտասանեցէք մի սըրտադրաւ մենախօսութիւն:

Ա. ԳԵՐԱՍԱՆ: Ի՞նչ կը հրամայէք իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Միանգամ ես լսել եմ մի մենախօսութիւն, որ դու
կարդացիր բեմի վերայ, նա լաջողութիւն չունեցաւ, ուրեմն ամբո-
խին դուր չեկաւ, ինչպէս մարդարիտը լաջտնի անասուններին, բայց
ես, ինչպէս ուրիշները, որոնց կարծիքը իմ կարծիքից աւելի հիմնա-
ւոր է, ողբերգութիւնը գերազանց գործ համարեցին: Յիշում եմ մէկն
ասաց, որ նա անհամ է, ալանի է, նախադասութիւնների մէջ չկալ
միտք, ուր հեղինակը կրքերը արտապատէ, բայց նա ասաց ես, որ
աչդ ձեռն հեղինակութիւնը առողջամիտ է, աւելի գեղեցիկ է, քան
դարդարում: Մի հատում աջտեղ ինձ շատ դուր եկաւ—աչդ Գեդո-
նի Էնէլի հնարած պատմութիւնն է, ես առաւել աչն տեղը երբ պատ-
մում է Պրիամոսի սպանութիւնը, եթէ վիշում ես սկսիր աջտեղից:—
Սպասիր, սպասիր, ... Կատաղած Պրիոուսը իբրեւ վագր Աֆրիկայի...
Ձէ, սխալվում եմ, բայց Պրիոուսով է սկսվում:

Կատաղած Պրիոուսը գրահաւորում,

Ինչպէս աչն գիշեր, երբ սե գիտմունքով

Ձիու արգանդում հանգիստ էր պարկած.

Երեսի գծեր սաստիկ փոխելով,

Ոտքից մինչ գլուխ նա ահա ներկում,

Ծնողաց, որդուց, դստերց արիւնով:

Չկշտանալով աչ արարքներից

Ուզում է փալկել արքայասպանութիւնով:

Հրաչեալ գէմքով ընկած պտրում է նա Պրիոուսին

Որ մահով խորտակէ իւր չար թշնամին:

Շարունակիր դու:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՍ. Աստուած վկայ, իշխան, հիանալի կարդացիք,
գեղեցիկ առողջանութեամբ և կիրքերով:

Ա. ԴԵՐԱՍԱՆ. Եւ գտաւ նորան:

Պրիամի սուրը չէ հասնում Յունաց,

Պաշտպանող զէնքը ծանր լինելով՝ ընկնում է ձեռաց:

Պրիոուսը կռվում է Պրիամի հետ կատաղի կռվով,

Բայց մեռած ընկնում մահուան հարուածով:

Իսկ Պրիոուս կանգ առնում շփոթուած գէմքով,

Անհնազանդ սուրը կախուեց օդի մէջ,

Թուլացած խելքով և կամքով անշէջ.

Բայց որպէս գեփիւ փոխվում մրկով

Նոյնպէս Պրիոուս վառվեց վրէժով,

Էֆիստ ոչ, երբէք սուր բարձրացնելով

Ձէր զարկել խտապոյն, ինչպէս Պրիոուսը,

Որ սպանում էր դժբաղդ Պրիամը...

Ո՛հ, ձախտագիր, ինչու չեն ընկնում

Ձեւի հարուածից և չեն խորտակվում,

Գո անիւները դժողքի խորքում...

ՊՕԼՕՆԻՈՒՍ. Դա շատ երկար է:

ՀԱՄԼԷՏ Ինչպէս քո մօրուքը: Վատ չէր լինի եթէ աչդ երկուսն
էլ ուղարկել էիք սալիքի խնդրում եմ շարունակիր: Սա միշտ
ննջում է, երբ ծաղրածու և կեղտոտ խօսքեր չէ լսում: Շարունակիր
չեկուքի մասին:

Ա. ԴԵՐԱՍԱՆ. Բայց եթէ ո՛հ, եթէ մի ոմն,

Տեսնէր կիսամերկ թագուհուն...

ՊՕԼՕՆԻՈՒՍ. Կիսամերկ թագուհուն:

Ա. ԴԵՐԱՍԱՆ. Տատանվում էր նա լալական աչքերով,

Կարծես հանգցնում կրակ արցունքով.

Ծածկած գլուխը կտորտանքներով,

Որ զարդարում էր թանկագին թագով:

Այո, շատ դառն է վիճակ Հեկուբի,

Շրթունքից հոսում բառեր անէծքի:

Ծանր իւր բաղդի, մատնութեան մասին,

Թափում էր անէծք Հեղինի գլխին...

Ո՛հ, եթէ Աստուածք տեսնել կամէին,

Աչն թշուառ կնոջ բոլոր չարչարանք,

Երբ Պրիոուսը մանրում էր գիւղի,

Անշուշտ խղէին արտասուաց կապանք:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՍ: Նապեցէք նորա գէմքին, ինչպէս փոխուեցաւ, նա լալիս է, բաւական է խնդրեմ, բաւական:

ՀԱՄԼԷՏ: Վերջը դու վտու կասես: Յարգելի Պօլօնիուս, հողացիր որ նոցա լաւ ընդունեն, նոքա մեր դարու հայելիք՝ և կարճ ժամանակագրութիւն են. իսկ քո կենդանութեան ժամանակը, նոցա քո մասին ունեցած վատ կարծիքը աւելի իրաւ կ'լինի, քան քո ամենավատ թար տապանագիրը:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՍ: Կ'հիւրասիրեմ իշխան, ըստ արժանոյն:

ՀԱՄԼԷՏ: Ո՛հ, աւելի պատուով ընդունիր նոցա: Եթէ իւրաքանչիւրին մենք պատուենք նոցա արժանաւորութեանց չափ, աչն ժամանակ չատերը ապտակից չեն աղատուիլ: Ընդունիր նոցա քո պատուոյ չարմար: Որքան նոքա փոքրի արժանի լինեն, աչնքան առաւել է քո բարութիւնը:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՍ: Երթանք պարոններ:

ՀԱՄԼԷՏ: Գնացէք նորա հետ, վաղը մի բան կ'ներկայացնէք:

(Պօլօնիուսը և մի քանի զինուորականներ փնտրեցին: Դատարարը դէպք տեսնեց): Աստ ինձ, բարեկամս, կարող էք դուք Հօնդագօի սպանութիւնը ներկայացնել:

Ա. ԴԵՐԱՍԱՆ: Կարող ենք, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Ուրեմն վաղը կ'ներկայացնէք: Եթէ ես մի տասներկու՝ կամ տասնվեց տող բան գրեմ և խառնեմ ողբերգութեան մէջ, —կարող էք դուք աչն ես սերտել:

Ա. ԴԵՐԱՍԱՆ: Կարող ենք, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Շատ լաւ, գնացէք նորա վտակից, միայն չը ծաղրէք վերաս: (Գլխաւորը փնտրեց: Գլխի Բողոքիչը և Գլխի Բողոքիչը): Իմ բարի ընկերներ, մնաք բարեւ կասեմ ձեզ՝ մինչև երեկոյ: Շատ ուրախ եմ տեսնել ձեզ էլ զինուորում:

ԲՈԶՆԵԿՐԱՆՑ: Ամենասիրելի իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Այո, ուրախ եմ, մնաք բարեւ: (Գլխի Բողոքիչը և Բողոքիչը փնտրեցին): Վերջապէս ես մենակ եմ: Ո՛հ, ինչ չարագործ և ատելի ստորուկ եմ ես: Հիացք չէ՞ արդեօք որ մի դերասան՝ երեսկալելով իւ-

րեան մի անձն իւր ցնորքով, աչն աստիճան կարողացաւ իւր հողին հնազանդեցնել երեսկալութեանը, որ նորա երեսը՝ զեղնում է ներքին ալիկոծութիւնից, աչքերը արտասուքով թրչլում են, գծագրութիւնը սարսափ է բերում, ձայնը դողդոջուն և կցկտուր: Աւ աչն ամենը ձով պատճառաւ, մի որեւէ Հեկուրի պատճառաւ. իսկ Հեկուրը նորա ինչն է, կամ ինքն Հեկուրինը ինչն է, որ նա, նորա համար արտասուում է: Բայց ինչ կանէր նա, եթէ իւր կրքերը շարժելու աչն պիտի առիթ ունենար, ինչպիսին ես. նա ամբողջ բեմը կը խեղդէր արտասուքով. սարսափելի ձառերով կը հարուածէր հանդիսականներին լսողութիւնը, կը գովացնէր մեղաւորին, կը սարսափեցնէր անմեղին, կը շփոթեցնէր բան չիմացողին, կը բթացնէր լսողութիւնը, բայց և կը հիացնէր: Աս դանդաղ, անզգայ անպիտան թուականում եմ ինչպէս մի ողորմելի ցնորքան՝ և չեմ կարողանում մի բառ անգամ ասել թագաւորի մասին, որին աչնպիսի դարչելի կերպիւ գրկեցին տէրութիւնից և թանկագին կեանքից: Բայց ինչ... ես վախկոտ եմ: Ո՞վ կը համարձակուի ինձ վատ անուանել, ջախջախել գլուխս, քաշել ծնօտիս մաղերը և երեսիս դարնել, ստախօս բառը մեխել կուրծքիս մէջ: Ո՞վ կը համարձակէ: Բայց ես աչն անարգանքն էլ կը տանէի.—ես քաջութեամբ աղաւնի եմ, անպատուութեան համար ես մաղձ չ'ունեմ, աչնպէս աչխարհիս գիշատիչներին ես դարչելի սատակած դիով կը կերակրէի: Ո՛հ, արիւնարբու, անխիղճ, կեղծաւոր, ամարդի անբան: Զարմանալի քաջութիւն: Աս, սիրելի և սպանուած հօր սրդի—որին երկինքը և դժոխքը կանչում են վրէժ առնելու համար, ինչպէս մի պոռնիկ կին, թեթեացնում եմ կուրծքս հաչոյանքներով: Ո՛հ, Համլէտ, Համլէտ, ամօթ է, ամօթ: Յառաջ, դէպի գործ: Աս լսել եմ որ լանցաւորները խոստովանում են իւրեանց լանցանքները, երբ նոքա թատրոնում տեսնում են խելացի ներկայացումներ: Սպանութիւնը թէև չ'ունի լեզու, բայց երբեմն խորհրդաւոր է և հասկանալի կերպիւ մեկնվում է: Աս կը հարկադրեմ գերասաններին, հօրեղբօրս առաջ հօրս սպանութեան պէս մի բան ներկայացնել. իսկ ես անդադար կը նստեմ նորա աչքերին՝ և կը թափանցեմ նորա հողու խորքերը. եթէ նա

չփութուի, ալն ժամանակ ես գիտեմ ճանապարհը: Տեսածս ուրուականը
կարելի է սատանալ էր, սատանան կարող է գրաւիչ կերպարանք ստա-
նալ, նա իմ փոքրոգութիւնիցս և անզսպութիւնիցս օգտուելով կա-
րող է խաբել, որ ձգէ ինձ լաւխոնական տանջանքի մէջ: Ո՛չ, ինձ
պէտք են աւելի ծանրակշիռ փաստեր: Ներկայացումով ես կ'որ-
սամ թաղաւորի խղճմտանքը: (Գ. Կ. Ե. Ե.)

ՎԱՐԱԳՈՅՐ:

ԱՐԱՐՈՒԱԾ ԵՐՐՈՐԳ

ՏԵՍԱՐԱՆ ԱՌԱՋԻՆ

(ՍԵՆԵԱԿ ԴՂԵԿՈՒՄ)

ՏԵՍԻԼ Ա.

ԹԱԳԱՒՈՐ, ԹԱԳՈՒՀԻ, ՊՕԼՕՆԻՈՒՍ, ՕՖԵԼԻԱ, ԲՈԶԵՆԿՐԱՆՑ և
ԳԻԼԴԵՆՇՏԵՐՆ.

ԹԱԳԱՒՈՐ: Եւ դուք ոչ մի կերպով չը կարողացաք իմանալ՝ թէ
ի՞նչու համար է նա խելագարի դեր խաղում՝ և ալլալիսով խանդա-
րում իւր հոգւոյ խաղաղութիւնը:

ԲՈԶԵՆԿՐԱՆՑ: Նա խոստովանելում է, որ մտաւորապէս չփո-
թուած է, բայց պատճառը չէ փայտնում:

ԳԻԼԴԵՆՇՏԵՐՆ: Եւ ոչինչ հնարք չենք գտնում նորանից մի բան
իմանալ: Խելագարութեան խորամանկութեամբ նա մեր փորձերը, նո-
րան հարցաքննելու նկատմամբ, բոլորովին հեռացրեց իրանից:

ԹԱԳՈՒՀԻ: Ի՞նչպէս ընդունեց նա ձեզ:

ԲՈԶԵՆԿՐԱՆՑ: Բարեկիրթ մարդուն պատշաճականութեամբ:

ԳԻԼԴԵՆՇՏԵՐՆ: Բայց հակառակ իւր արամադրութեան:

ԲՈԶԵՆԿՐԱՆՑ: Ժլատ էր պատասխանելու, բայց առատ հար-
ցեր տալու:

ԹԱԳՈՒՀԻ: Դուք առաջարկեցիք նորան զուարճութեան մի-
ջոցներ:

ՐՈՋԵՆԿՐԱՆՑ: Ճանապարհին մենք պատահեցանք դերասանների, որոնց մասին մենք հաղորդեցինք իշխանին: Նա ուրախացաւ: Նորա, եթէ չեմ սխալուում, աչտեղ են՝ և ստացան նորանից հրաման մի բան ներկայացնելու այս երեկոյ:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՍ: Այո, ուղիղ է, և նա ինձ լանձնեց խնդրել Ձերդ մեծութեանը, աչցելել և լսել այդ ներկայացմանը:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Մեծ ուրախութեամբ: Նորա աղալիսի հակումն դէպի զուարճութիւնները ուրախացնում է ինձ: Խնդրում եմ ձեզանից, բարեկամներ, աշխատեցէ՛ք զօրացնել նորա այդ ցանկութիւնը:

ՐՈՋԵՆԿՐԱՆՑ: Կաշխատենք, թագաւոր: (Գնում է Գլխահարէր:)

ԹԱԳԱՒՈՐ: Սիրելի Հերտրուդա, դու ևս գնա՛ աչտեղից: Մենք ծածկաբար կարգադրել ենք աչնպէս, որ Համլէտը կը դաչ աչտեղ՝ և իբր թէ պատահմամբ կը հանդիպէ Օֆէլիային: Սորա հալըր և ես—օրինական լրտեսներ,—աչնտեղ կը թաղնուենք, մենք ինքներս աննկատելի մնալով կը կարողանանք տեսնել նոցա հանդիպումը, և նորա վարմունքին նաչելով կարելի է ստուգել նորա հիւանդութեան պատճառը:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Ես հեռանում եմ, կը ցանկամ՝ սիրելի Օֆէլիա, որ իսկապէս քո գեղեցկութիւնը լինի Համլէտի խելագարութեան պատճառը: Աչն ժամանակ ես կարող կը լինեմ լուսալ, որ քո առաքիչնութիւնը վերադարձնէ նորան դէպի առաջուաչ սովորական ճանապարհը:

ՕՖԷԼԻԱ: Ինձ էլ ցանկալի է, թագուհի: (Թագուհին գնում է:)

ՊՕԼՕՆԻՈՒՍ: Օֆէլիա, դու աչտեղ մնա: Մենք, Վահագա՛ւ Տէր, կանգնենք մեր տեղը: (Օֆէլիային:) Կարդաչ այս գիրքը, որ աչդ պարապմունքի ձևով դու արդարացես քո միաչնակութիւնը: Գորա մասին մեղ շատ բամբասում են, լաչտնի է որ Աստուածապաշտութեան ձևով՝ և Աստուածահաճաչ գործերով մենք սատանալին անդամ մեղմացնում ենք:

ԹԱԳԱՒՈՐ: (Մէ կողմէ:) Ո՛հ, որքան ձգմարիտ է, որքան խստօ-

րէն հարուածում են խղճմտանքս աչդ բառերը: Պոռնիկ կնոջ ներկած երեսը աչնքան զգուելի չէ, ինչպէս իմ գործը, իմ ներկած ճառախօսութեան հետ համեմատելով: Ո՛հ, ծանր լուծ է:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՍ: Նա գալիս է, թաղնուենք, թագաւոր:

(Գնում է Թագաւորի հետ: Օֆէլիան կորուշով հեռւ է բեմ վերայ: Համլէտը հոնում է:)

ՀԱՄԼԷՏ: Լինել, թէ չը լինել—ահա՛ այս է խնդիրը:—Ո՞րն է աւելի աղնիւ, տանել չարագործ բաղդի նետերը և հարուածները՝ թէ դիմաղբել թշուառութեանց ուկեանոսի դէմ՝ և պատերաղմելով վերջ տալ նոցա: Մեռնել, քնել, ոչ աւելի՝ և գիտենալ որ աչն քնով մենք վերջացնում ենք բոլոր վատերը և հաղար մի բնական աղտեղութիւններ, որ ժառանգել է մեր մարմինը.—ամենացանկալի վախճան:—Մեռնել—քնել,—քնել: Բաչց եթէ աչն քնի մէջ մեղ երաղներ աչցելեն, —ահա արգելք: Որպիսի երաղներ կարող են լինել մեռեալ քնի մէջ, երբ մենք մեղանից թափ կը տանք երկրալին բոլոր ունաչնութիւնները. ահա ինչն է բնդմիջում մեր ապագաչ ճանապարհը, աչապէս ուղ կը համբերէր ժամանակիս պատիժը և ծաղրը, իրաւանց անզօրութիւնը, իշխատեսներին ձնչումը, գոռողների անարդանքը, մերժած սիրոչ տանջանքը, դատաւորաց ինքնակամութիւնը, երբ ինքդ սրի մի հարուածով կարող ես աչդ ամենից աղատուել: Ո՞վ տնքալով և քրտինքով կը տանէր կեանքի ծանրութիւնները, եթէ լետ մահուան երկիւղը, աչն անծանօթ աշխարհը, որտեղից ոչ ոք չէ վերադարձել, չը շփոթեցնէր մեր կամքը և չը հարկաղբէր տանել կեանքի տառապանքները, փոխանակ նետուելու դէպի դաղաղը, դէպի անաչտութիւնը: Աչդպէս ուրեմն՝ խղճմտանքը մեղ դարձնում է վախկոտ. աչդպէս հանդչում է մեր մէջ ուժեղ կամքի և վճռահատութեան արեղը, երբ մենք սկսում ենք խորհել, և մեծամեծ նչանակութիւն ունեցող նապատակները չեղվում են ճանապարհից: Ա՛, Օֆէլիա... (Ո՛հ Նիսթաչ:) Ուղ հարո, վիշիր դու ինձ քո աղղթքների մէջ:

ՕՖԷԼԻԱ: (Մօթնալով նորան:) Ի՞նչպէս է ձեր առողջութիւնը, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Շատ շնորհակալ եմ, լաւ է, լաւ է:

ՕՖԷԼԻԱ: Իշխան, ես վաղուց կամենում էի վերադարձնել ձեզ, ձեր ընծաները: Առէք այժմ:

ՀԱՄԼԷՏ: Երբէք, երբէք: Ես ձեզ ոչինչ չեմ ընծալել:

ՕՖԷԼԻԱ: Սիրելի իշխան, ձեզ լաւ չափնի է ինչ որ ընծալել էք այն խօսքերի հետ ի միասին՝ որոնք իրեղէնների արժէքը կրկնապատկեցին: Փոռնջը անպատեհալ,—լետ առէք նոցա: Ազնիւ սրտի համար թանկագին չէ ընծան այն մարդուց, որ մեզ չէ սիրում:

ՀԱՄԼԷՏ: Ա՛, ա՛, դու անարմատ ես:

ՕՖԷԼԻԱ: Իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Եւ գեղեցկուհի ես:

ՕՖԷԼԻԱ: Ի՞նչ կամիք ասել, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Ա՛յն՝ որ եթէ դու անարատ ես եւ գեղեցկուհի, քո անարատութիւնը ոչինչ գործ չը պէտքէ ունենայ քո գեղեցկութեան հետ:

ՕՖԷԼԻԱ: Գեղեցկութեան համար անարատութիւնից առաւել գերազանց ընկերակից կարելի է գտնել:

ՀԱՄԼԷՏ: Ա՛յն, չափնի բան է: Բայց գեղեցկութիւնը, անարատութիւնը, աւելի շուտով անպարկեշտութեան կը հասցնէ, քան թէ առաքինութեանը կարողանայ նմանացնել: Առաջ դա մի ցնորք էր, բայց այժմ իրողութիւն: Երբեմն ես քեզ սիրում եի:

ՕՖԷԼԻԱ: Եւ խկնապէս, իշխան, դուք ստիպեցիք հաւատալ դորան:

ՀԱՄԼԷՏ: Բայց դու չը պիտի հաւատայիր, որովհետեւ առաքինութիւնը երբէք չէ միանում մեզ հետ աջնապէս, որ մեր մէջ հին մեղքերի նշուլ չ'մնայ: Ես քեզ չեմ սիրել:

ՕՖԷԼԻԱ: Ուրեմն ես խաբուած էի:

ՀԱՄԼԷՏ: Մտիւր կուսանոց: Ինչո՞ւ համար ես պէտք ծնուել մեղաւորներ աշխարհիս համար: Ես ինքս, բաւական ազնիւ մարդ, կարող կը լինեմ դատապարտել ինձ աղնախի ցանցանքների մէջ, որ առաւել լաւ կը լինէր, եթէ մաքրս ինձ չը ծնէր: Ես հպարտ եմ, վրէժ-խնդիր, պատուասէր՝ եւ բռնաւորութեամբ աջնապէս պակասութիւններով

եւ մեղքերով, որ նոցա խելացի մէջ տեղաւորել չեմ կարող, երեւակալութեան մէջ նոցա կերպարանք տալ չեմ կարող՝ եւ ժամանակ չունեմ նոցա իրադրո՞ծելու: Ինչո՞ւ ինձ նման անպիտանները սողում են երկնքի եւ երկրի մէջ: Առաջինից մինչեւ չետինը—մենք ամենքս խաբեբաներ ենք: Մեղանից դու ոչ ոքի չը հաւատաս: Մտիւր կուսանոց: Ո՛ւր է հալոդ:

ՕՖԷԼԻԱ: Տանն է, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Փակիր դուռը նորա վերադ, որ տանը միա՞ն լիմա-րութիւն անէ,—մնաս բարե:

ՕՖԷԼԻԱ: Ողորմած Աստուած, օգնիր դու նորան:

ՀԱՄԼԷՏ: Եթէ դու ամուսնանաս, ահա քեզ իմ օժիտը—ալս ա-նէ՛ծքը: Եղիւրդու անարատ իբրեւ սառուց, մաքուր՝ իբրեւ ձիւն,—դարձեալ չես ազատուիլ զրպարտութիւնից: Մտիւր կուսանոց. մնաս բարե: Իսկ եթէ դու անպատճառ կամենում ես ամուսնանալ, ամուսնացիր չիմարի հետ, որովհետեւ խելացիները քաջ գիտեն թէ՛ ինչպէս դուք նոցա հրէշացնում էք: Շուտով կուսանոց մտիւր եւ մնաս բարե:

ՕՖԷԼԻԱ: Փարատեցէք նորան՝ զօրութիւնք երկնից:

ՀԱՄԼԷՏ: Լսել եմ ձեր նկարչութեան մասին. բաւականին լսած եմ: Աստուած տուել է ձեզ մի երես, դուք նորան ալքակերպում էք: Դուք թափառում էք, թռչկոտում եւ պարում. Աստուծոյ արարած-ներին ծաղրում էք եւ հախուկան անուններ էք տալիս, ձևացնելով թէ ալք ամենը աղիտութիւնիցն է, բայց իսկապէս թեթեւամտութիւնիցն է: Կորիւր, ալք բանն էր իսկ որ ինձ խելագարացրեց: Ես ասում եմ որ ալստեղ էլ ամուսնութիւն չի լինի: Նոքա, որոնք արդէն ամուսնացել են, բացի մէկից, թո՛ղ ապրեն. մնացեալները կը մնան աջնապէս, ինչպէս կան: Գնա՛, գնա՛ կուսանոց: (Գնա՛ւ է:)

ՕՖԷԼԻԱ: Ո՛հ, որպիսի անդիւ հոգի հանգաւ սորա մէջ, գիտնա-կանի լեզու, թաղաւորազնի աչք, սուր՝ հերոսի, գիտութեան ցոյս եւ ծաղիկ, թաղաւորութեան եւ խելքի օրինակ, դիտողութեան միակ առարկալ.—բոլորը, բոլորը խորտակուեցան: Իսկ ես ամենաչնչինս, դատապարտուած եմ տեսնել ինչպէս անկաւ բարձրագոյն խելքի դո-րութիւնը, երբ ես արդէն ճաշակեցի նորա երգմանց նեկտարը: Թարմ

երխտասարդութեան գեղեցկութիւնը խորտակուեց, դարձան ծաղիկը
փոթորկի մէջ թառամեց: Վա՛յ ինձ, ի՜նչ տեսա՛յ առաջ և ի՜նչ եմ
տեսնում այժմ: (Թագաւոր և Պօլօնիէոս Տրիտեմ էն:)

ԹԱԳԱՒՈՐ: Սէր,—օ-ոչ: Դա սիրոյ հիւանդութիւնն է: Նորա բառերը թէն վաչրենի են, բայց անխելք չեն: Նորա սրտի մէջ ընկել է տխրութեան սերմը, որ կը զարգանայ, կը հասնի և պտուղը սարսափելի կը լինի: Ուստի առ ձեռն ես այսպէս վճռեցի: Նա անպաղ կ'երթայ Անգղիայ տուրք պահանջելու: Կարելի է ծովափն ճանապարհորդութիւնը, նոր աշխարհի առարկաների զանազանութիւնը դուրս ձգէ: Նորա սրտից կասկածը, որով վերայ միշտ մտածելով նա բոլորովին ապափոխուել է: Դու ինչպէս ես կարծում:

ՊՈԼՆԵՒՈՒՄ: Այն, դա օգտաւէտ կը լինի, բայց ես դարձեալ համոզուած եմ որ նորա արխութեան պատճառը դժբաղդ սէրն է: Է՛, Օֆէլիա, դու կարիք հունես մեզ պատմելու Համլէտի քեզ հետ խօսածը.— մենք քանիսն բան լսեցինք: Կարգաւորեցէ՛ք ինչպէս ձեզ հաճելի է: Եթէ դուք չարմար կը տեսնէք, թող թաղուհին ներկայացումից չետոյ առանձին խօսէ հետը՝ և խնդրէ չաջտնել իւր վիշտը: — Իսկ ես, եթէ կամիք, կը տեղաւորուեմ աջնպէս՝ որ լսեմ խօսակցութիւնը, երբ նա իւր սիրտը կը բանայ: Թող նա գնայ Անգղիայ կամ բանոր, եթէ դուք նպատակաւարմար կը համարէք:

ԹԱԳԱԻՈՐ: Թող արդարէս լինի: Երեւելի մարդկանց խելագարու-
թիւնը առանց վերահաւեցողութեան թողնել չի կարելի: (Գնում էն:)

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

(ԴԱՀԼԻՃ ԱՄՍՈՒԱՆՈՑՈՒՄ։)

ՏԵՄԻՆ Ա.

ՄԻՆԵՐ ԷՆ ՀԱՄԼԵՏ և ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐ:

ՀԱՄԼԷՏ: Խնդրեմ կարդայ՝ մեծախօսութիւնը ինչպէս ես քեզ ցոյց տուի, հեշտութեամբ և ազատ: Եթէ դու կը գոռաս, ինչպէս մեր դերասաններէց մի քանիսը, դա աջքան դուրեկան կը լինի, ինչպէս եթէ իմ ոտանաւորները կարդայ մի մանրալմաճառ: Զեռներով աջ և ձախ շատ մի սղոցիւր օղբ—եղիւր չափաւոր: Քո կրքերի հեղեղի, փոթորկի և աչպէս ասել, մրրկի մէջ դու չափաւորութիւն պիտի պահպանես, որ դուրեկան լինի: Ես միշտ ձանձրանում եմ, երբ տեսնում եմ մի հասարակ և կեղծումով դերասան, որ կիրքը պատառտում է մասերի, որպէս զի ամբօխի ականջները ծակոտի: Իսկ ամբօխը ընդհանրապէս ուրիշ բան չէ հասկանում, բայց եթէ մնջկատակներ և աղաղակ: Այդպիսի դերասաններին ծեծել է հարկաւոր: Խնդրում եմ գգույշ եղիւր այդ կողմանէ:

Ա. ԴԵՐԱՍԱՆ: Ձերդ բարձրութիւն, կարող էք դորա մասին ապահով լինել:

ՀԱՄԼԷՏ: Բայց չը լինես շատ դանդաղ. քո սեպհական խոհեմութիւնը թող լինի քո առաջնորդը, շարժուածքը և բառերը միմեանց համապատասխան պէտք է լինեն: Առանձին ուշադրութիւն դարձրու որ բնականութեան սահմանից չ'անցնես, որովհետեւ անբնականութիւնը հակառակ է թատրոնի գաղափարին, որոջ նպատակն էր, է, և միշտ կըլինի բարու և չարի, ժամանակի և մարդկանց համար

հալելի: Այլ է նոցա ներկայացնես աւելի թուլ կամ խիստ կերպով, — անդէտներին դու կը ծիծաղեցնես, իսկ հասկացողներին անախորժ կ'ըլլաւ: Իսկ ձեզ համար հասկացողներ ի կարծիքը գերազանց պիտի համարուի: Այս տեսել եմ աշխարհի գերասաններ, որոնց մինչև երկինք են բարձրացնում, բայց իսկապէս նոքա իրանց բառերով և շարժումներով նման չեն ոչ միայն քրիստոնէի, այլ և հրէաների, այլ և մարդկանց: Քաջում էին նոքա և միկում, գոռում, գոչում աշխատ, որ կարծես նոցա ստեղծել է բնութեան մի արհեստաւոր, այն էս անշուշտ արհեստաւոր: Ապրպէս սարսափելի կերպով նոքա ներկայացնում էին մարդկութիւնը:

Ա. ԳԵՐԱՍԱՆ: Մեր մէջ այդ ամենը հազիւ կը տեսնէք, կը չուսամ: ՀԱՄԼԷՏ: Ձեզեցէք բոլորովին: Եւ ծաղրածունների դերեր ներկայացնողները թող խօսեն միայն այն, ինչ որ դերի մէջ գրած է: Յիմար ամբոխին ծիծաղեցնելու դիտմամբ, նոքա իրանք ծիծաղում են այն ժամանակ, երբ հանդիսականները պէտքէ խորհն ողբերգութեան մի նշանաւոր վարկեանի վերաջ: Դա ամօթ բան է և ներկայացնողի ողորմելի փառաւորութեանը ապացոյց է: Գնացէք պատրաստուեցէք:

(Գնորոտնէրը փնտճէ: Մոհամէն Պօլօնիստ, Բողնիստ և Գիլիստիստ): Հէ, ինչ կալ, կամենում է թագաւորը տեսնել ողբերգութիւնը:

ՊՕԼՕՆԻՍՏ: Այո, և թագուհին, և առանց ցետածութեան:

ՀԱՄԼԷՏ: Հրամայեցէք դերասաններին շտապել:

(Պօլօնիստը փնտճ է:)

Բարեհաճեցէք և դուք երկուքդ օգնել նոցա:

ՐՈԶԵՆԿՐԱՆՅ: }
և } Յօժարութեամբ, իշխան: (Գնում է:)
ԳԻԼԴԵՆՇԵՐՏ: }

ՀԱՄԼԷՏ: Է՛, Հօրացիօ: (Հօրացիօն ծիծաղում է:)

ՀՕՐԱՅԻՕ: Այստեղ եմ, իշխան և պատրաստ ձեզ ծառայելու:

ՀԱՄԼԷՏ: Հօրացիօ, դու իմ տեսած մարդիկներից ամենապաշ-

տիւն ես:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Ո՛չ, հաւատան ինձ, որ չունեմ ինչ շողորդեղելու: Ի՞նչ կարող եմ սպասել քեզ պէս աղքատից: Քո լուսաւոր խելքն է քո բոլոր հարստութիւնը, որ քեզ կերակրում է և հաղցնում: Ինչո՞ւ է հարկաւոր շողորդեղել: Թող մեղրոտ լեզուն լիմար հարստութիւնը լիզէ և թո՛ղ հնազանդ ծնկներ խոնարհեն որտեղ նոցա պարգև և օգուտ են սպասում: Լսիր, այն օրից՝ երբ հոգիս իւր ընտրողութեանց մէջ ինքն իշխան դառաւ, մարդկանց զանազանելու ընդունակութիւնը ստացաւ, ամենի միջից նա քեզ ընտրեց, որովհետև այնքան շատ բան տանելով՝ դու կարծես ոչինչ չես տարել, հաւասար գոհունակութեամբ դու ընդունել էս բաղդի հարուածները և պարգևները և դու օրհնեալ ես: Քո խելքը և արիւնը այնպէս շնորհալի կերպիւ խառնուած են, որ դու բաղդի համար խողովակ չես դառել, որ հանես աշխարհի ձախներ, ինչ որ նորան հաճելի է: Տո՛ւր ինձ աշխարհի մարդ, որ չ'ըլնէր իւր կրքերի ստրուկ, ես նորան կ'պատասպարէի հողուտ ամենասուրբ խորքերի մէջ, ինչպէս քեզ եմ պատասպարել: Բաւական է դորա մասին: Թագաւորի ներկայութեամբը այս օր մէկ ողբերգութիւն կը ներկայացնեն, տեսարաններից մէկը հօրս մահուան նման է, ինչպէս ես քեզ պատմել եմ: Խնդրում եմ քեզ, ուշադրութեամբ նայիր հօրեղբօրս վերայ, երբ կ'ըլնի այդ տեսարանը: Աւելի է աղետել նմանապէս թագգրած մեղքը չ'երեւալ, կը նշանակէ որ դարատափի վերայ մեզ չ'աշտնուած ուրուականը դժոխքի բնակիչ էր՝ և իմ կասկածները Վուլկանի *) հրաբուխի զնդանից սևադուռն են: Նայիր ուրեմն հօրեղբօրս վերայ և ես կը բռնեմ աչքերս նորա երեսին, ևստոյ մենք կը խորհենք մեր տեսածը:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Պատրաստ եմ, իշխան: Եթէ նա մի բան գողանալ ներկայացման ժամանակը և խանդարէ մեր դիւտը, — գողացածը ես կը վճարեմ:—

*) Չ'աստուծ է:

ՀԱՄԼԷՏ: Գալիս են, ես պէտք է անհող ձեռնամ, տեղը բռնիր: (Գանձի: Բարձ: Մարգարէն թագաւոր, թագուհի, Պօլօնիս, Օֆելիա, Բոլեմիս, Գիլդենշտերն և այլք:)

ԹԱԳԱՌՈՐ: Մեր եղբոր որդի Համլէտի կենցաղաւարութիւնը թնշպէս է:

ՀԱՄԼԷՏ: Ո՛հ, շատ լաւ է, կերակրվում եմ խամելիօնի սընունդով և խոստումներով համեմած օդ եմ ծծում: Ձեր թռչուններին էլ աղպէս չէք կերակրում:

ԹԱԳԱՌՈՐ: Ես չեմ հասկանում քո պատասխանը Համլէտ. դոքա իմ բառերը չեն:

ՀԱՄԼԷՏ: Այժմ իմա էլ չեն: (Պօլօնիսին:) Դուք պատմում էիք թէ համալսարանում երբեմն ներկայացրել էք:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՍ: Այո, ձերդ բարձրութիւն. ես լաւ դերասանի համբաւ ունէի:

ՀԱՄԼԷՏ: Ի՞նչ էիք ներկայացնում:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՍ: Ես՝ Յուլիոս կեսարին. ինձ կապիտուլի մէջ ըսպանեցին... ինձ Բրուտոսը սպանեց:

ՀԱՄԼԷՏ: Նա ծաղրածուի պէս է վարվել, սպանելով կապիտուլիի հաւին: Դերասանները պատրաստ են:

ՐՈԶԵՆԿՐԱՆՑ: Պատրաստ են իշխան, ձեր հրամանոցը կը սպասեն:

ԹԱԳԱՌՈՐ: Ե՛կ այստեղ, սիրելի Համլէտ, մօտս նստիր:

ՀԱՄԼԷՏ: Ո՛չ, անգլին մայրիկս, այստեղ մի մետաղ կալ, որ ինձ աւելի գէպի ինքն է ձգում:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՍ: Ահա, լսում էք, վեհափառ Տէր:

ՀԱՄԼԷՏ: Թող կ'տաք ինձ, գեղեցկուհի, ընկղմել ձեզ մօտ:

ՕՖԷԼԻԱ: Ոչ, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Կ'ուզէի ասել, թեքել գլուխս դէպի ձեր ծնկները:

ՕՖԷԼԻԱ: Համեցէք իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Իսկ դուք ուրիշ բան կարծեցիք:

ՕՖԷԼԻԱ: Ես ոչինչ չը կարծեցի իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Օրիորդի ոտքերի մօտ պառկելը գեղեցիկ միտքա չէ: ՕՖԷԼԻԱ: Ի՞նչ ասացիք իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Ոչինչ:

ՕՖԷԼԻԱ: Դուք ուրախ էք:

ՀԱՄԼԷՏ, Ո՞վ, Ես:

ՕՖԷԼԻԱ: Այո, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Ո՛հ, ես ձեր միակ խեղկատակն եմ. էհ, ինչ անեն մարդիկ որ չ'ուրախանան: Նաեցէք մօրս ինչպէս ուրախ է և զուարթ, բայց հաղիւ երկու ժամ է անցել հօրս մահուանից վտոյ:

ՕՖԷԼԻԱ: Ո՛չ իշխան, արդէն չորս ամիս է:

ՀԱՄԼԷՏ: Շատ ժամանակ է անցել. ուրեմն թող սատանան մանգալ սուգի հաղուստով, իսկ ես կ'զարդարուեմ. ո՛հ, Աստուած, երկու ամիս է, որ նա մեռել է և նորան դեռ չեն մոռացել: Ուրեմն կարելի է լուսաւ որ մեծ մարդու չիշատակը կէս տարի էլ կարող է մնալ: Բայց երգվում եմ, որ նա պէտքէ եկեղեցի չինէ, եթէ չէ կամենում ինչպէս անցեալ տարուալ ձիւնը, անչիշատակ մնալ: (Նշուած:)

(Յետոյ սկսվում է միմիքական ներկայացում: Մտնում են թագաւորը և թագուհին: Թագաւորը համբուրում է նորան և հաւաստիական շարժումներ է անում: Թագաւորը բարձրացնում է նորան և թեքում է իւր գլուխը նորա ուսերքի վերայ, պառկում է երկար աթոռի վերայ: Թագուհին տեսնելով, որ նա քնեց — հեռանում է: Նորանից վտոյ մտնում է մի ոմն, հանում է քնողի գլխից թագը որև համբուրում է. լցնում է թոն թագաւորի ականջի մէջ և գնում է: Թագուհին վերադառնալով, թագաւորին մեռած է տեսնում և սարսափելի շարժումներով լալտնում է իւր վիշտը: Թունաւորողը ուրիշ երկու անձանց հետ մտնում է և միւսների հետ ողբում է: Մեռեալին տանում են: Թունաւորողը առաջարկում է թագուհուն ընծաներ և իւր սէրը, սա ցոյց է տալիս իւր զգուանքը և անհամաձայնութիւնը, բայց վտոյ առաջարկութիւնը ընդունում է, վտոյ նոքա գնում են:)

ՕՖԵԼԻԱ: Այս ինչ է նշանակում իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Այստեղ եղեռնագործութիւն է վարագուրած: (Մշտ-
նա՛մ է դերասաններէն ջէլը:)

Ահա այս պարտնից կ'իմանանք. դերասանները ոչ մի բան չեն
կարող թաղցնել, — բոլորը կ'չալանեն:

ՕՖԵԼԻԱ: Նա կը մեկնէ մեզ ալք ներկայացման նշանակու-
թիւնը:

ՀԱՄԼԷՏ: Այո՛, ինչպէս և ամեն ներկայացումները: Եթէ դուք
չ'ամաչէք առաջարկել նորան մի բան, նա էլ չի ամաչիլ պատմել
ձեզ նորա նշանակութիւնը:

ՕՖԵԼԻԱ: Լաւ չէ իշխան, լաւ չէ. առաւել լաւ կ'լինի եթէ ես
ողբերգութիւնը լսեմ:

ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐԻՅ ՄԷԿԸ:

Մեր և ներկայացման մասին՝

Ներողամտութիւն կ'իմեղրենք,

Հանդերձ խոնարհութեամբ խորին:

ՀԱՄԼԷՏ: Միայն ալքըն: Դա ինչ է, չառաջաբան է թէ մա-
տանու վերնագիրը:

ՕՖԵԼԻԱ: Շատ կարճ է:

ՀԱՄԼԷՏ: Ինչպէս կ'ընարմատի սէրը: (Մտա՛մ էն Բենիան Թագա-
տարը և Թագուհին:)

ԲԵՄ. ԹԱԳԱՒՈՒՆ:

Նժուղ Փիլոսի երեսուն անգամ,

Երկնից կապուտակ անհուն դաշտերում,

Արդ կատարեցին, լցուցին չըջան,

Ամառնապտուտ բարակ եթերում:

Եւ երեսուն անգամ ասող գիշերին,

Արդէն տասն երկու կատարեց ամիս.

Պատու առնելով միջակն ամպերի,

Նոյն ժամանակից երբ մեզ զուգակցեց,

Գաշինքն սիրու և Հիմէնէի:

ԲԵՄ. ԹԱԳԱՒՈՒՆ:

Երեսուն ամիս կը լրանալ կրկին,
Սակա՛ն մենք բնաւ մեր սիրու միջին,
Մի փոփոխութիւն չենք տեսնիլ երբէք.
Սակա՛ն իմ հողին կասկածանաց մէջ,
Յու՛յ մթաղնում է թախիժ մթութեան,
Եւ խռովեալ հողում տեսնեմ տխրութեամբ.
Որ ամուսինս մի գաղտնի ցաւով,
Ալէկոծուած է ամբողջ իւր հողում:

ԲԵՄ. ԹԱԳԱՒՈՒՆ:

Պիտի բաժանուենք և շուտ ո՛վ գիտէ,
Դու կրկին ապրիլ իմ մահից չեա՛ն,
Թո՛ղ խնդութիւնը քեզ հետ բնակի,
Թող երկրորդ սէրը տալ ողջ քո կեանքին,
Բարեբաստութիւն, երջանիկ օրեր:

ԲԵՄ. ԹԱԳԱՒՈՒՆ:

Թո՛ղ երկնից անհղ, փալակ որոտներ,
Ինձ ոճրագործիս սողակի պատժեն,
Երբ ալ սիրու մէջ՝ ես բաղդ որոնեմ,
Աւելի շուտով ես ինձ կ'սպանեմ:

Պատիժ չեմ գտնիլ

Անցպէս բաւական, որ հանէ վրէժս,

Երբ ձեր տեղ ալի կը տամ իմ սէրս:

ԲԵՄ. ԹԱԳԱՒՈՒՆ:

Խօսքերդ քաղցր են, անմեղ, անկեղծիկ
Ես հաւատում եմ, բալց մեզ ո՛վ գիտէ,
Սուղ ժամանակի կորուստ և չարիք
Ի՞նչ չեն խոստանում մեզ ամուսնուհիք.
Եւ դու, ո՛վ ընկեր երջանիկ աւուրս,
Եթէ ես մեռնեմ...

Բեմ. Թ Ա Գ Ո Ի Հ Ի:

Թող աչն ժամանակ աչքերս չ'տեսնեն
Յերեկուսի լոյսը, խաւրեն մթանան.

Թող չարչարանքը անդուծ թռնանան

Ջրկեն զիս ամեն թանկագին բանից,

Երբ սգու զգեստը կը հանեմ մարմնից,

Այլ ամուսնու հետ ես դէպի սեղան, պսակ մօտենամ:

ՀԱՄԼԷՏ: Հաւանում էք ողբերգութիւնը մայրիկ:

ԹԱԳՈՒՀԻ: Թագուհին կարծեօք չափազանց խոստովաներ տվեց:

ՀԱՄԼԷՏ: Օ', եա բոլորը կը կատարէ:

ԹԱՖԱՒՈՐ: Դու գիտես ողբերգութեան պարունակութիւնը:

Մի դուցէ նորա մէջ որեւէ անպատշաճ բան լինի:

ՀԱՄԼԷՏ: Ո՛չ, ոչ. նոքա միայն կատակում են, կատակելով
թունաւորում են: Ոչինչ անպատշաճ բան չկայ:

ԹԱԳՈՒՈՐ: Իսկ ողբերգութիւնը ինչպէս է անուանվում:

ՀԱՄԼԷՏ: Մկնորս — ալլաբանօրէն: Ողբերգութիւնը ներկա-
յացնում է վեհնայում պատահած մի անցք, մի մարդասպանութիւն:
Դքսի անունն է Հօնդադօ, իսկ կնոջը Բաբտիստա: Դուք իսկուց
կը տեսնէք այդ չարագործութիւնը, բայց մեղ ինչ փութ: Դա ձերդ
մեծութեան և ինձ չէ վերարերում, — մեր խղճմտանքը մաքուր է, —
փայտից շունը կ'վախենայ: (Մոռում է Լուսինն:)

Սա Լուսինն է, թագաւորի եղբոր որդին:

ՕՖԷԼԻԱ: Դուք երևելի մեկնիչ էք, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Օ', ես կարող կը լինեի միջնորդ լինել ձեր և ձեր սի-
րահարի մէջ, եթէ դուք մտադիր լինէիք աղջկաի մի կատակերգու-
թիւն խաղալ:

ՕՖԷԼԻԱ: Դուք սրախօս էք, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Երբ Եւրախութիւնը կուչանայ, դուք հառաչանքներ
կ'արձակէք:

ՕՖԷԼԻԱ: Քանի գնում է — վատանում է:

ՀԱՄԼԷՏ: Ձեր ամուսինների ընտրութեան նման: Սկսիր մար-

դասպան, սկսիր: Եւ սե ագուաւը կուկուալով դէպի վրէժխնդրութիւն
է հրաւիրում:

Լ Ո Ւ Յ Ի Ա Ն

Բարեբաստիկ ժամ և ոչ թոյնը արդ՝

է արդէն պատրաստ.

Ինքս քաղեցի մահու խոտերից՝

մարգերի միջից.

Դժոխքի Հեկատն զաչն ինձ ցոյց տուեց՝

Եւ նորանց կորստեան նա բանտարկեց:

Կախարդ թոյն, շտապիր գէշ կեանքը կտրել,

Եւ սպանիր նորան զօգ թշնամի սրով:

(Նա լցնում է Բոյնի հողի ափսոսմէջ:)

ՀԱՄԼԷՏ: Նա թունաւորում է նորան պարտիկում, որ չափա-
կէ նորա դահը: Նորա անունն է Հօնդադօ, դորա վիպասանութիւնը
կայ խալացուց լեզուով և գրած է գեղեցիկ ոճով: Դուք իսկուց
կը տեսնէք, որ մարդասպանը կը չափաւանդէ և նորա կնոջ սէրը:

(Թագաւորը վեր է կենում:)

ՕՖԷԼԻԱ: Թագաւորը վեր կացաւ:

ՀԱՄԼԷՏ: Ի՞նչպէս, կեղծ պատճառից անքան չուղուել:

ԹԱԳՈՒՀԻ: Ի՞նչ պատահեց քեզ, իմ բարեկամ:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՍ: Դադարեցրէք ներկայացումը:

ԹԱԳՈՒՈՐ: Լոյս արէք, երթանք:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՍ: Լոյս արէք, լոյս, լոյս:

(Բայց Հոնդօ և Հօնդօն Բոյնը փնտռում են:)

ՀԱՄԼԷՏ: Վիրաւորեցին նետով եղջերուն՝

Մինը վաւում է, միւսը արշաւում,

Անպէս է լինում աշտերի՝

Ամբողջ աշխարհում:

Բայց դորանով ես սրտիս ուղած դերասանական խմբի մէջ ըն-
դունելութիւն կը գտնեի, եթէ ունենայի զլսիս փունջ փետուր՝ և մի
զոյգ ոտնաման իւր զարդարանքով:

ՀՕՐԱՅԻՑ: Բայց ուճիկը կիսով միացն:

ՀԱՄԼԷՏ: Ո՛չ, ամբողջապէս: Դու գիտես, իմ սիրելի Դամոն, որ երբեմն Արամաղը զարդարում էր այս դահլ: Եւ ո՞վ է նստել այժմ աչն դահլի վրա.— ամենակատարեւազոյն կապիկ: Ո՛չ, իմ բարի Հօրացիօ, այժմ ուրուականի իւրաքանչիւր բառը հազար ոսկի արժէ ինձ համար: Դու նկատեցիր:

ՀՕՐԱՅԻՑ: Ինչպէս չէ:

ՀԱՄԼԷՏ: Երբ խօսում էին թունաւորելու մասին:

ՀՕՐԱՅԻՑ: Աչքս անգամ չեմ թարթել:

ՀԱՄԼԷՏ: Հա, հա, հա... Երաժշտութիւն, ծն երաժիշաներ.

Ո՛չ, եթէ մեր թագաւորը կատակերգութիւն չէ սիրում...

(Մոռում է և Ռոզենկրանց և Գեյսէնշտէյն:)

Նշանակում է որ նա կատակերգութիւն չէ սիրում:

ԳԻԼԴԵՆՇՏԷՐՆ: Իշխան, թո՛ղ կ'տաք երկու խօսք ասել ձեզ:

ՀԱՄԼԷՏ: Կամիք մի ամբողջ պատմութիւն:

ԳԻԼԴԵՆՇՏԷՐՆ: Նորին մեծութիւնը:

ՀԱՄԼԷՏ: Հէ, ինչ է պատահել նորան:

ԳԻԼԴԵՆՇՏԷՐՆ: Նա առանձնացաւ իւր սենեակը և շատ վրդոված է:

ՀԱՄԼԷՏ: Գինուց:

ԳԻԼԴԵՆՇՏԷՐՆ: Ո՛չ, մաղձից:

ՀԱՄԼԷՏ: Պէտք է որ դուք աւելի առողջ դատողութիւններ ունենալիք և զիմէիք բժշկին, որովհետեւ եթէ ես նորա համար լուծողական զրեմ, աչն ժամանակ նորա մաղձը աւելի կ'շարժուի:

ԳԻԼԴԵՆՇՏԷՐՆ: Կարգաւորեցէք իշխան ձեր խօսքերը և մի խորչէք ինձ արած չանձնարարութիւնից:

ՀԱՄԼԷՏ: Խնդրում եմ — պատմեցէք:

ԳԻԼԴԵՆՇՏԷՐՆ: Ձեր մայրը՝ թագուհին չափազանց վշտացած ուղարկեց ինձ ձեզ մօտ:

ՀԱՄԼԷՏ: Բարի էք եկել:

ԳԻԼԴԵՆՇՏԷՐՆ: Ոչ, իշխան, այդ քաղաքավարութիւնը անտե-

ղի է, եթէ դուք կամենում էք տալ ինձ առողջամիտ պատասխան, ես կը կատարեմ ձեր մօր չանձնարարութիւնը, եթէ ոչ, — ներեցէք, — ես հեռանում եմ և գործս աւարտած կը համարեմ:

ՀԱՄԼԷՏ Ձեմ կարող:

ԳԻԼԴԵՆՇՏԷՐՆ: Ի՜նչ չէք կարող, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Տալ ձեզ առողջամիտ պատասխան. իմ խելքս տկար է: Բայց աչն պատասխանը որն կարող եմ տալ ձեզ, — աւելի լաւ է ասել — մօրս: Ուրեմն առանց կատակի գործին դիմենք, դուք ասում էք մաքրս...

ՐՈԶԵՆԿՐԱՆՅ: Ասում է Ձեր վարմունքը զարմացրեց և խիստ հարուածեց նորան:

ՀԱՄԼԷՏ: Զարմանալի որդի, եթէ նա կարողացաւ զարմացնել իւր մօրը. բայց միթէ այդպիսի մայրական զարմացմանը ոչինչ չէ հետեւում — խօսեցէք:

ՐՈԶԵՆԿՐԱՆՅ: Նա կամենում է ձեր հանգստանալուց առաջ՝ խօսել ձեզ հետ իւր սենեակում:

ՀԱՄԼԷՏ: Կամի տասն անգամ նա ինձ մայր լինի, դարձեալ հնազանդութիւն եմ: Ունէք ինձ ասելու մի ուրիշ բան:

ՐՈԶԵՆԿՐԱՆՅ: Երբեմն դուք ինձ կը սիրէիք, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Կը սիրեմ և այժմ, երդվում եմ գողութեան այս գէնքերով:

ՐՈԶԵՆԿՐԱՆՅ: Իշխան, ինչ է ձեր տկարութեան պատճառը: Ճշմարիտ դուք ձեր սեփական ձեռքով չղթաներով կապում էք ձեր ազատութիւնը, թաղցնելով ձեր վիշտը ձեր բարեկամից:

ՀԱՄԼԷՏ: Փառքի ծարաւն է դա, սիրելիս:

ՐՈԶԵՆԿՐԱՆՅ: Այդ կարելի չէ, քանի որ ինքը թագաւորը նըշանակել է ձեզ Գանիալի թագաժառանգ:

ՀԱՄԼԷՏ: Աչնպէս է՝ բայց «մինչև կանաչը բուսնի» — հնացած առակ է: (Մոռում է Երմեիշը և Գեյսէնշտէյն:)

Ա՛, տուէք ինձ այդ սրինգը. երկու բառ: (Տառում է Գեյսէնշտէյն:)

ընդ Դ Կոմիտէ) Ինչո՞ւ էք դուք իմ շուրջս մանգալիս, կարծես կամենում էք ինձ որոգալթի մէջ ձգել:

ԳԻԼԴԵՆՇԵՐՆ: Ո՛հ, իշխան, եթէ իմ անձնուիրութիւնը դէպի ձեզ՝ վստահութիւն է, դա նշանակում է միայն, որ ես ձեզ չափազանց սիրում եմ:

ՀԱՄԼԷՏ: Լաւ չեմ հասկանում ասածներդ, բարեհաճեցէք աս սրինգը ածել:

ԳԻԼԴԵՆՇԵՐՆ: Ձեմ կարող իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Խնդրում եմ:

ԳԻԼԴԵՆՇԵՐՆ: Հաւատացէք, չեմ կարող:

ՀԱՄԼԷՏ, Շատ կը պարտաւորացնէք:

ԳԻԼԴԵՆՇԵՐՆ: Ես ածելու ոչ մի կերպը չը գիտեմ:

ՀԱՄԼԷՏ: Բաւական է. ածելը անբան հեշտ է, որքան եւ սըտելը: Դուք մատնեցի միայն ծածկեցէք եւ բռնեցէք աս ծակերը, փչեցէք նորա մէջ՝ եւ նա կ'տալ ձեզ՝ ձեր ցանկացած ձայները: Նայեցէք անա նորա զիրքերը:

ԳԻԼԴԵՆՇԵՐՆ: Բաւց եւ անպէս ես նորանից ոչինչ երաժշտութիւն ստանալ չեմ կարող:

ՀԱՄԼԷՏ: Ո՞րպիսի չնչին արարած էք համարում դուք ինձ: Դուք խաղացնել էք կամենում ինձ, կամենում էք թափանցել սըրտիս խորքերը, փորձում էք՝ սկսելով մի ստոր խաղից, մինչև ամենաբարձրը, մինչդեռ աս սրնգի մէջ կան անբան գեղեցիկ ձայներ, — եւ դուք չէք կարողանում ստիպել նորան խօսել: Ասացէք, միթէ դուք կարծում էք՝ ինձ առաւել զիւրին է խաղաղացնել քան աս սրինգը: Անուանեցէք ինձ ինչպէս կամիք, դուք կարող էք ինձ նեղացնել, բայց խաղալ ինձ հետ՝ չէք կարող: (Մոտենալ է ՊՕԼՕՆԻՈՒՍ) Բարեւ:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՍ: Իշխան, թաղուհին կամենում է խօսել ձեզ հետ եւ խօսոյն:

ՀԱՄԼԷՏ: Տեսնում էք աս ամպը, իսկ եւ իսկ ծիծեռնակ է:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՍ: Կատարեալ ծիծեռնակ է:

ՀԱՄԼԷՏ: Ինձ թվում է՝ որ նա ուղտի նման է:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՍ: Մէջքը իսկ եւ իսկ ուղտի նման է:

ՀԱՄԼԷՏ: Թէ կիտի նման է:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՍ: Կատարեալապէս:

ՀԱՄԼԷՏ: Լաւ է, դնում եմ մօրս մօտ խօսոյն: Սոցա հետ ես կը խենդանամ: Իսկոյն կը գամ:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՍ: Այդպէս էլ կը խօսենք:

ՀԱՄԼԷՏ: Իսկոյն ասելը դժուար չէ: Թողէք ինձ, իմ բարեկամներ: (Բոլորը գնում են:) Այժմ զիշերուալ սքանչելագործութան ժամանակն է: Գազաղները բաց են արել իրանց բերանները՝ եւ դժոխքն ինքը մահաբեր գոլորշիք է փչում աշխարհիս վերայ: Այժմ իսկ, ես կարող կը լինէի տաք արիւն ձաշակել՝ եւ կատարել անպիսի սարսափելի գործեր, որ ցերեկը կը դողար՝ ան տեսնելով... Բայց առաջ գնամ մօրս մօտ: Ո՛հ, հանդարտուիր սիրտ իմ, մի մոռանար քո բնաւորութիւնը. մի ձգիր ներքնի հողին աս կուրծքի մէջ: Ո՛հ, Համլէտ, եղբի մարդկօրէն խստասիրտ. սուրը թո՛ղ լինի բառերիդ մէջ եւ ոչ գործերիդ, թո՛ղ լեզուդ եւ սիրտդ կեղծաւոր լինեն, որքան որ սոսկալի լինեն խօսքերը, գործով մի կատարիր նորան: (Գնում է:)

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՐՐՈՐԴ

(ՍԵՆԵԱԿ ՆՈՅՆ ՏԵՂԸ:)

ՏԵՍԻԼ Ա.

ԹԱԳԱՒՈՐԸ, ԲՈԶԵՆԿՐԱՆՑ, ԳԻԼԴԵՆՇՏԵՐԻՆ: (Մահում էն:)

ԹԱԳԱՒՈՐ: Ես նորանից անբաւական եմ և երկիւղալի եմ համարում նորա խելագարութեանը աղաւթութիւն տալ: Պատրաստ եղէք ճանապարհ ընկնելու. ես խնդիր կը ստորագրեմ ձեր շանձնարարութիւնները և ձեզ հետ նա միասին կերթալ: Անդդիւս: Ես՝ իբրև թագաւոր, չը պէտքէ թող տամ՝ որ նորա խնդրութիւնը ամենայն բոլոր ձախորդութիւններ սպառնալ:

ԳԻԼԴԵՆՇՏԵՐԻՆ: Մենք պատրաստ կը լինենք: Ձեր հոգացողութիւնը բազմութեան ապահովութեան մասին, որ կ'ապրեն Ձերդ մեծութեան շնորհիւ, օրինաւոր և սուրբ է:

ԲՈԶԵՆԿՐԱՆՑ: Եւ մասնաւոր մարդ նմանապէս պատրաստ է իւր կեանքի բոլոր զօրութեամբ՝ պաշտպանուել իւր կեանքը ամենայն չարիքից, ես առաւել աջակիսի անձն, որից հաղարարները կեանքն և հանգստութիւնն կախումն ունի: Թագաւորը միայն չէ մեռնում, նա քարշում է իւր հետ և իւր մերձաւորներին: Նա մի ահագին բարձրագոյն լեւան գլխին կանգնած անիւ է, որոց մասերին կպցրած են անթիւ փոքր առարկաներ, — անկաւ դա, կը խորտակուի ալն ամենը, ինչ որ նորա հետ միացած էր: Թագաւորի հոգեոցին հետևում է և բովանդակ ազգի հեկեկանքը:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Շտապեցէք խնդրեմ. մենք չլթաներ կը դենք ալք երկիւղի վերայ, որ շատ ազատ չը թափառէ հա:

ԲՈԶ. և ԳԻԼԴ. կը շտապենք մենք: (Գահում էն: Պօլօնիոսը հարմար է):

ՊՈԼՕՆԻՈՒՍ: Ձերդ մեծութիւն, իշխանը խնդիր կը դալ իւր մօր մօտ՝ և ես այստեղ կը թաղնուեմ, որ լսեմ խօսակցութիւնը: Ամենայն բան կը լսեմ: Հաւատացէք որ մալըր նորան շատ կարգին կը խրատէ: Բալց՝ ինչպէս դուք ասացիք՝ և ասացիք շատ խելացի բան, — որ հարկաւոր է բացի մալըր, մի կողմակի մարդ՝ որ լսէ նոցա խօսակցութիւնը: Մնաք բարեւ, Վահագաւ Տէր. կը ներկայանամ Ձեզ պատմելու լսածս:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Շնորհակալ եմ սիրելի Պօլօնիոս: (Պօլօնիոսը հարմար է): Ո՛հ, դարչելի է իմ չարագործութիւնը. իմ մեղաց ծուխը հասնում է մինչև երկինք: Յաւիտենական անէծքը եղբարսպանութեան տանջում է ինձ: Ձեմ կարող աղօթել, թէ ես ունեմ ցանկութիւն աղօթելու: Նդեռագործութեան զօրութիւնը թուլացնում է կամքս՝ և ինչպէս մարդ, որ պարտաւոր է երկու պարտք մձարել, տատանվում եմ, չը դիտեմ ձրից սկսեմ: Եթէ եղբօրս արիւնը ծածկէր և թափանցէր ալս անիծեալ ձեռքս, միթէ երկնքումը չը կալ ալնքան անձրեւ, որ լուանալ և մաքրէ նորան ինչպէս ձիւն: Ինչո՞ւ համար է սուրբ ողորմածութիւնը, եթէ նա չի ներել մեր մեղքերը: Ի՞նչու համար է աղօթքի կրկնակի զօրութիւնը, եթէ չը ներէ և չը պաշտպանէ նորան, որ ընկաւ արդէն: Բարձրացնեմ աչքերս դէպի երկինքը, փանցանքս արդէն կատարուած է: Բալց, Աստուած իմ, ինչ աղօթք կարող է օգնել ինձ: Քաւեան Տէր, կատարած սպանութիւնը: Անկարելի է: Մինչև ալժամ ես տիրում եմ այն բոլորը ինչ որ վաստակել եմ ալք մեղքով, թաղը, քարդանքը և թագուհւոյն: Կարելի է ներել նորան, որ ժառանգում է իւր մեղաց սրտողը: Այս փշացած աշխարհում ոսկին աղատում է պատփից՝ և դրաւում է օրէնքը, — բալց ալնտեղ ալքալէս չէ: Այստեղ մեր գործերը իրանք են ներկայանում՝ և մենք հանդիպելով նոցա ճակատ առ ճակատ, պարտաւոր ենք հաշիւ տալ: Ի՞նչ է մնում ինձ անելու: Փորձեմ ինչ կը լինի. եթէ ես զղջամ... բալց ի՞նչ կը լինի, քանի որ ես զղջալ չեմ կարող: Ո՛հ, սոսկալի դրութիւն: Կուրծքս սև է, ինչպէս մահը, հոգիս կուզէ աղատուել, բալց աւելի կաշկանդուած է չղթաներով: Օգնեցէք ինձ, հրեշտակներ երկնից: Փորձեմ, չողեցէք

ծնկներ, երկաթեալ սիրտ, մեղմացիր ինչպէս երեխայի սիրտ, գուցէ ամեն բան լաւ անցնի: (Չոգոմ է: Մոնոմ է: Հոմէր և Տերչագոմ
ոտը յեռին հանգնած է յեփեփ:)

ՀԱՄԼԷՏ: Յարմար միջոց է, նա աղօթում է. այժմ ես կարող եմ վերջացնել: Եթէ այժմ կատարեմ, նա երկինք կ'երթայ՝ և այդ կը լինի վրէժխնդրութիւն. մտածենք: Այս անպիտանը սպանեց հօրս և դորա համար ես նորա միակ որդին՝ ուղարկում եմ այս անբանին դէպի երկինքը: Դա պարզ է, վարձատրութիւն է՝ և ոչ թէ վրէժ: Նա սպանեց հօրս, երբ նա անհող քնի մէջ էր, անպատրաստ էր. նորա մեղաց զարնանային աճման ժամանակը: Ի՞նչ է այժմ նորա դրութիւնը, Աստուած գիտէ. կարծում եմ որ ծանր է նորա վիճակը: Կարող եմ սպանել սորան, երբ սա աղօթքի միջոցով պատրաստվում է անցնել դէպի չաւտենականութիւն: Ո՛չ, ո՛չ. դարձիր իմ սուր, որոնքիւր աւելի սարսափելի վաւրկեանում: Սպանիր սորան, երբ սա քնած կը լինի, կամ թղթախաղութեան ժամանակը և կամ պղծեալ անկողնու մէջ, ուր ոչինչ հոգեւոր սրբութիւն չը կայ.—որ նա սրնթաց դժոխքը իջնէ սև և անիծեալ հոգով, ինչպէս ինքն դժոխքը: Մայրս սպասում է: Ապրիւր կրկին, բայց դու արդէն մեռած ես: (Գոմ է:)

ԹԱԳՈՒՀԻ: (Վերջէպալ: Բառերս բարձրանում են՝ իսկ մտքերս մնում են երկրի վերայ: Բառերը առանց իմաստի երկինք չեն հասնում: (Գոմ է:)

ՏԵՍԱՐԱՆ ՉՈՐՈՐԴ.

(ԹԱԳՈՒՀՈՒ ՍԵՆԵԱԿ:)

ՏԵՍԻԼ Ա.

ԹԱԳՈՒՀԻ, ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ, Կատու ՀԱՄԼԷՏ:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ: Իսկոյն կը գալ. խստիւ խօսեցէք նորա հետ, ասացէք որ նորա վարմունքը անտանելի է, որ ձերդ մեծութիւնը ստիպուած էք մեղմացնել թագաւորի բարկութիւնը և այնպէս պաշտպանել նորան: Ես աչստեղ կը թագնուեմ:

ԹԱԳՈՒՀԻ: Անհող կացէք, կարող էք ապահով լինել: Հեռացէք, լսում եմ, նա զալիս է: (Պօլոնիոսը ծոցում է Վերջէպալ: Մոնոմ է: Հոմէր:)

ՀԱՄԼԷՏ: Ի՞նչ էք կամենում, մայրիկ:—

ԹԱԳՈՒՀԻ: Դու չափազանց անարգեցիր հօրդ:

ՀԱՄԼԷՏ: Դուք չափազանց անարգեցիք հօրս, մայրիկ:

ԹԱԳՈՒՀԻ: Բաւական է որդի, դու խելագարի լեզուով ես պատասխանում:

ՀԱՄԼԷՏ: Բաւական է մայրիկ, դուք մեղաց լեզուով էք խօսում:

ԹԱԳՈՒՀԻ: Դա ի՞նչ է նշանակում:

ՀԱՄԼԷՏ: Ի՞նչ էք կամենում:

ԹԱԳՈՒՀԻ: Դու մոռացել ես, ես ո՞վ եմ:

ՀԱՄԼԷՏ: Օ՛, ոչ, երգվում եմ Աստծով. դուք թագուհի էք, ձեր ամուսնու եղբօր կինը՝ և եթէ այդպէս չէս—իմ մայրս:—

ԹԱԳՈՒՀԻ: Եթէ այդպէս է, թող ուրիշները քեզ հետ խօսեն:

ՀԱՄԼԷՏ: Ո՛չ, սպասեցէք, դուք աչստեղից չէք երթալ, մինչև ես ձեզ չը ցոյց տամ հալելին, որ դուք ձեր հողին աչստեղ տեսնէք:

ԹԱԳՈՒՀԻ: Ի՞նչ էս կամենում, կուգես ինձ սպանել: Է՛հ օգնեցէք:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՍ: (Վարդգէսի յետեւից:) Օգնեցէք է՛հ:

ՀԱՄԼԵՏ: Ա՛յ, մոռն է: (Հանում է սուրը, խեղճ է սրով վարդգէսին): Մեռած է, մեռած, գրաւ կը դնեմ:

ՊՕԼՕՆԻՈՒՍ: (Նոյն պահից:) Ո՛հ, սպանեցին: (Ընկնում է և մեռնում):

ԹԱԳՈՒՀԻ: Վա՛յ ինձ, աչք ինչ արեցիր:—

ՀԱՄԼԵՏ: Չը գիտեմ, ինչ կալ, թագաւորն է: (Վերադառնալով Գրգիսին):

ԹԱԳՈՒՀԻ: Ի՛նչ արիւնահեղ և անմիտ գործ է:—

ՀԱՄԼԵՏ: Արիւնահեղ,—աչ, վատ գործ է աչքան, որքան վատ է, մալը իմ, սպանել թագաւորին և փառոյ ամուսնանալ նորա եղբոր հետ:

ԹԱԳՈՒՀԻ: Ի՞նչպէս թէ սպանել թագաւորին:

ՀԱՄԼԵՏ: Աչ, էս աչքալէս ասացի: (Ինչպէ՞ր Գրգիսին): Է՛հ, դու ողորմելի վնաս, մնաս բարեւ, էս քեզ ուրիշի փոխարէն ընդունեցի, որ քեզանից առաւել բարձր է: Տեսնում էս որ չափազանց եռանդը, առանց վտանգի չէ: (Թագաւորին): Դադարեցրէ՛ք կոտորատել ձեր մատները: Հանդարտուցէ՛ք,—նստեցէ՛ք և թողէ՛ք որ էս մեղմացնեմ ձեր սիրտը, եթէ նա դեռ աչքան չէ քարացել, որ մարդկային կիրքը նորան անմատչելի լինի:—

ԹԱԳՈՒՀԻ: Ի՞նչ է իմ լանցանքը, որ դու համարձակվում էս աչքալէս վալրենի կերպիւ չարձակվել ինձ վերալ:—

ՀԱՄԼԵՏ: Աչ է որ, հոգեկան մաքրութեան պարկեշտութիւնը դու արատաւորեցիր. առաքինութիւնը կեղծաւորութիւն անուանեցիր, սիրոյ ճակատից դու վարդ քաղեցիր և նորա անարատ գեղեցկութեան փոխարէն ալժամ հիւանդութիւն է ծաղկում: Քո շրթունքը մալը իմ, պսակի սեղանի առաջ տուած խոստմունքները ստեցին՝ ինչպէս թըլթախաղի երգում: Ո՛հ, քո վարքը ամուսնութեան ծիսի ոգին ոչընչացրեց և լոկ բառ դարձրեց: Կարմրում է երկնքի ճակատը, նուճպէս և երկիրը. աչք բարդ զանգուածը տխուր է, ինչպէս անեղ դատաստանի առաջ:

ԹԱԳՈՒՀԻ: Ո՛հ, վա՛յ ինձ, աչք ինչ գործ է, որ աչքան բարձր աղաղակում է և կայծակներ է կանչում:—

ՀԱՄԼԵՏ: Նախքան աչքան: Ահա երկու պատկեր, երկու եղբարց պատկեր: Տես, որքան գեղեցիկ է աչք. Հիպերիօնի գանգուր մազերը, Արամազդի ճակատը, Մարտի հալեացքը, անարկու և հրամալուղական: Սա արարած էր ամբողջութեամբ, որոյ վերաջ աստուածներից իւրաքանչիւրը զրոյմել էր իւր կնիքը՝ ի հաւաստութիւն աշխարհին, որ սա մարդ էր: Սա քո ամուսինն էր: Յետոյ նախքան սորան, աչք էլ քո ներկայ ամուսինն է, աչք ժանդոտ փողը, որ զողացաւ իւր եղբոր կեանքը: Ո՛ւնես միթէ դու աչքեր: Լեռնալին գեղեցիկ դաշտի բարձրութիւնը ինչպէս կարողացար փոխարինել հոտած ձահիճների հետ: Ո՛ւնես դու աչքեր—ոչ, դու չես կարող սէրը պատճառ բերել. քո հասակում հանգչում է սէրը, սիրոյ հուրը, նա խելքին է հնազանդում. բայց ինչ խելք թելադրեց, սորան թողնելով՝ սորան անցնել: Խելքից դու զուրկ չես, որովհետեւ մտածում էս, բայց մտածութիւնդ չփոթուած է, որովհետեւ խելագարութիւնն անգամ աչքան չէր սխալեցնի, որ աչքալիս աննման զանազանութեանց մէջ ընտրութիւնը դժուար լինէր: Ո՛րպիսի սեւ սատանայ ձգեց քեզ աչք աչքակապութեան խաղի մէջ: Աչքն առանց ձեռքի, ձեռքն առանց աչքի և աչքանջի, առողջ դատողութեան ամենափոքր մասնիկը անգամ աչքալէս սխալուել չէր կարող: Ո՛հ, ամօթ, ուր է քո ամօթխածութիւնը: Խորամանկ դժոխք, եթէ դու կարող էս ապստամբել պառաւ կնոջ ոսկերաց մէջ, ինչո՞ւ երխտասարդութեան առաքինութիւնը չը պէտքէ ինչպէս մոմ հալվի իւր սեփական կրակի դէմ:

ԹԱԳՈՒՀԻ: Լռի՛ր Համլէտ: Իմ աչքերը դու դէպի հողույս խորքերը դարձրիր: Ես տեսնում եմ աչք բծերը, նրա սեւ գունը աչքան արմատացել է, որ մաքրել նորան անկարելի է:

ՀԱՄԼԵՏ: Ո՛հ, միթէ հնարէ խաղառակ անկողնու մէջ, նստել նորա գրկի մէջ, սիրել և կեղծաւորուել արեան պղծութեան բնի մէջ:

ԹԱԳՈՒՀԻ: Լռի՛ր, քո խօսքերը սրի պէս խոցում են իմ լսողութիւնը: Լռի՛ր, սիրելի Համլէտ:

ՀԱՄԼԷՏ: Մարդասպանն և չարագործ. քո առաջին ամուսնու տաճերորդ մասն անգամ չ'արժէր: Թագաւոր ծաղրածու, թագաւորութեան գող, որ ծածուկ գողացաւ թաղը և զրպանը զրեց:—

ԹԱԳՈՒՀԻ: Բաւական է: (Մոռում է ուրուհիները:)

ՀԱՄԼԷՏ: Խեղկատակ և կարկատաններից կազմած թագաւոր... Պահապան հրեշտակներ, ձեր թեւերով պաշտպանեցէք և ծածկեցէք ինձ: Ի՞նչ կ'ուզես հրաշալի պատկեր:

ԹԱԳՈՒՀԻ: Վա՛յ ինձ, նա խելագարուեց:

ՀԱՄԼԷՏ: Նախատեսու ես եկել դու քո դանդաղ որդուն, որ նա չը հետեց իւր բարկութեան և կըքերին՝ և հրամանդ չը կատարեց: Ասա:

ՈՒՐՈՒԱԿԱՆ: Չը մոռանաս... Ես եկել եմ զարթեցնել քո մէջ հանգած վճռահատութիւնը: Նախ, մայրդ սարսափում է: Կանգնիր նորա՝ և նորա հոգեկան պատերազմի մէջ: Երեւակաւութիւնը թող բընաւորութեանց մէջ զօրեղ է: Խօսիր նորա հետ:

ՀԱՄԼԷՏ: Ի՞նչ է պատահել ձեզ մայրիկ:

ԹԱԳՈՒՀԻ: Աւա՛ղ, քեզ ի՞նչ է պատահել, որ դու աչքերդ դարձրել ես դէպի դատարկ տարածութիւնը. խօսում ես անմարմին օդի հետ: Աչքերդ աչնայես վայրենի փալում են, մազերդ կանգնում են գլխիդ վերայ: Ո՛հ, սիրելի որդի, հիւանդութեան բոցը դու հանգցրու համբերութեամբ: Ո՞ւր ես դու նայում:—

ՀԱՄԼԷՏ: Նորա վերայ: Տես, որքան դեղնած է. քարերը կը հասկանալին նորա ցաւերը, նորա ծանր անարգանքը: Ո՛հ, մի նախիր ինձ վերայ աղափախ վշտալի հալեացքով, դու կը թուլացնես իմ վրճաւահատութիւնը և փոխանակ արիւնի՝ ես արտասուքի մէջ կը թաթխեմ ինձ:—

ԹԱԳՈՒՀԻ: Ո՞ւր հետ ես խօսում:

ՀԱՄԼԷՏ: Դու աջնաղ ոչինչ չես տեսնում:

ԹԱԳՈՒՀԻ: Ոչինչ, բայց ինչ որ կալ—տեսնում եմ:

ՀԱՄԼԷՏ: Եւ ոչինչ չը լսեցիր:—

ԹԱԳՈՒՀԻ: Ոչ մի բառ:—

ՀԱՄԼԷՏ: Տես, հայրս, նոյն հագուստով, ինչպէս կենդանի ժամանակը:— հեռանում է: Տես գնում է. դռնիցն է գնում:—

(Ուրուհիները գնում է:)

ԹԱԳՈՒՀԻ: Այդ բոլորը միայն ցնորք է, ուղեղի հիւանդութիւն:

ՀԱՄԼԷՏ: Հիւանդութիւն է: Արիւնս աչնայես խաղաղ է հոսում, ինչպէս քոնը: Խօսքերս ցնորք չեն, կամիս կրկնեմ, փորձիր ինձ:— Աչտեղ իմ խելագարութիւնը չէ որ խօսում է, այլ քո վարմունքը:— Խոստովանիր դու երկնքի շուք, զղջացիր քո կատարած մեղքերը և աղօթքով ապագայում փրկիր քեզ. բայց ներքի իմ վարմունքը, որովհետեւ մեր վատթար և ապականեալ ժամանակին՝ ինքն առաքինութիւնը պարտաւոր է ներողութիւն խնդրել չանցանքից, որ սա թող տա՛ Նորան բարի գործ կատարել:

ԹԱԳՈՒՀԻ: Ո՛հ, Համլէտ, դու սիրտս պատառեցիր:

ՀԱՄԼԷՏ: Ձգիր նորա վատ մասը և մաքուր մնացիր միւս մասով: Մնաս բարեւ: Թո՛ղ չը լինի էլ քո մէջ առաքինութիւն, դունեալ ձեացիր առաքինի: Սովորութիւնը դեի պէս ոչնչացնում է մեր հոգւոյ մէջ չարն ու բարին որոշելու ընդունակութիւնը: Պահպանիր քեզ այս գիշեր, միւս գիշերը քեզ զիւրի՛ն կը լինի զսպողութիւնը, որովհետեւ սովորութիւնը փոփոխում է մարդու բնաւորութիւնը, չաղթում է սատանային և ջնջում է թշնամուն: Կրկին մնաս բարեւ: Եթէ դու կամիս օրհնեալ լինել, օրհնիր ինձ: (Ի՛նչ Պաշտօնաւոր:) Խղճում եմ քեզ Պօլօնիոս. երկինքը կամեցաւ որ ես քեզ պատմեմ և ոչ թէ դու ինձ: Ես կը տանեմ սորան և սորա մահուան պատասխանատուն ինքս կը լինեմ: Բարի գիշեր: Ես պէտքէ խիստ լինեմ, որ բարի կարողանամ լինել: Սա չարագործութեան սկիզբն է, վերջը աւելի սարսափելի կը լինի: Երկու բառ:

ԹԱԳՈՒՀԻ: Ես ինչ պէտքէ տեսնում:

ՀԱՄԼԷՏ: Երբէք չ'ասես աչն՝ ինչ որ քեզ ասացի: Թո՛ղ այդ քո ուռած թագաւորը իւր անկողնի մէջ քեզ քաշէ, խաղալ քո շրթունքների հետ. թո՛ղ իւր կեղատա համբույրներով և գգուանքներով սպիպէ քեզ խոստովանել՝ որ ես խելագար չեմ, այլ ձեռնում եմ աչնայէս:— Վատ

չէր լինի աղբակէս ասել նորան: Ի՞նչպէս կարելի է որ քեզ նման գեղեցիկ, խոհեմ, պարկեշտ և խելացի թագուհին՝ ծածկէր նորանից իրենան համար մեծ նշանակութիւն ունեցող մի հանգամանք: Խելքի և խորհրդին հակառակ, դու բաց արան կտուրի վանդակը, թող դուրս նորա միջից թռչունները, փորձի համար ինքդ մտիր վանդակը, բարձրացիր կտուրը կապիկի պէս, որ աշտեղից ընկնելով պարանոցդ ջախջախես:

ԹԱԳՈՒՀԻ: Հաւատան ինձ, որ մի բառ արտասանել չեմ կարող:

ՀԱՄԼԷՏ: Դու գիտես անտարակույս՝ որ պէտքէ գնամ Անգղիա:

ԹԱԳՈՒՀԻ: Ես մոռացել էի, — արօ, աղբակէս է վճռուած:

ՀԱՄԼԷՏ: Հրամանը պատրաստ է և կնքուած, լանձնած է իմ դասընկերներին: Ես նոցա հաւատում եմ ինչպէս սատանաներին: Նոքա պէտքէ իմ ճանապարհը մաքրեն, իբրև կարապետներ. պէտքէ տանեն ինձ դէպի մատնութեան որոգաթիւ. թող տանեն: Ծիծաղելի կը լինի, եթէ նոցա՝ իւրեանց ղէնքերով ինձ համար փորած փոսերի մէջ ես մի կանգուն աւելի խորը թաղեմ: Ո՛հ, որքան բերկրալի է լինում, երբ ճանապարհի վերայ երկու խորամանկ զօրութիւնք միմեանց հետ մաքառում են: Այժմ այս պարոնին պէտքէ չալակեմ և միւս սենեակը տանեմ: Մնաս բարև մալրիկ, բարև գիշեր: Ո՛րքան խաղաղ, ծածկամիտ և խեղճ է հիմա այս խորհրդականը, որ իւր ողջ կեանքում ամենապիտան շաղակրատ էր: Գնանք, հարկաւոր է քեզ հետ ևս հաշիւս վերջացնել: Գիշեր բարև, մալրիկ: (Գնում էն զանազան կողմեր: Համէլը ասում է Պոլսի հասնելն:)

ՎԱՐԱԳՈՅՐ:

ԱՐԱՐՈՒԱՅ ԶՈՐՈՐԳ

ՏԵՍԱՐԱՆ ԱՌԱՋԻՆ

(ՍԵՆԵԱԿ ԱՄԱՐԱՆՈՅՈՒՄ)

ՏԵՍԻԼ Ա.

ԹԱԳԱՒՈՐ, ԹԱԳՈՒՀԻ, ԲՈՋԵՆԿՐԱՆՅ և ԳԻԼԴԷՆՇՏԵՐՆ.

ԹԱԳԱՒՈՐ: Քո խորը հոգացները անշուշտ գաղտնի պատճառ պէտք է ունենան: Աւելորդ չէր լինի, եթէ մենք ևս գիտենայինք: Ո՛ր է որդիդ:

ԹԱԳՈՒՀԻ: (Բռնէնչուհին և Գիլդէնշտէյն:) Գնացէք առժամանակ: Ո՛հ, իմ բարեկամ, ինչ եմ տեսել ես այս գիշեր:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Ի՞նչ կա՞ Հերարուդա. Համէլտը ինչ է անում:

ԹԱԳՈՒՀԻ: Կատաղում է ինչպէս ծովի փոթորիկ: Վալքենի կատաղութեան ժամանակ նա վարագույրի լետից լսեց մի շնորհ և «մուկը, մուկը» ձայնելով, նա հանեց իւր սուրը և չը տեսնելով ծերուկին, սպանեց նորան:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Ո՛հ, ինչ սարսափելի գործ: Միևնույնը ինձ կարող էր պատահել, եթէ ես աշտեղ գտնվէի: Նորա ազատ մնալը, մեղ և բոլորեցուց համար վտանգաւոր է: Ի՞նչպէս մենք բացատրենք աղբարիւնահեղ գործը: Մեղ նմանապէս կը մեղադրեն, որ մենք նախատես չեղանք և խելագարին չը սանձեցինք և չը հեռացրինք մարդկանցից—հասարակութիւնից: Մեր սէրը դէպի Համէլտ՝ կուրացրեց մեզ, ես չը կամեցայ հասկանալ, ինչ որ հարկաւորն էր՝ և զարչելի հիւանդութիւնը թագցրի ուրիշների հալեացքից, մինչև որ նա միանգամայն զարգացաւ: Ո՛ր գնաց նա:

ԹԱԳՈՒՀԻ: Ուր որ տարաւ սպանուածին: Այս անգամ նորա խեղագարութիւնը պարզ երեւցաւ, ինչպէս ոսկին կոպիտ հանքի մէջ: Նա իւր կատարածի վերայ դառն արտասուք է թափում:

ԹԱԳՈՒՈՐ: Գնանք, Հերտրուդա. առաջ քան արեգակը կը ծագէ լեռների գագաթների վերայ, նա նաւի վերայ կը լինի: Մենք պէտքէ մեր բոլոր իշխանութիւնը և հնարագիտութիւնը գործ դնենք, որ նորա վատ գործը մի կերպ ծածկենք և մեղմացնենք: Է՛հ, Գիլղէնշտերն. (Բողէնշտերն և Գիլղէնշտերն հրահ էն:) Բարեկամներ, վեր առէք ձեզ մէկին օղնական և շտապեցէք: Խեղագարութեան րոպէին Համլէտը սպանեց Պօլօնիուսին և դուրս տարաւ իւր մօր սենեակից: Գտէք, իշխանին խօսեցէք հետը քաղցրութեամբ, խիղիղ տարէք մատուռը: (Բողէնշտերն և Գիլղէնշտերն հրահ էն:) Գնանք Հերտրուդա, դնանք: Հրաւիրենք մեր իմաստուն բարեկամներին, լալտենք նոցա մեր զիտաւորութիւնը՝ թէ ինչ կամինք անելու: Արդէն չարախօսութեան սուր ձանը թող անցնէ մեր մօտից առանց մեզ վնասելու: Գնանք: Հոգիս երկիւղով և չփոթմունքներով լի է:

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

(ՄԻ ԱՅՆ ՍԵՆԵԱԿ ԱՄԱՌԱՆՅՈՒՄ)

ՏԵՍԻԼ Ա.

ՀԱՄԼԷՏ (հրահ է): Յետոյ ԲՈԶԵՆԿՐԱՆՅ և ԳԻԼԴԵՆՇՏԵՐՆ

ՀԱՄԼԷՏ: Ինչպէս հարկն էր թաղցրի:
ԲՈԶԵՆԿ. և ԳԻԼԴ. (Բեռն Դուրս:) Իշխան Համլէտ, իշխան Համլէտ:

ՀԱՄԼԷՏ: Հանդարտ, ինչ աղմուկ է. ով է կանչում Համլէտին:
Ահա նորա գալիս են: (Բողէնշտերն և Գիլղէնշտերն հրահ էն:)

ԲՈԶԵՆԿՐԱՆՅ: Ի՞նչ արեք դին, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Յանձնեցի հողին, որին նա ազգական էր:

ԲՈԶԵՆԿՐԱՆՅ: Ասացէք որտեղ է, որ մենք կարողանանք նորան մատուռ տանել:

ՀԱՄԼԷՏ: Ո՛հ, ո՛չ, մի հաւատար:—

ԲՈԶԵՆԿՐԱՆՅ: Ի՞նչին չը հաւատանք:—

ՀԱՄԼԷՏ: Որ ես կարողանալով պահպանել ձեր գաղտնիքը, չեմ կարող պահպանել իմս. բացի այդ՝ ինչ կարող է պատասխանել թագաւորի որդին՝ սպունգի հարցին:

ԲՈԶԵՆԿՐԱՆՅ: Դուք ինձ սպունգ էք համարում:

ՀԱՄԼԷՏ: Այո, սպունգ՝ որ ծծում է թագաւորի ողորմածութիւնը, պարգևները և հրամանները: Բայց աղալիսի արքանեակները պիտանացու են թագաւորի համար վերջը, նա ինչպէս կապիկը՝ լաւ պատառ իւր թշերի մէջ պահում է, որ վերջը կլանէ նորանց:—Ձեր սպունգը երբ նորան հարկաւոր լինի,—նա կը սեղմէ ձեզ և զուրկ կըրկին կը չորանաք:—

ԲՈԶԵՆԿՐԱՆՅ: Ես ձեզ չեմ հասկանում:

ՀԱՄԼԷՏ: Շատ ուրախ եմ, սուր խօսքը քնում է վիմարի ա-
կանջի մէջ:

ՐՈՋԵՆԿՐԱՆՅ: Դուք պէտք է ասէք մեզ, իշխան, թէ ուր է
դին՝ և պէտք է գտնուի մեզ հետ խմբապետ Նորին միջոցառման մօտ:

ՀԱՄԼԷՏ: Դին թագաւորի մօտ է, իսկ թագաւորը Նորա մօտ
չէ. թագաւորը մի բան է...

ՐՈՋԵՆԿՐԱՆՅ: Մի բան...

ՀԱՄԼԷՏ: Կամ ոչինչ է: Գնանք Նորա մօտ: (Գնում էն:)

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՐՐՈՐԴ

(ԱՅԼ ՍԵՆԵԱԿ ԱՄԱՌԱՆՅՈՒՄ)

ՏԵՍԻԼ Ա.

ԹԱԳԱՒՈՐ, ԹԱԳՈՒՀԻ (Տփղիսէն պաշտօնակաշէնի հետ:) Յետոյ ՐՈՋԵՆ-

ԿՐԱՆՅ, ՀԱՄԼԷՏ և ԳԻԼԴԵՆՇԵՐՆ:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Ես հրամայեցի որ գտնեն իշխանին և դին: Նորա
աղատութիւնը երկիւղալի է: Օրինաց խտուրթեամբ ես Նորա հետ
վարվել չեմ կարող: Յիմար ամբողջ սիրում է Նորան, իսկ ամբողջ
սիրում է աչքերով և ոչ թէ մտածելով. ազգային դիպուածում մար-
դիկ կը տեսնեն միայն պատիժը, բայց չանցանք չեն տեսնիլ: Որպէս
դի խաղաղ կերպիւ անցնէ Համլէտի ճանապարհորդութիւնը ժողովրդի
աչքում, պէտք է ցոյց տալ՝ որ դա վաղուց կապացած մեր վճռահա-
տութիւնն է: Ծաղրահեղ հիւանդութիւնները բժշկութեան ծաղրահեղ
միջոցներ կը պահանջեն: (Մտնում է Րոյնիկը:) Հէ ինչ կայ:—

ՐՈՋԵՆԿՐԱՆՅ: Մենք չը կարողացանք խմանալ թէ՛ որտեղ է
թագքերէ մեռեալին:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Իսկ ինքն ուր է:—

ՐՈՋԵՆԿՐԱՆՅ: Պահապանների հսկողութեան ներքոյ այս հարեան
սենեակումն է՝ և ձեր հրամանին է սպասում:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Բերէք Նորան աչտեղ:

ՐՈՋԵՆԿՐԱՆՅ: Գիլդենշտերն, կանչեցէք իշխանին: (Համլէտ և
Գիլդենշտերն մտնում են:)

ԹԱԳԱՒՈՐ: Համլէտ, ուր է Պօլօնիուսը:

ՀԱՄԼԷՏ: Ընթրիքի վերայ է:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Ի՞նչպէս թէ ընթրիքի վերայ է:

ՀԱՄԼԷՏ: Միայն թէ նա չէ ուտում, այլ Նորան են ուտում:
Համազամ խորտիկներ վաճելով որդերի հասարակութիւնը նոր է նո-

բան ձեռք զարնում: Որդը բոլոր ուտելիքների միանման թաղաւորն է: Զանազան անասուններին մենք կերակրում ենք, որ լեսող մեզ կերակրենք. իսկ մեզ՝ կերակրում ենք որդերի համար:—Պարարտ թագաւորը և նիհար աղքատը՝ միեմուն սեղանի կերակուրներ են. դորանով ամեն բան վերջանում է:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Աւաղ:

ՀԱՄԼԷՏ: Կարելի է ձուկ որսալ աչն ձճիւղի, որ կերել է թագաւորին և ուտել աչն՝ ձուկը, որ կերել է նոյն ձիճուին:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Ի՞նչ ես ուզում ասել դորանով:

ՀԱՄԼԷՏ: Ես կամենում եմ ցոյց տալ ձեզ թէ՛ ինչպէս կարող է թագաւորը վեհափառօրէն ձեմել աղքատի աղիքների մէջ:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Ո՞ւր է Պօլօնիւսը:

ՀԱՄԼԷՏ: Երկնքումն է: Ուղարկեցէք ստուգելու, եթէ ձեր պահապանը նորան աչնտեղ չի գտնիլ, դուք ինքներդ մի աչ տեղ որոնեցէք նորան: Բաւց ես հաւատացնում եմ ձեզ, որ եթէ դուք մի ամսուայ միջոցում նորան չը գտնէք, ձեր քիթը կը հասնուի նորան, երբ բարձրանալիս կը լինէք նախասենեակի սանդուղտներով:

ԹԱԳԱՒՈՐ: (Պաշտօնակներէն:) Գնացէք, գտէք նորան:

ՀԱՄԼԷՏ: Ձի փախչիլ, կը սպասէ ձեր գնալուն:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Քո հանդստութիւնը և ապահովութիւնը, որոյ մասին մենք միշտ հոգում ենք՝ և քո կատարած գործը, որոյ մասին մենք շատ վշտանում ենք, պահանջում է որ առանց լետաձգութեան հեռանաս աչտեղից. ուստի պատրաստ եղիր: Նաւը բեռնաւորուած է, քամին չաջողակ է և ճանապարհորդակիցները քեզ սպասում են: Անգղիա գնալուդ համար ամենաչն բան պատրաստ է:

ՀԱՄԼԷՏ: Անգղիա:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Այո, Համլէտ:

ՀԱՄԼԷՏ: Բարի:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Ինքդ համոզուած ես որ մեր ղիտաւորութիւնները բարի են:

ՀԱՄԼԷՏ: Ես Քերտլըէին եմ տեսնում, որ տեսնում է Ձեր բարի

ղիտաւորութիւնները: Ի՞նչ փութ, կ'երթանք Անգղիա, մնաք բարե սիրելի մայրիկս:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Քեզ սիրող հայրդ, Համլէտ:

ՀԱՄԼԷՏ: Մայր իմ, հայր և մայր, ամուսին և կին— Ամուսին և կին՝ և երկօքեան եղիցին ի մի մարմին. ուրեմն մնաք բարե մայր իմ, երթանք Անգղիա:—(Գնում է:)

ԹԱԳԱՒՈՐ: Շտապեցէք նորա լետեից. աշխատեցէք շուտով նորան նաւի վերաջ նստացնել առանց լետաձգութեան: Այս գիշեր նա պէտքէ ճանապարհ ընկնի, ամեն բան պատրաստ է: Խնդրեմ շտապեցէք: (Բողէնչոսն և Գիլբէրտէն գնում են:) Եւ դու, Անգղիա, դու կը գնահատես մեր բարեկամութիւնը, քանի որ մեր ամենակարողութիւնը սովորեցրել է քեզ աչն գնահատելու, քանի որ դեռ ցաւում են Գանիալի սրերի քեզ տուած վէրքերը և դու չես արհամարհի մեր թագաւորական հրամանը, որտեղ պարզօրէն գրած է, «սպանել Համլէտին, սպանել առանց լետաձգութեան»: Մեռցրու նորան, Անգղիա: Ի՞նչպէս մահացու թոյնը մաշում է ինձ: Դու կը բժշկես ինձ: Մինչև որ չը իմանամ թէ աչ կատարուած է, ոչինչ բան ինձ չի ուրախացնիլ: (Գնում է:)

ՏԵՍԱՐԱՆ ՉՈՐՈՐԴ

(ԳԱՇՏ ԴԱՆԻԱՅՈՒՄ)

ՏԵՍԻԼ Ա.

ՖՈՐՏԵՆԲՐԱՍԸ (Գրեհեմ Գրեյ Կեյ) ՅԵՄՈՅ. ՀԱՄԼԷՏ, ԲՈԶԵՆԿՐԱՆՅ և ԳԻԼԴԵՆՇՏԵՐՆ.

ՖՈՐՏԵՆԲՐԱՍ: Գնդապետ, չալտենցէք Դանիալի թաղաւորին իմ ողջունը և ասացէք որ Ֆորտենբրասը կամենում է ուղեցոյցներ ունենալ, որ անցնէ Դանիալի երկրով: Դուք զիտէք արդէն որտեղ կարող էք մեզ գտնել: Եթէ նորին մեծութիւնը կամենում է խօսել ինձ հետ՝ ես ինքս անձամբ կը մատուցանեմ իմ փարզանքը: Այդպէս չալտենցէք նորան:

ԳՆԴԱՊԵՏ: Բոլորը կը կատարեմ:—

ՖՈՐՏԵՆԲՐԱՍ: Յաւաջ, Տէր ընդ մեզ: (Գրեհեմ Գրեյ Կեյ)

ՀԱՄԼԷՏ ԲՈԶԵՆԿՐԱՆՅ և ԳԻԼԴԵՆՇՏԵՐՆ (և այլ Գրեհեմ Կեյ):

ՀԱՄԼԷՏ: Գնդապետ, այս ինչ զօրքեր են:—

ԳՆԴԱՊԵՏ: Նորվեգացոյց զնդերը:

ՀԱՄԼԷՏ: Կարող եմ իմանալ թէ ո՞ր են գնում նոքա:

ԳՆԴԱՊԵՏ: Լեհացոյց դէմ:

ՀԱՄԼԷՏ: Ո՞վ է նոցա գլխաւոր զօրապետը:

ԳՆԴԱՊԵՏ: Նորվեգիայի ծերունի կապեր եղբօր որդին, Ֆորտենբրասը:

ՀԱՄԼԷՏ: Բոլոր Լեհաստանն է նուաճման նպատակը թէ՛ միայն սահմանակից տեղերը:

ԳՆԴԱՊԵՏ: Զեզ ասեմ ճշմարիտը՝ առանց աւելորդաբանութեան, մենք կամենում ենք նուաճել այնպիսի մի անկիւն, որ բացի իւր անունը մեզ ոչինչ չի տալ: Երեք ոսկի չ'արժէ նա՝ և ոչինչ հատկ չի տալ ոչ մեզ՝ և ոչ Լեհացոյց:

ՀԱՄԼԷՏ: Ուրեմն Լեհաստանը նորան չի էլ պաշտպանել:

ԳՆԴԱՊԵՏ: Ինչո՞ւ չէ, ալն տեղն արդէն զօրքերով պատել է նա:

ՀԱՄԼԷՏ: Երկու հազար զինուոր՝ և քսան հազար ոսկի չեն կա-

րողանում վճռել այդպիսի մի չնչին վէճը: Այս խաղաղութեան և բարօրութեան խոցը, որ աչրում է ի ներքուստ, արտաքուստ մահուան ոչ մի նշան չէ ցոյց տալիս: Շատ շնորհակալ եմ:

ԳՆԴԱՊԵՏ: Աստուած ձեզ պահպան:—

ԲՈԶԵՆԿՐԱՆՅ: Իշխան, կամի՞ք շարունակել ճանապարհորդութիւնը:

ՀԱՄԼԷՏ: Դուք գնացէ՛ք, ես իսկոյն կը հասնեմ ձեզ: (Գրեհեմ Կեյ և Գրեյ Կեյ) Ինչպէս ամենայն բան ինձ մեղադրում է և գրգռում իմ վրէժխնդրութիւնս: Ի՞նչ է մարդս, եթէ նորա գլխաւոր բարիքը և պարագմունքները միայն՝ ուտել, խմել ու քնելն է: Անասուն է՝ և ոչ աւելի: Մեզ այսպիսի ընդարձակ իմաստութեամբ և մտաւոր զօրութեամբ ստեղծողը, որով մենք անցեալն և ապագան զուշակում ենք, չէ պարզեցնել մեզ այդ ընդունակութիւնները, որ սոքա անօգուտ բորբոսներն մեր հողու մէջ: Չը գիտեմ անասնական մոռացում է՝ թէ վախկոտ մտածութիւնը վախճանի մասին.— մտածութիւն՝ որոյ երեք մասն վախկոտութիւն է, մէկը միայն իմաստութիւն.— ստիպում է ինձ մինչև ալսօր կրկնել.— «Կատարի՛ր և կատարի՛ր այն՝ որոյ կատարելու համար ես ունեմ առիթ, ցանկութիւն, զօրութիւն և միջոց:— Աշխարհին մեծամեծ օրինակները առաջիս կանգնած են: Օրինակ՝ այս բաղմամբիւ և ամենակարող զօրքը և նոցա երիտասարդ, քնքուշ և ծաղկաթիթիթ զօրավարը: Ոգևորւած Աստուածալին փառասիրութեամբ, նա ծիծաղում է անչաղ պատերազմի հետևանքի վերայ և ենթարկում է կեանքը մահուան և երկիւղի մի ձուր կճեպի համար: Իսկական մեծ մարդը նա է, որ առանց մեծ նպատակի ոտքի չէ կանգնում, բաց միևնույն ժամանակ պատրաստ է կռուել և մի չիւղի համար, երբ դորանով շոշափած է նորա պատիւը: Իսկ ես, սպանեցին հօրս, պղծեցին մօրս, արիւնս և միտքս թելադրուած են.— ալս ամենը քնած է իմ մէջ և չէ ինձ արթնացնում: Ամօթով նալում եմ, որ քսան հազար զօրք դէպի մահ են դիմում, փառքի ցնորքից մղուած, քնում են գերեզմաններում, ինչպէս բանակում: Աւ ինչո՞ւ համար,— մի կտոր հողի համար, ուր՝ տեղ չկալ պատերազմելու և որ սպանուածների գերեզմանատան համար բաւական չէ: Ո՛հ, այսուհետև մտադրութիւններս կամ արիւնահեղ կը լինեն, կամ ոչինչ: (Գրեհեմ Կեյ)

ՏԵՍԱՐԱՆ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

(ԷԼԶԻՆԻՐ, ՍԵՆԵԱՆ ՊԱԼԱՏՈՒՄ։)

ՏԵՍԻԼ Ա.

ԹԱԳՈՒՀԻ, ՀՕՐԱՅԻՑ և ՊԱԼԱՏԱԿԱՆ (Մոհոմէ էն։)

ԹԱԳՈՒՀԻ։ Ես չեմ կամենում խօսել նորա հետ։

ՀՕՐԱՅԻՑ։ Ահապէս արտասուելով և վրդոված խնդրում է որ անկարելի է չը խղճալ նորան։

ԹԱԳՈՒՀԻ։ Ի՞նչ է նորա կամեցածը։

ՊԱԼԱՏԱԿԱՆ։ Նա իւր հօր մասին է խօսում։ Լսել է որ աշխարհը խորամանկ է։ Լաց է լինում, ծեծում է իւր կուրծքը, ոչինչ բանից վրդովվում է, խօսեցածի կէսը անխմայտ է, խօսքերի մէջ կապ չը կա, աղնպէս որ լսողներին առիթ է տալիս դանազան եղբակացութիւններ անելու։ Նորա ձեռքերի և գլխի շարժումները ակամայ սախարմ են ինձ կարծել, որ նոցա մէջ կա մի անորոշ, մի սարսափելի բան։

ՀՕՐԱՅԻՑ։ Վատ չէր լինի, եթէ դուք հետը խօսէիք, որովհետեւ չարամիտ մարդկանց դա խկապէս կարող է առիթ տալ երկիւղալի եղբակացութիւններ անելու։

ԹԱԳՈՒՀԻ։ Թողէք զայն։ (Հօրոյն փոփոխութիւն։) Հոգիս ցաւում է, — աղպէս է մեղաց լատկութիւնը. — ամեն բան ընդունում է իբրեւ մի ճախորդութիւն։ Մեղքը այնքան կասկածոտ է, որ դաւաճանութիւնից կասկածելով, ինքն իրան է դաւաճանում։ (Օֆէլիա խելագարութեամբ է, Հօրոյն հեղեղութեամբ է նորան։)

Օֆէլիա։ Ո՛րք է Գանիալի գեղեցիկ թագուհին։

ԹԱԳՈՒՀԻ։ Ի՞նչ է պատահել քեզ, Օֆէլիա։

Օֆէլիա։ (Նրբութեամբ է)։

Ճանաչում էք հողույս սիրելւոյն

ձերմակ փետրոց մէջ ուժեղ, դիւցազուն։

Նա էր արի և մի քաջ սրտի տէր։

ԹԱԳՈՒՀԻ։ Ախ, ինչո՞ւ Օֆէլիա, այդ ի՞նչ ես երգում։

Օֆէլիա։ Ես ի՞նչ եմ երգում, հապա լսեցէք իմ երգը։ (Նրբութեամբ է)։

Մեռաւ, մեռաւ ո՞հ իմ հայրը,

Մեռաւ և արդէն թաղուեցաւ։

Ծաղիկ ծածկեց իւր տապանը,

Շիրիմ փակեց դամբարանը։

ԹԱԳՈՒՀԻ։ Անդին Օֆէլիա։

Օֆէլիա։ Ոչ, ոչ. լսեցէք իմ երգին։ (Նրբութեամբ է, ճոխութեամբ է)։

Նա ննջեց 'ի քուն հանգստեան

Եւ արտասուքներ ինչպէս եղեամբ

Զովացրին նրան։

ԹԱԳՈՒՀԻ։ Ո՛հ, նայիր սիրելիս։

ԹԱԳԱՒՈՐ։ Ի՞նչպէս է քո առողջութիւնը, Օֆէլիա։

Օֆէլիա։ Լաւ է, Աստուած ձեզ վարձատրէ։ Ասում են որ բուն հացթուխի աղջիկ է եղել։ Աստուած իմ, մենք գիտենք թէ մենք ի՞նչ ենք, բայց չը գիտենք թէ ի՞նչ կը լինենք։ Աստուած ձեր սեղանին լիութիւն տալ։

ԹԱԳԱՒՈՐ։ Խեղճ, միտքը հօր վերայ է։

Օֆէլիա։ Խնդրեմ չը խօսենք այդ մասին։ Իսկ եթէ հարցնեն այդ ի՞նչ է նշանակում, աչպէս պատասխանեցէք։ (Նրբութեամբ է)։

Սիրելիս, պաշտօն առաւօտ,

Գաղտնագողի եկել եմ,

Նզիր դու ուրախ վաղենալին

Նայիր լուսանցքի տակին։

Իսկ նա հագնուեցաւ շուտով,

Փռկեց դռները մեղմիկ։

Նորան լաւէտ սիրել անել նա երգուեց,

Բայց ևս ոչ խաբեց, թողեց։

ԹԱԳԱՒՈՐ: Բաւական է Օֆէլիա:

ՕՖէլիա: Ճշմարիտ՝ երգելու հարկ չը կայ, ես խփոջն կը վերջացնեմ: (Երէն՝ է:)

Մի հաւատան դու նորան.
Սիրականդ վատ անդուլթ է,
Կը ծիծաղէ քեզ վերայ:
Տարիածունն օրտորդն ասաց,
Արդեօք մոռացար քո երդմանց.
Չէի հաւատար ես երբէք,
Որ ախպէս ինձ մոռանաս:
Տարիածունն ծաղրով ասաց,
Իմ երդմունքը չեմ մոռցած:
Միթէ աղջիկը չը գիտէ,
Որ հանաք, ես հանաք էի անում:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Վաղո՞ւց ալդ դրութեան մէջ է:

ՕՖէլիա: Յոյս ունիմ որ ամեն բան լաւ կը լինի: Հարկաւոր է համբերութիւն ունենալ: Միշտ ուղղում եմ լաց լինել, երբ մտածում եմ որ նորան դրել են պաղ գետնի մէջ: Նղբալիս կ'իմանայ բոլորը՝ և ես չնորհակալ եմ ձեր բարի խորհրդի համար: Բերէք ինձ իմ կառքս, բարի գիշեր դիտելք, բարձի գիշեր: (Փախչում է:)

ԹԱԳԱՒՈՐ: Գնա նորա քետեից, Հօրացիօ. պահպանեցէք նորան խնդրեմ: (Հօրացիօն գնում է: Ո՛հ, դա սրտի անտանելի վշտի թուն է, բոլորը հօր մահուան պատճառովն է: Ո՛հ, Հերարուդա, նկատիր որ դժբաղդութիւնը դալիս է ոչ թէ առանձնապէս, ալ մէկը միւսի վետեից: Առաջ նորա հօր մահը, քետոյ քո որդին, իւր աքսորանքի ճշմարիտ պատճառը: Ժողովուրդը խռովութեան մէջ է և երկիւղ է սպառնում բարի Պօլօնիոսի մահուան պատճառաւ, որին մենք անդղուշաբար ծածուկ թողեցինք: Խղճուկ Օֆէլիան խնդադարութեան մէջ է, վերջապէս ամենից երկիւղալին աչն է՝ որ Լաէրտը դադունի վերադարձել է Ֆրանսիայից, անդում է իւր զարմացքը և պատուարում է իրան ամպերի մէջ: Աղքատ չէ, նա և լրտեսներով, որոնք

չցնում են նորա ականջները թունաւոր պատմութիւններով, նորա հօր մահուան մասին և նա՝ դործին անտեղեակ՝ չի զլանալ մեղադրել մեզ: Այս ամենը, սիրելի Հերարուդա, մահացու մեղքեր են տալիս ինձ: (Աղմուկ է: Երէն՝ է:)

ԹԱԳԱՒՈՐ: Աստուած իմ, այս ինչ աղմուկ է դուրսը:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Է՛հ, ո՞ւր են պահապանները. ասացէք որ դռները պահպանեն: (Մահում է շատու պաշտպանը:)

Ի՛նչ է պատահել:
ՊԱՆԱՏԱԿԱՆ: Ազատեցէք ձեզ՝ արքայ: Ինչպէս զարհուրելի ուղիւնորը պատառելով եղերքը, աչնպէս սրնթաց չէ կլանում դաշտերը, ինչպէս երիտասարդ Լաէրտը խուռն ամբոխի հետ չաղթահարում է ձեր ծառաներին: Ամբոխը նորան թաղաւոր է անուանում, կարծես աշխարհքը ախօր է ստեղծուած. հնութեան սովորութիւնները,—բառերի ալդ պաշտպան սիւները—մոռացվում են: Գոռում են՝ «ընտրում ենք Լաէրտին, Լաէրտ եղբի թագաւոր»: Գլխարկներ, ձեռքեր և աղաղակներ մինչև երկինք են բարձրանում:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Ինչպէս ուրախ հաշում են, սուտ հետք տեսնելով: Ո՛հ, Գանիալի վատթար շներ, չեղկեցած ճանապարհից դէպի հակառակ կողմը:— (Աղմուկը ստապանում է:)

ԹԱԳԱՒՈՐ: Գոռը կոտրել են:

(Մահում է լինաւորաւոր Լաէրտը Գանիալի հետ:)

ԼԱԷՐՏ: (Բէ՛մ յեղեից:) Ո՞ւր է թագաւորը: Բարեկամներ, դուք մնացէք դրան մօտ:

ԴԱՆԻԱՅԻՔ: (Բէ՛մ յեղեից:) Ներս թողէք մեզ:

ԼԱԷՐՏ: Ո՛չ, խնդրում եմ իմ կողմանէ ապահով եղէք:

ԴԱՆԻԱՅԻՔ: Լաւ, լաւ, կ'երթանք: (Նրան գնում է:)

ԼԱԷՐՏ: Շնորհակալ եմ, պարոններ.—Գոռները պահպանեցէք: Ատելի թագաւոր, տուր ինձ իմ հօրս:—

ԹԱԳԱՒՈՐ: Հանդարտուիր, սիրելի Լաէրտ:

ԼԱԷՐՏ: Արեւան հանդարտած իւրաքանչիւր կաթիլը ինձ ապօրենի դաւակ կը ցոյց տայ, ամօթով կը ծածկէ հօրս պատիւը, մօրս ճակատին պոռնկութեան կնիք կը դրոշմէ:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Ի՞նչն է դրդում քեզ, Լաէրտ, դէպի արեւելիս սար-
սափելի ապստամբութիւն: Թող նորան, Հերտրուդա, մի վախենալ իմ
անձին համար, թագաւորը պատսպարուած է անպիսի սրբութեամբ,
որ ոչ մի դաւաճանութիւն թող չի տալ կատարելու իւր սե մտադրու-
թիւնը: Ասա, Լաէրտ, ի՞նչն է քեզ կրակում: Մի խանգարի՛ր Հերտ-
րուդա. խօսի՛ր Լաէրտ:

ԼԱԷՐՏ: Ո՞ւր է հայրս:—

ԹԱԳԱՒՈՐ: Նորան սպանել են:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Բայց սա չէ սպանողը:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Թող հարցմունքներ տա՛յ որքան կը ցանկալ:

ԼԱԷՐՏ: Ի՞նչ պատճառաւ նորան սպանեցին, ես թող չեմ տալ,
որ ինձ վիճարացնեն: Թող դժոխքը ի՞նչն հպատակի հնազանդութիւնը,
սեպտոն սատանան տանէ իմ երդումներս, խղճմտանքը, խոնարհու-
թիւնը, թող անդունդը ի՞նչեն. չափտե՛նական տանջանքի դատապար-
տութիւնից ես չեմ երկնչիլ: Ես ալն դրութեանը հասալ, որ սառնա-
սրտութեամբ եմ նայում ալս՝ և ալն աշխարհին: Ի՞նչ կամի թող լի-
նի, ես միայն հօրս վրէժը կուզեմ, ես վրէժխնդրութեան ծառաւ եմ:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Եւ ո՞վ է քեզ խանգարողը:

ԼԱԷՐՏ: Միայն իմ կամքը. ամբողջ աշխարհն չէ կարող ինձ
խանգարել: Ես կարող եմ փոքր միջոցներով մեծամեծ զործեր կատարել:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Լսի՛ր Լաէրտ, դու կամիս իմանալ ինչպէս մեռաւ
հայրդ, ասա ինձ. միթէ՛ դու կամիս անխտիր և բարեկամներիդ և
թշնամուդ զոհել քո վրէժին:

ԼԱԷՐՏ: Միմիայն թշնամուն:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Ուրեմն կամիս ճանաչել նոցա:

ԼԱԷՐՏ: Ո՛հ, բարեկամներիս գիրկս կ'առնեմ և ինչպէս ձկնորս
թռչուն՝ արիւնովս կը չաղեցնեմ նոցա:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Ահա, տեսնում եմ որ դու խօսում ես ինչպէս բարի
որդի և կատարեալ աղքտական: Իմ անմեղութիւնս՝ և որ ես վշտա-
ցալ հօրդ մահուան մասին—այդ դու ալնպէս պարզ կը տեսնես, ինչ-
պէս արեգական լուս:

ԴԱՆԻԱՅԻՔ: (Բեռն Գոթա: Ներս թողէք նորան:

ԼԱԷՐՏ: Այս ի՞նչ է, այս ի՞նչ աղմուկ է: (Մոհմ է Օֆելիան
խելափարուած և արտօրինակ զարդարուած խոփերով և ծաղիկներով:) Ո՛հ, բոց
երկնից, չորացրե՛ւ իմ ուղեղս: Զերմ արտասուք, կուրացրէ՛ք աչքերս:
Քո խելագարութեան փոխարէն կը վճարեն ինձ ալնպիսի հաւասար
կշռով, որ իմ լցրած բաժակը կը պարպէ: Ո՛հ, դարձան վարդ, կոյս
գեղեցկութեան, իմ բարի քույր, սիրելի Օֆելիա: Աստուած իմ, միթէ
երիտասարդ կուսի խելքը ալնպէս թող է, ինչպէս ծերունու կեանքը:
Ո՛հ, որքան նուրբ է բնութիւնը սիրոյ զգացման մէջ: Նա իւր ընտիր
պարգևը, թանկագին խելքը՝ ստիպում է զոհել ի վշատակ սիրելի
անձի:

ՕՖԷԼԻԱ: (Երգում է:) Գոց երեսով նորան դրին խոր գերեզման.
Նոքա ժողովեցան բարձր լեռան վերան,
Առատ հոսէին արցունք ջերմահոս չորդահոս,
Երբ ծերունուն ալնուկ թաղեցին:

ԼԱԷՐՏ: Եթէ առողջ դատողութեամբ դու վրէժխնդրութիւն
չորդորէիր, այսքան ազդու չէին լինի քո խօսքերը:

ՕՖԷԼԻԱ: Պէտքէ՛ դուք երգէք «ի գերեզման, ի գերեզման
կանչեցէք նորան». ինչ չարմար է այս եղանակը երգին: Սա ալն
կառավարին է, որ փախցրեց իւր պարոնի աղջկան:

ԼԱԷՐՏ: Այդ վիճարութիւնը՝ խմաստութիւնից նշանաւոր է:

ՕՖԷԼԻԱ: Սա ծաղիկ է, ի վշատակ անմոռացութեան: Զը
մոռանաս իմ ընկեր: Իսկ սա անթառամ է, սա հարազատութիւն է
նշանակում:

ԼԱԷՐՏ: Խելագարութեան մէջ խրատում է սէր՝ և հարազատու-
թիւն:

ՕՖԷԼԻԱ: (Թափառելի: Ահա ձեզ: (Թափառելի: Այ ձեզ
օշինդր. դա դառն է, ինչպէս դառն է լինում զղջումը: Ես
կամեցում էի և վարդեր տալ ձեզ, բայց նոքա բոլորը թառամեցան
ալն օրից, երբ հալստ մեռաւ: Ասում են թէ՛ նա հանգիստ վախճա-
նուեց: (Երգում է:)

Նա չի դարձալ, նա չի դարձալ:

Նորան կրկին մենք չենք տեսնելու:

Ոհ, նա մեռաւ և թաղեցաւ:

Մենք նորան կրկին ալ չենք տեսնելու:

Հողմը փչում է լերան վերայ:

Ուր թաղեցին ծերունուն՝

Երեք նոճի, երեք ցարամի տնկեցին,

Որք լալիս են, որք լալիս են՝ որպէս իմ վշտեր,

Եւ ցաւեր միշտ հեծեն:

ԼԱԷՐՏ: Տխրութիւնը, վիշտը, չարչարանքը և դժոխքը, բոլորը
նա գեղեցկութեան դարձրեց:

ՕՅԷԼԻԱ: Եւ բոլոր քրիստոնեայ հողիք: Սա է իմ աղօթքը: Տէր
ընդ մեզ: (Գնում է պրէշուէ)

ԹԱԳԱՒՈՐ: Լաէրտ, ես պէտք է քեզ բացատրութիւն տամ.
մի մերժիր իմ իրաւունքը: Գնա և ժողովիր քո իմաստագոյն բարե-
կամներիդ, թող նոքա լսեն և դատեն մեզ: Եթէ նոքա ուղղակի կամ
կողմնակի ինձ մեղաւոր դռնեն,—քո բաւականութեան համար ես
կը տամ քեզ իմ թաղաւորութիւնը, թաղը կեանքը և ամենապէս բան,
ինչ որս իմն է. իսկ եթէ ոչ,—նուիրէ ինձ համբարութիւն և ես քեզ
հետ ՚ի միասին որոնեմ քեզ բաւարարութեան միջոց:

ԼԱԷՐՏ: Թող ալպէս լինի: Նորա մահուան կերպը, գաղտնի
թաղումը,—ոչ հանդէս, ոչ սուր, ոչ զրահ չ'եղան նորա ոսկորները
վերայ, ոչ ինչ սովորական արդանք և հանդիսականութիւն,—ալդ ամենը
բարձրաձայն աղաղում է որ ես պէտք է հաշիւ պահանջեմ:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Եւ քեզ ալդ կը տան: Թող վրէժխնդրութեան սուրդ
հարուածէ մարդասպանին: Գնանք ինձ հետ: (Գնում էն:)

ՏԵՍԱՐԱՆ ՎԵՅԵՐՈՐԴ

(ԱՅԼ ՍԵՆԵԱԿ ՆՈՅՆ ՏԵՂ)

ՏԵՍԻԼ Ա.

ՀՕՐԱՅԻՕ (Մահում է Զառայի հետ): Յետոյ ՆԱԽԱՍՏԻՆԵՐ:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Ո՞վ է կամենում ինձ հետ խօսել:

ԾԱՌԱՅ: Մի քանի նաւաստիներ, ասում են նամակ ունեն ձեզ
յանձնելու:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Թող դան: (Ծառայի գնում է): Ձը գիտեմ բովանդակ
աշխարհի մէջ, բացի Համլէտը, ով ինձ բարեկ'ուղարկէ: (Մահում էն
հաւանքէն:)

Ա. ՆԱԽԱՍՏԻ: Աստուած ձեզ օրհնէ:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Եւ ձեզ:

Ա. ՆԱԽԱՍՏԻ: Եւ կ'օրհնէ՝ եթէ կամի: Ահա ձեզ նամակ Անդ-
ղիա գնացող դեսպանից,—եթէ դուք Հօրացիօն էք, ինչպէս մեզ
ասացին:

ՀՕՐԱՅԻՕ: (Կարդում է): «Երբ կարդաս, Հօրացիօ, ապ թղթերը,
նաւաստիներին մի կերպ միջոց տուր տեսնել թաղաւորին, որոյ
անուամբ նոքա նամակ ունեն: Հաղիւ երկու օր մենք անցրինք
ծովի վերայ,—մեզ վերայ ցարձակիւցան ծովալին աւաղակներ: Մեր
նաւը շատ դանդաղ էր և մենք ակամայ պէտքէ քաջութիւն գոր-
ծէինք: Կռուի ժամանակը ես անցաւ աւաղակների նաւի վերայ և
նոքա իսկոյն ցետ քաշուցան՝ և ես միայն գերի ընկաւ: Նոքա ինձ
հետ վարվեցան իբրև աղնիւ բարեկամներ, բայց նոքա լաւ գիտէին
թէ ինչ կ'անեն. հարկաւոր է նոքա վարձատրել: Աշխատիր ուղար-
կած նամակներս յանձնել թաղաւորին և շտապիր ինձ մօտ, ինչպէս
դու կը փախչէիր մահից: Ես ականջիդ ալնալիս խօսքեր կասեմ որ

կը սասանես: Բայց նորա աւելի թեթև են, քան նոցա պարունակութիւնը: Նաւաստիները քեզ կ'ուղևորեն ինձ մօտ: Բողենկրանց և Գիլլէնշտերն շարունակում են իւրեանց ճանապարհորդութիւնը դէպի Անգղիա: Նոցա մասին ես շատ բան ունեմ քեզ պատմելու: Մնաս բարև: Յաւիտեան

քո Համէտ:

(Նոստրիներէն:) Գնանք, դուք կը լանձնէք նամակները և շուտով կ'երթանք միասին նորա մօտ, ով որ ձեզ ուղարկել է: (Գնում էն:)

ՎԱՐԱԳՈՅՐ:

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՈԹՆԵՐՈՐԴ

(ԱՅՈՒ ՍԵՆԵԱԿ ՆՈՅՆ ՏԵՂ:)

ՏԵՍԻԼ Ա.

ԹԱԳԱՒՈՐ և ԼԱԷՐՏ (ՄԳՆՈՒՄ ԷՆ:) Յետոյ ՀԱՄԲԱՒԱՐՆԵՐ:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Այժմ, Լաէրտ, դու ստիպուած ես համաձայնել, որ ես մեղաւոր չեմ: Ինձ, իբրև քո բարեկամի՝ դու պէտք է սեղմես քո կուրծքին: Դու ընցիր, որ աչն անձը, որ սպանեց քո հօրը, սպանում էր և ինձ:

ԼԱԷՐՏ: Այն, աղբ պարզ է: Միմիայն ասացէք ինձ, ինչ պատճառաւ դուք չը դադարեցրիք աղբ եղեռնագործութիւնը և նորա առաջը չ'առաք: Ձեր գահի մեծութիւնը, բանականութիւնը և ձեր հանգստութիւնը,—վերջապէս ամեն բան՝ աղպէս էր պահանջում:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Երկու չարդիւի պատճառաւ, որոնք քեզ չնչին կերեան, բայց ինձ համար շատ նշանաւոր են: Թագուհին, նորա մայրը, նորանով է միայն ապրում. իսկ ես միացել եմ Հերտրուդայի հետ հողով և մարմնով, ինչպէս աստղը փալցում է միայն իւր չրջանում.— նա է իմ դոյնութիւնը: Երկրորդ պատճառն է, որ ամբողջ նորան անսահման սիրում է և նորան մաքրում ամենայն լանցանքներից, շղթաներից նա առաքինութիւն է ստեղծում: Իմ աղեղը շատ թեթև է փոթորկի համար, որ նորան իմ կուրծքը կը ցցէր և ոչ թէ նորա կուրծքը:

ԼԱԷՐՏ: Իսկ ես հօրս կորցրի, քոյրս անչուսալի խելագարութեան մէջ է: Քոյրս՝ որոյ զեղեցկութեան և առաքինութեան ոչ ոք չէր հաւասար: Համբերիր, կը գալ վրէժխնդրութեան ժամը:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Բայց դա չը պէտքէ խանգարէ քո հանգստութիւնը: Ձը կարծես որ ես աչնքան թող եմ, որ թողնեմ երկիւղը բռնէ և քաշ քաշէ մօրուքս և աղբ ես կատակ համարեմ: Շուտով դու առա-

ւել բան կը լսես: Ես սիրում էի հօրդ, նմանապէս և սիրում եմ ինձ, կը լուսամ որ ասածիցս դու կարող ես եզրակացնել: (Մահա՞ն է հա՞-
ճա՞նքէր): Ի՞նչ նոր բան:

ՀԱՄԲԱԽԱՐԵՐ: Նամակ Համէտից, Վեհափառ Տէր, մէկը Ձերդ
մեծութեան, միւսը թաղուհուն:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Համէտից.—ո՞վ բերեց նամակները:

ՀԱՄԲԱԽԱՐԵՐ: Ասում են՝ նաւաստիները: Ես ինքս նոցա չեմ
տեսել: Նամակները Կլավդին տուեց ինձ՝ և նա ստացաւ նաւաստի-
ներից:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Լաէրտ, կը կարդամ, լսիր: (Հա՞ճա՞նքէրէն): Դու
գնա: (Կարդա՞նք է): «Մեծ և Ամենակարող: Գիտելի լինի ձեզ, որ ես
մերկ իջած եմ ձեր տէրութեան սահմաններում: Վաղը ես թուլաւու-
թիւն կը խնդրեմ ձեր թագաւորական աչացը ներկայանալու և ներդ-
րութիւն խնդրելու՝ աղաչելով կը պատմեմ ձեզ իմ չանկարծակի և
զարմանալի վերադարձիս պատճառը»:

«Համէտ»:

ԼԱԷՐՏ: Նորա ձեռքը դուք ճանաչում էք:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Ձեռքը Համէտինն է: «Մերկ», լսող աւելցրած է
«միաջնակ»: Կարող ես դու, Լաէրտ, խորհուրդ տալ ինձ:

ԼԱԷՐՏ: Ես ոչինչ չեմ հասկանում աչք բանից: Բայց թող գնա՝
Նա հոգւոյս վերքերը կը բժշկէ: Ես նորա ճակատին՝ նորան մար-
դասպան կ'անուանեմ:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Ո՞հ, եթէ աչքս է, Լաէրտ... բայց արդեօք աչքս
է. աչքս էլ էլ լինի: Դու կամիս իմ խորհուրդները ընդունել:

ԼԱԷՐՏ: Կամիմ, թագաւոր, եթէ դուք հաշտուել չէք հարկադրիլ:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Քո անձնական խաղաղութեան համար, վերդաւ-
նալով Համէտը՝ չի կամենալ կրկին գնալ իրան նշանակեալ տեղը:
Ես մտածել եմ նորա համար մի խաղ, որ նորան անշուշտ դէպի
կորուստը կը տանէ: Նորա մահը ոչինչ զատապարտութիւն չի չա-
րուցանիլ, նորա մայրը անգամ կ'արդարացնէ և պատահմունք կ'ա-
նուան է այն:

ԼԱԷՐՏ: Վեհափառ Տէր, ես առաւել լօժարութեամբ կը հե-
տեւեմ ձեր խորհրդին, եթէ դուք աչք գործի համար ինձ միջոց ընտրէք:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Եւ դու ինքդ կը լինես: Քո ճանապարհորդութեան
ժամանակ՝ քեզ շատ էին գովում և առաւել քո մի շնորհքը—որով
դու շատ հռչակուած ես: Համէտը միշտ աչք ժամանակ ներկայ էր
գտնվում: Քո ընդունակութիւններից միայն մէկն էր շարժում Համ-
էտի նախանձը:

ԼԱԷՐՏ: Աչք ո՞րն է:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Նա երիտասարդութեան գլխարկի չնչին ժապաւէնն
է, բայց և ամենահարկաւորը: Նքեզ հագուստը նոյնպէս կարեւոր է
աչտեղ երիտասարդին, ինչպէս տաք հագուստը ծերերին, որ
տալիս է նոցա տաքութիւն և փառահեղութիւն: Երկու ամիս
սորանից առաջ, աչտեղ ես մէկ նորմանդացի աղետական տեսաչ,
տեսել եմ և ֆրանսիացիներին, որոնք լաւ ձիաւորներ են՝ բայց սա մի
հրաշագործ էր: Կարծես նա կպած էր իւր ձիու վերայ. նոքա եր-
կուսը կարծես մի մարմին էին:

ԼԱԷՐՏ: Նա նորմանդացի էր:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Այո՛:

ԼԱԷՐՏ: Դա անպատճառ Լամօրն է:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Ի՛նչ նա է:

ԼԱԷՐՏ: Ես նորան ճանաչում եմ, նա իւր ազգի անգին գո-
հարն է:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Երբ նա պատմում էր քո շնորհքը, թէ ինչպէս դու
հնարագիտութեամբ մենամարտում ես, ևս առաւել սրով, նա ասում
էր որ դու հրաշքներ ես անում: Նա երգվում էր՝ որ նորա հաջրե-
նակից մենամարտողները դուրս գալով քո դէմ՝ կորցնում էին իւ-
րեանց ճարպիկութիւնը և ուժը: Նորա պատմութիւնը նախանձի
թոյն ձգեց Համէտի սրտի մէջ, որ անդադար խնդրում էր չուտով քեզ
աչտեղ վերադարձնել, որպէս զի՝ նա կարողանալ քեզ հետ մենա-
մարտել: Ասածիցս...

ԼԱԷՐՏ: Ձեր ասածից ինչ է հետեւում:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Դու քո հօրը սիրում էիր լաւերտ: Թէ քո վիշտը միայն ձե է, կերպարանք է առանց սրտի:

ԼԱԷՐՏ: Ի՞նչ նպատակ ունէ ձեր հարցը:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Ո՛չ թէ ան պատճառաւ, որ քո սէրը ինձ կասկածելի է թուում, ալլ գիտեմ, որ սէրը ժամանակի ծնունդ է և ժամանակը օրինակ է և փորձ: Նա սիրոյ կրակը և կաջը մեղմացնում է, սիրոյ բոցի մէջ պատրուկը ալրվում է: Ո՛չ մի բան չաւտեան պիտանացու չէ լինում, զօրութեան առաւելութիւնը կեանքն է ոչընչացնում: Երբ կամենում ես մի բան կատարել, կատարիր քանի որ ունես կամքիդ համաձայնութիւնը: Կամքը փոփոխական է, նա թուլանում է: Հազար խրատների աղղեցութեան ներքոյ քնել կարելի է և մի պատահմունք կամ ուժգին հարուած քեզ վալը կը ձգէ, ան ժամանակ ինչ կը տալ քեզ՝ քո պատրաստակամութիւնը: — Խօսենք մեր գործի մասին: Համէտը վերադարձում է. ինչ կանես դու՝ որ ապացուցես թէ դու գործով ես հօրդ զաւակը և ոչ թէ խօսքով:

ԼԱԷՐՏ: Ես նորան կը խեղդեմ և՛ եկեղեցու մէջ:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Յայտնի բան է, ոչ մի տեղ մարդասպանին չեն կարող պաշտպանել. վրէժխնդրութիւնը սահման չունի: Բայց դորա համար, սիրելի լաւերտ, դու տանդ նստիր: Համէտը վերադարձաւով կը իմանալ և քո ալտեղ լինելը: Մենք կը սկսենք մեր գովասանութիւնները քո մասին՝ և Փրանսիացւոյ պատմածները մենք կը զարդարենք. վերջապէս մենք կը լորդորենք ձեր մէջ մենամարտութիւն: Նա իբրեւ անհոգ, մեծահոգի, — պարզասիրտ, չի զննիլ սուրը և դու հեշտութեամբ կարող կը լինես ընտրել սրած սուր՝ և ընտիր հարուածով դու նորան կը վարձատրես հօրդ մահուան համար:

ԼԱԷՐՏ: Ես կը վարձատրեմ: Դորա համար ես իմ սուրս կ'օծեմ անգամ: Մի բժշկից ես քիչ թուց եմ զնել, որ եթէ նորա մէջ թաթախեմ սրիս բերանը, նորա ամենափոքրիկ վէրքը մահաբեր կը լինի, թէկուզ բոլոր տիեզերքի սպեղանիքը գործածի նորա բժշկութեան համար: Կը թաթախեմ սրիս ծալըրը նորա մէջ՝ և եթէ հարկ լինի՝ թեթեւ վէրք կը տամ նորան և կը մեռնի:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Պէտք է լաւ մտածել: Եթէ մենք լաւ չը խաղանք մեր դերը, և մեր գաղտնի նպատակը հասկացուի, լաւ կը լինի եթէ մենք չ'սկսենք: Մենք պէտք է մի ալլ հնարք ի պաշար ունենանք, եթէ առաջինը չը չաջողուի, երկրորդը մեզ օգնի: Համբերիր... մտածենք: Ձեր մենամարտութեան մասին՝ մենք զբաւական կը տանք... Գտնա՛: Երբ կռուի ժամանակ ձեզ ծարաւը կը նեղէ և Համէտը կուզենալ խմել, ես նորա համար անպիսի մի խմելիք կը պատրաստեմ որով բաւական է որ նա թաթախէ իւր շրթունքները, որ մեռնի: Բայց հանդարտ, ան ինչ աղմուկ է: (Մտաւ և Թաթախեց): Ի՞նչ կալ, Հերտրուդա:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Քալ առ քալ՝ մէկ դժբաղդութեանը հետեւում է միւսը: Լաւէրտ, քուրդ ջրի մէջ խեղդուել է:

ԼԱԷՐՏ: Աստուած իմ, խեղդուել է, որա՞նք:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Ալտեղ կալ մի ուռնեու ծառ, որ թեքուած է ջրի վերայ. նորա տակը Օֆէլիան զանազան ծաղիկներից պսակ էր գործում: Օֆէլիան բարձրանում է ծառի վերայ, որ ճիւղերի վերայ դարսէ պսակները, ճիւղը կոտորվում է և նա իւր պսակներով ընկնում է ջրի մէջ: Նորա հագուստը՝ լայն փովում է ջրի երեսին և ջուրը տանում է նորան: Գժեպողը լողալիս է եղել և երգելիս, մինչև որ հագուստը թրջուելով ծանրանում է և քարշում նորան դէպի լատակը: Ալտալիսով լռեցին կեանքն ու երգերը:

ԼԱԷՐՏ: Ուրեմն նա մեռաւ:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Այո՛, մեռաւ:

ԼԱԷՐՏ: Բաւական ջուր կալ քո վերայ անբաղդ Օֆէլիա, արտասուք էլ հարկաւոր չեն, բայց բնութիւնը իւրեանը կը պահանջէ: Թո՛ղ թափին արտասուքս, քնոյ ես կ'արիանամ: Ունէի ես շատ հրեղէն բառեր, նոքա կը որոտալին, եթէ այս վիճարութիւնը չը խանգարէր: (Հնարձ է):

ԹԱԳԱՒՈՐ: Գնանք նորա վետից, Հերտրուդա՛, որպիսի դժուարութեամբ ես սանձահարեցի նորա կատաղութիւնը և ինչպէս վախենում եմ որ նա կրկին չը կատաղի: Գնանք, գնանք նորա վետից: (Գնաւ է):

ՎԱՐԱԳՈՅՐ:

ԱՐԱՐ. ՀԵՆՔԵՐՈՐԴ

(ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆ)

ՏԵՍԻՒ Ա.

(Միտում էն երկու ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՐՆԵՐ Բեռլինը յեռերէն։)

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՐ. Միթէ նորան քրիստոնէական հանդէսով կը թաղեն, քանի որ նա ինքն իրան դիտամբ փրկութիւն որոնեց։

Բ. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՐ. Ասած է քեզ՝ որ կարելի է։ Դէ՛հ, շտապով փորթի դերեզմանը։ Քննութիւն եղաւ և վճռեցին քրիստոնէական թաղումն։

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՐ. Բայց աչդ կարելի է՝ եթէ նա խեղդուեցաւ իւր պաշտպանութեան համար։

Բ. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՐ. Աչդպէս էլ դատեցին։

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՐ. Ներեցէք։ Նրեի աչդ բանը se offendendo է պատահել։ Անկարելի բան է։ Այստեղ աչդպէս պէտքէ կարծել, եթէ ես խեղդվում եմ, կը նշանակէ որ ես ջուրն եմ մտնում, եթէ ես մտաջ ջրի մէջ, նշանակում է՝ որ ես կամեցա՞յ խեղդուել։ Ուրեմն՝ նշանակում է որ նա դիտամբ խեղդուեց։

Բ. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՐ. Յիմար բան ես խօսում եղբայր։

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՐ. Ոչ, ներիր։ Ահա այստեղ ջուրն է, այստեղ էլ մարդը։ Մարդը մտնում է ջրի մէջ և խեղդվում է. ի՞նչ դուրս եկաւ։ Նորա կամքն է, կ'ուզէ կը խեղդուի, չի ուզի՝ չի խեղդուի. բայց վերջապէս նա կորաւ. հասկանում ես։ Բայց եթէ ջուրը նորա վերայ ցարձակուի և ծածկէ նորան, կը նշանակէ որ ինքն իւրեան չէ խեղդել։—

Բ. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՐ. Օրէնքումն էլ է աչդպէս գրուած։

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՐ. Աչդպէս էլ գրուած է։

Բ. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՐ. Բայց ճշմարտան ասել,—եթէ նա աղնուա-
յանի աղջիկ չը լինէր, նորան քրիստոնէաւի պէս չէին թաղի։

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՐ. Ուղիղ է ասածդ, ցաւն էլ աչդ է որ
անուանի մարդկանց համար մինչև անգամ մեռնելը ու խեղդուելն էլ
ձեռնառու է։ Դէ՛հ, թիակներ։—Աչդեպանները և գերեզմանափորները
ամենից նախնի ազնուականներ են, Աղամի արհեստն է։

Բ. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՐ. Միթէ Աղամն էլ ազնուական էր։

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՐ. Առաջնակարգ ազնուական։

Բ. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՐ. Հանաք ես անում։

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՐ. Ի՞նչ հանաք։ Նս քեզ մի ուրիշ հարց կը
տամ, եթէ չես կարող պատասխանել, խոստովանուիր...

Բ. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՐ. Տո՛ւր։

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՐ. Քարտաշից, նաւեր չինողից և հիւաներից,
ո՞վ է առաւել ամուր չինում։

Բ. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՐ. Կախաղան չինողը։ Կախաղանը իւր բը-
նակիչներից ամենից երկար է ապրում։

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՐ. Վատ չէ։ Կախաղանը բարեգործութիւն
է անում, աչդպէս չէ։ Նա լաւութիւն է անում նոցա, որոնք իրանք
վատ են վարվում։ Իսկ դու վատութիւն արեցիր ասելով թէ՛ կախա-
ղանը ամենից ամուր է։ Ուրեմն նշանակում է որ՝ կախաղանը կարող
կը լինէր քեզ լաւութիւն անել։ Կրկին անգամ պատասխանիր։

Բ. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՐ. Դու հարցնում ես թէ՛ քարտաշից, նաւ-
չինողից և հիւաներից ո՞վ է առաւել ամուր չինում։

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՐ. Այո՛, պատասխանիր և վերջացրու։

Բ. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՐ. Որ մեռնես—կ'ասեմ։

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՐ. Ապա՛ն։

Բ. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՐ. Չէ, չը գիտեմ։

(Համէպը և Հոբոյեռն Էրեւան էն հեռաւից։)

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՐ. Ի՞նչ ես գլուխդ ցաւացնում։ Էշը չի վազ

տալ ինչքան կ'ուզես ծեծիր նորան: Եթէ մէկ անգամ էլ քեզ նոյն հարցը տան, դու պատասխանիր գերեզման փորողը: Նորա չինու-
թիւնները մնում են մինչև վերջին դատաստան: Վաղիր, մի չարէք
խմելիք բեր: (Երբոր Գերեզման փորող Գրեհմ է, ուսման փորող է և Երեհմ է)

Ես մի ժամանակ լաւ տղայ էի,

Կը շրջէի գիշեր ցերեկ:

Ես շատ զուարթ և ուրախ էի,

Կ'անցկացնէի գիշեր ցերեկ:

ՀԱՄԼԷՏ: Միթէ աղջ անպիտանը չէ հասկանում իւր արածը՝
որ երգելով գերեզման է փորում:

ՀՕՐԱՅԻՐ: Սովորութիւնը սառնասիրտ է արեւ նորան:

ՀԱՄԼԷՏ: Այո, որքան քիչ է մշակուած ձեռքը, աչքան նուրբ
է նորա զգացութիւնը:

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ: (Երեհմ է:)

Բայց երբ եկաւ ծերութիւնը,

Սառցուց բոլոր իմ արիւնը:

Փախաւ ինձնից ուրախութիւն,

Կ'ասես ձեռքով սրբեց սէրը:

(Գրեհմ է Գրեհմ Գրեհմ Գրեհմ)

ՀԱՄԼԷՏ: Այս գանգը մի ժամանակ լեզու ունէր, նա ևս կա-
րող էր երգել: Իսկ այս անպիտանը նորան գետնին չառտեց. կար-
ծես Կալէն եղբայրասպանի գլուխը լինի: Կարելի է որ սա մի քա-
ղաքագետի գլուխ է, որ Աստուծոյ անգամ կուզէր խաբել,— աչքայէս չէ:

ՀՕՐԱՅԻՐ: Կարելի բան է:

ՀԱՄԼԷՏ: Կամ մի պալատականի գլուխ է, որ առանց դժուա-
րութեան կասէր. «Բարի լոյս, Զերդ բարձրութիւն, թող տուէք ինձ
ցանկալ ձեզ բաղդաւորութիւն»: Սա կարող է լինել՝ այս ինչ մեծ
մարդու գլուխ, որ կը գովարանէր այն ինչ բարձրատիճան պարոնի
ձիւն, որովհետեւ ցանկանում էր այն պարզ և ստանալ: Աչքայէս չէ:

ՀՕՐԱՅԻՐ: Շատ կարելի է:

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ: (Երեհմ է:)

Էլ ինչ պէտքէ թաղման լապտեր,

Վեց տախտակից չինած տախտակ:

Պատանք և խաչ, սուգի երգեր,

Ամենայն ինչ կը մեռնի խաղաղ:

(Գրեհմ է Գրեհմ Գրեհմ Գրեհմ)

ՀԱՄԼԷՏ: Դարձեալ գլուխ, ինչու սա չը պէտքէ մի դատաւորի
գլուխ լինի: Ո՞ւր են քո կաշառակերութիւնքը, սուտ մեղադրանքը
և աղտոտութիւնները: Ի՞նչու ես համբերում, որ այն ուսման ցեխոտ
թիակով ջախջախէ գլուխը, ինչու դու նորան դատի չես կանչում:
Հըմ... այս կտրիճը դուցէ մի ժամանակ կալուածատէր էր, որ հողեր
կառնէր և կը ծախէր: Ո՞ւր են հիմա քո մուրհակները, կալուածա-
գրերը և վախերը: Միթէ աղջքան կարողութեամբ նա միայն մի կը-
տոր հող դնեց, որ երկու կտոր թղթով ծածկել կարելի է: Նորա հա-
րստութեան թղթերը հազիւ այս արկղի մէջ կը տեղաւորուէին և
իրեն էլ տեղ չէր մնալ:

ՀՕՐԱՅԻՐ: Մի քանի անգամ:

ՀԱՄԼԷՏ: Մագաղաթը ոչխարի կաշուց է:

ՀՕՐԱՅԻՐ: Այո, և արջաուի:

ՀԱՄԼԷՏ: Ոչխար և արջաու են նորա, որոնք մագաղաթի մէջ
ապահովութիւն են տեսնում, կ'ուզեմ խօսել աղջ պարոնի հետ: Է՛յ,
աղջ գերեզմանն ունի է:

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ: Ի՞նչ է պարոն: (Երեհմ է:)

Պատանք և խաչ, սուգ ու դագաղ,

Ամենայն ինչ կը մեռնի խաղաղ:

ՀԱՄԼԷՏ: Հասկանում եմ որ քոն է, որովհետեւ դու նորա մէջն
ես: Ո՞ւր պէտքէ թաղեն աղքատը:

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ: Ո՛չ մի մարդու:

ՀԱՄԼԷՏ: Լաւ, որ կինարմատի:

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ: Ոչ ոքի:

ՀԱՄԼԷՏ: Ո՞ւր վերջապէս:

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ: Նորան, որ մի ժամանակ կինարմատ էր
և լետոյ մեռաւ. Աստուած փրկէ նորա հողին:

ՀԱՄԼԷՏ: Յիմար չէ, հարկաւոր է նորա հետ զգուշութեամբ խօսել: Վաղճեց է որ դու գերեզման փորող ես:

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ: Տարուայ բոլոր օրերից՝ աչն օրուանից երբ թագաւոր Համլէտը Ֆօրտինբրասին լաղթեց:

ՀԱՄԼԷՏ: Քանի տարի նորանից առաջ:

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ: Իբր թէ դուք չը գիտէք: Ամեն իմարը աղէ գիտէ: Աչն օրը՝ երբ ծնաւ երիտասարդ Համլէտը, որ խելքից եղաւ և Անդղիա ուղարկեցին նորան:

ՀԱՄԼԷՏ: Ի՞նչու համար նորան Անդղիա ուղարկեցին:

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ: Ի՞նչու համար, նորա համար որ նա ցը-նորուեց: Աչնտեղ նա կը խելօքանայ, իսկ եթէ չը խելօքանայ փոյթ չէ:

ՀԱՄԼԷՏ: Ի՞նչ պատճառաւ:

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ: Որովհետեւ նորան աչնտեղ չեն նկատի, աչնտեղ ամենքն էլ նորա պէս խելագարներ են:

ՀԱՄԼԷՏ: Ի՞նչպէս նա խելագարուեց:

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ: Ասում են՝ շատ տարօրինակ կերպով:

ՀԱՄԼԷՏ: Ի՞նչպէս տարօրինակ:

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ: Աչնպէս՝ խելագարուեց ու պրծաւ:

ՀԱՄԼԷՏ: Ի՞նչ բանի վերայ խելագարուեց:

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ: Դանիալի հողի վերայ: Ահա երեսուն տարի է որ ես գերեզմաններ եմ փորում:

ՀԱՄԼԷՏ: Մարդու մարմինը ձրքան ժամանակ կարող է գետնի տակ առանց նեխուելու մնալ:

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ: Եթէ կենդանի ժամանակը չէ նեխուել, (ինչ որ մեր օրերում շատ է պատահում), կը մնայ ութ կամ ինը տարի: Դաբաղը ինը տարի կը մնայ:

ՀԱՄԼԷՏ: Ինչո՞ւ նա ամենից շատ երկար ժամանակ է պահպանվում:

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ: Որովհետեւ նորա գործը աչնպէս պնդաղ-նում է, որ ջուրը նորան չէ թափանցում. իսկ ջուրը անպիտան մար-մինների սարսափելի թշնամին է: Ահա այն գլուխը քսան և երեք տարի մնաց գետնի տակ:

ՀԱՄԼԷՏ: Ո՞ւմն է այս:

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ: Դատարկագլուխ իմարի մէկինն է: Ի՞նչ էք կարծում, ումն է:

ՀԱՄԼԷՏ: Չը գիտեմ:

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ: Գետինը մոնէ անիրաւը. մի օր նա մի շիշ Բենոսի գինի ածեց գլխիս: Սա Եօրիկի գլուխն է, որ մեր թա-գաւորի ծաղրածուն էր:

ՀԱՄԼԷՏ: Սա... (Առնելով գինի):

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ: Հէնց սա:

ՀԱՄԼԷՏ: Խեղճ Եօրիկ: Ես ճանաչում էի սորան, Հօրացիօ: Չա-փաղանց սրախօս և ծաղրածու մարդ էր սա: Հաղար անգամ սա ինձ ման է ածել իւր ուսերի վերայ, իսկ ալժամ—ձրքան զգուշի է, սիրտս խառնում է: Աչտեղ կալին չրթունք, որ ես շատ անգամ կը համ-բուրէի: Ո՞ւր են քո սրախօսութիւնները, կատակները, երգերը, որոնք մինչև ուշագնացութիւն կը ծիծաղացնէին բոլորին: Ամենը կորած է: Գնա ալժամ մի գեղեցկուհու առանձնասենեակը և ասա նորան, որ եթէ նա մի մատի չափ անգամ ներկէ իւր երեսը, դարձեալ սորա նման կը լինի՝ և կը ստիպի նորան ծիծաղել: Ասա ինձ, Հօրացիօ...

ՀՕՐԱՅԻՐ: Ի՞նչ կը հրամայէք, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Ի՞նչպէս ես կարծում, Աղէքսանդր Մակեդոնացին էլ այսպէս էր հողի մէջ:

ՀՕՐԱՅԻՐ: Իսկ և իսկ այդպէս:

ՀԱՄԼԷՏ: Եւ այսպէս դարչելի հոտ ունէր. ֆի: (Ձգում է գինի):

ՀՕՐԱՅԻՐ: Այո՛:

ՀԱՄԼԷՏ: Մինչև ի՞նչ աստիճան ստոր վիճակի մնեք կարող ենք հասնել: Հետեւելով մեր երեակագլուխեան թէրութեանցը. ինչու չը պետ-քէ կարծել, որ Աղէքսանդրի աղնիւ փոշին գործածուած է պատեր շինելու համար:

ՀՕՐԱՅԻՐ: Աղալիսի հետեւողութիւնը խկութիւնից շատ հեռու կը լինէր:

ՀԱՄԼԷՏ: Երբէք: Աղալիսի եղրակացութեան կարելի է հասնել

ամենախոնհամ կերպիւ։ Օրինակ՝ Աղէքսանդր մեռաւ, Աղէքսանդրին թաղեցին, Աղէքսանդր հող դառաւ, հողից շինեցին ցեխ, իսկ ցեխով պատեր ծեփեցին։ Բայց այս կողմը կանգնենք, թաղաւորը դալիս է։ (Թաղան հանքէս, քահանայ և այլն։ Դա՛գաղն Դե՛ Օֆէլիայն Տարնը, նորս յէ-
րանց Լաւրոս սուֆէ սպասարանէրով, Թափաւոր, Թափահն և պաշտպաններ։)
Թագուհին և պաշտպանները։ Սոքա համն են լուղարկաւորում և ալսպէս համեստ կերպիւ։ Երևում է որ մեռնողը նշանաւոր անձ է և լուսահատ կերպով վերջացրել է իւր կեանքը։ Մի կողմը կանգ-
նենք և նայենք։ (Յէ՛ք է՛ն Կահնուհ։)

ԼԱԷՐՏ։ Էլ ի՞նչ ծէս պէտք է կատարուի։

ՀԱՄԼԷՏ։ Սա Լաւրոն է, աղնիւ երիտասարդ։

ԼԱԷՐՏ։ Էլ ի՞նչ ծէս կա՞յ կատարելու։ Իջեցրէ՛ք դա՛գաղը՝ ի գե-
րեզման։ Թո՛ղ նորա կուսական և գեղեցիկ մարմնուց՝ ծաղկէ անուշա-
հոտ մանիշակ։ Իսկ քեզ, խոտասիրտ քահանայ, ես կասեմ որ հրեշ-
տակները կ'օրհնեն քոջս։ Իսկ դու կը գոռաս զժողովրդում։

ՀԱՄԼԷՏ։ Ի՛նչ, Օֆէլիա։

ԹԱԳՈՒՀԻ։ (Զգուհ է ծաղկէ քահանայ վերայ։) Ծաղիկներ ծաղկին։
Մնաս բարեւ։ Կը լուսալի Համլէտի կին տեսնել քեզ, ծաղիկներով
կը լուսալի զարդարել քեզ և ոչ թէ քո դա՛գաղը, ալ քո հարսանեաց
անկողինը։

ԼԱԷՐՏ։ Ո՛հ, թո՛ղ եռապատիկ վիշտը՝ երեք տասն անգամ հա-
րուածէ ան մարդու անիծեալ գլուխը, որի չարագործութիւնը զրկեց
քեզ քո լուսաւոր խնդրից։ Դեռ մի թափե՛ք հող նորա վերայ՝ թո-
ղէ՛ք վերջին անգամ ես նորան գրկեմ։ (Մոռում է Գեղեղման Դե՛լ) Այժմ
հողով ծածկեցէ՛ք մեռեալին և կենդանուն՝ մինչև կը զիզվեն մէկմէկի
վերայ սարեր, աւելի բարձր քան Պելիօն, մինչև նորա գազաթը եր-
կինք կը հասնէ։

ՀԱՄԼԷՏ։ (Մօռնալուփ) Ո՞վ է համարձակվում լայտնել ալստեղ
իւր սարսափելի վիշտը։ Լուսին և աստղեր դա՛գաղեցնելով իւրեանց
գնացքը՝ կանգնեն ուշադրութեամբ և սարսափելով լսեն։ Ես եմ այդ
Համլէտը, իշխան Դանիալի։

ԼԱԷՐՏ։ Սատանի բաժին լինի քո հողին։ (Յարձակում է Համլէտի
վերայ։)

ՀԱՄԼԷՏ։ Վատ ես աղօթում։ Հեռացրո՛ւ ձեռքերդ, ես կրակոտ
մարդ չեմ, բայց իմ մէջ կա՞յ մի երկիրալի բան. զգուշ եղի՛ր,—հե-
ռացրո՛ւ ձեռքերդ։

ԹԱԳՈՒՈՐ։ Բաժանեցէ՛ք նոցա։

ԹԱԳՈՒՀԻ։ Համլէտ, Համլէտ։

ԲՈՒՈՐԵՔԵԱՆ։ Պարոնայք։

ՀՕՐԱՅԻՕ։ Իշխան, հանդարտուեցէ՛ք։ (Նոյս Գառնուհ է։)

ՀԱՄԼԷՏ։ Ո՛հ, ես չեմ դա՛գաղի մրցել Լաւրոն հետ ալդ մասին
մինչև լուստեան աչքերս չը խփուեն։

ԹԱԳՈՒՀԻ։ Ինչի՞ մասին, իմ Համլէտ։

ՀԱՄԼԷՏ։ Ես սիրում էի Օֆէլիային և քառասուն հազար եղբայր-
ների միացած սէրը չի հաւասարուի իմ սիրոյ հետ։ Ասա, ի՞նչ ես կամե-
նում դու կատարել լանուն նորա։

ԹԱԳՈՒՈՐ։ Լաւրոս, նա խենթ է։

ԹԱԳՈՒՀԻ։ Ի սէր Աստուծոյ, թողէ՛ք նորան։

ՀԱՄԼԷՏ։ Ասա, ի՞նչ ես պատրաստ անելու։ Լաց լինել, կռակել,
պատ պահել, անձդ չարչարել, կատաղել կուզես. սուր, թո՛ն կը
խմես՝ կամ կողորդիլունք կուտես։ Ես եւ կանեմ միեւնոյնը։ Դու ալստեղ
ուռնալու ես եկել, կարծում ես գերազանցել ինձ, մտնելով գերեզմա-
նի մէջ և հրաւիրելով որ քեզ կենդանի թաղեն,—ալդ ամենը ես ես
պատրաստ եմ անելու։ Դու լեռներու պէս կը հպարտանաս. թո՛ղ
միլիօն բլուրներ թափեն մեր գլխին, որ նոցա գազաթը հրեղէն
աշխարհին հասնի՝ և Օսման նորա մօտ աւազի չափ երևայ։ Ճառա-
խօսութեան մէջ ես քեզանից պակաս չեմ։

ԹԱԳՈՒՀԻ։ Ալդ բոլորը հիւանդութեան նշաններ են, Համլէտը
չուտով կը հանգստանայ։

ՀԱՄԼԷՏ։ Ի՛նչն է քեզ ստիպում ալդպէս վարուել ինձ հետ։ Ես
միշտ սիրել եմ քեզ։ Թո՛ղ ինքը Հերքուլէսը անէ, ինչ կամի,—աջնու-

ամենայնիւ կատուն էլի կը մ'լաւա՝ և շունը լւր հերթին կը հա-
չալ: (Գնահ է:)

ԹԱԳԱՒՈՐ: Բարի Հօրացիօ, խնդրում եմ գնա՛ն Նորա փտելից:
(Հօրացիօն փնտճ է:) Լաէրտ, երեկուայ խօսակցութիւնը թող զօրաց-
նէ քո համբերութիւնը: Հերտրուդա, ունեցիր հսկողութիւն որդուս
վերայ: Կենդանի արձանով կը զարդարուի ալս գերեզմանը, կը դալ և
մեր հանգստութեան ժամը, բայց առ ալժամ համբերութիւն: (Գնահ է:)

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

(ԴԱՀԼԻՃ ՊԱԼԱՏՈՒՄ)

ՏԵՍԻԼ Ա.

ՀԱՄԼԷՏ ԵՒ ՀՕՐԱՅԻՕ.

ՀԱՄԼԷՏ: Այո՛, Հօրացիօ, ես խաբեցի Նոցա և խաբանցի կո-
րուստս, դարձնելով Նորան չարագործների գլխի վերայ: Խեղագա-
րուած ձեացնելով ինձ, ես հեշտութեամբ չափշտակեցի, կարդացի և
կեղծեցի թագաւորական հրամանագիրը: Բարեբաղդաբար ես ունէի
հանգուցեալ հօրս կնիքը, որով և կնքեցի: Կամփս իմանալ ինչ էր
պարունակում աչք հրամանագիրը:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Կը ցանկալի, իշխան...

ՀԱՄԼԷՏ: Հրաման,—առանց փտածգութեան՝ գլխատել ինձ: Չը
զարմանաս, բարեկամ: Ի վարձատրութիւն Բոգենկրանցին և Գեղզէն-
շտերնին՝ ես փոխադարձաբար գրեցի,—Նոցա գլխատել, երբ Նոքա
Անդղիացոց երկիր հասնեն: Թող տեսնեն Նոքա, թէ որքան վտանգա-
ւոր է կանգնել երկու սրերի մէջ, երբ կատաղի կռիւ սկսվել է
զօրաւոր մարդկանց մէջ:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Նա թագաւոր չէ—չարագործ է:

ՀԱՄԼԷՏ: Նորա մասին խնդիրն արդէն վճռված է: Հօրս սպա-
նողը, զահ գողացողը և մօրս անառակօրէն գալթակղեցնողը, որ
նենգութեամբ գիտաւորվեց խորտակել ինձ—պէտք է մեռնի.—խղճմը-
տանքս կը հրամայէ ինձ մահուան պատիժ տալ Նորան: Յանցանք
կը վնի ինչպէ՛լ Նորան երկիր խաղտաւակելու համար:

ՀՕՐԱՅԻՕ: Նա շուտով կը դուշակէ ձեր մտադրութիւնը:

ՀԱՄԼԷՏ: Նա միջոց չի ունենալ գուշակելու,—Նորա բոպէները
հաշուած են: Բայց խղճմտանքս տանջում է ինձ, որ Լաէրտին ա-

Նարգէսի: Ես ինձ մոռացա: Ես պարտաւոր էի չարդել Նորա վիշտը: Նորա վիճակը նման է իմ վիճակին:

ՀՕՐԱՅԻՑ: Մարդիկ են դալիս իշխան, հանդարտ ի սէր Աստուծոյ: (Մարտ 5 է Օրինակը):

ՕՍՐԻԿ: Ամենապաշտօնաւորաւ իշխան, իմ խոնարհագրոյն շնորհաւորութիւն ձեր վերադարձման առթիւ ի Գանիա:

ՀԱՄԼԷՏ: Եռանդագին շնորհակալութիւն: Հօրացիօ, դու ճանաչում ես այս բղէղին:

ՀՕՐԱՅԻՑ: Ո՛չ, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ: Աւելի լաւ քեզ համար.— Նորան ճանաչելը իսկ լանցանք է: Նա հարուստ է. թող անասունը անասուններին տիրապետէ և փոխանակ ախոռը մտնելու, նստէ թագաւորական սեղանի շուրջը. բայց և աչնալէս՝ այս թուրքակը ունէ իւր իշխանութեան ներքոյ անչափ ցեխ, որ գետին է անուանում:

ՕՍՐԻԿ: Ամենապաշտօնաւորաւ իշխան, եթէ ազատ ժամանակ ունէք լսել, ինչ որ պատիւ կ'ունենամ ձեզ հաղորդելու:

ՀԱՄԼԷՏ: Ամենամեծ ուշադրութեամբ:— Միմիայն դործագրելէք ձեր գլխարկը ինչի համար որ նա չօրինած է. դրէք Նորան ձեր գլխի վերայ:

ՕՍՐԻԿ: Ամենախոնարհաբար շնորհակալ եմ.— չոյ է:

ՀԱՄԼԷՏ: Ո՛չ, շատ ցուրտ է. քամին հիւսիսիցն է:

ՕՍՐԻԿ: Այո՛ իշխան, սաստիկ ցուրտ է:

ՀԱՄԼԷՏ: Իսկ ինձ կը թվալ որ սաստիկ տապ է և շոգ:

ՕՍՐԻԿ: Չափազանց իշխան. աչնալէս տաք է, որ ասել չեմ կարող: Իշխան, թագաւորը լանձնեց ինձ հաղորդել ձեզ, որ նա...

ՀԱՄԼԷՏ: Ծածկեցէք վերջապէս ձեր գլուխը:

ՕՍՐԻԿ: Հաւատացէք իշխան, որ այսպէս լաւ եմ և դուք չափազանց բարի էք: Ձեզ անշուշտ չալանի է որ լաւէրտ վերադարձաւ Յրանսիայից և երդում եմ որ երկտասարդներից կատարելագործն է:

ՀԱՄԼԷՏ: Ինձ շատ չալանի է որ ձեր պերճախօսութեան քսակը լիքն է ոսկէ դրամներով, բայց նոցա դուք մի մանրացնէք հասարակ դրամները:

ՕՍՐԻԿ: Իշխան, ձեզ անշուշտ պէտք է չալանի լինի որ...

ՀԱՄԼԷՏ: Թողնենք ինչ որ ինձ չալանի է, կամ չալանի չէ,— բանն ինչումն է:

ՕՍՐԻԿ: Ձեզ անշուշտ պէտք է չալանի լինի, որ լաւէրտը դերադանցում է...

ՀԱՄԼԷՏ: Բայց ես ճիշտից կարող եմ իմանալ որ նա գերադանցում է, ասացէք խնդրեմ:

ՕՍՐԻԿ: Ես կամենում էի ասել որ նա գերադանցում է սրբորով մենամարտութեան արհեստով:

ՀԱՄԼԷՏ: Ի՞նչ է հետեւում այդ բանից:

ՕՍՐԻԿ: Թագաւորը գրաւական դրեց վեց արաբական ձի, լաւէրտը իւր կողմից՝ ինչպէս լսել եմ, վեց Յրանսիացուց սուր, իւր պատկանելիքով: Թագաւորը պնդում է թէ տասներկու հարուածից լաւէրտ կը տանի միայն երեք, իսկ դուք իննը: Վէճը աչնալէս սաստկացաւ, որ թագաւորը հրամայեց ինձ իմանալ— կամենում էք արդեօք՝ և երբ կը բարհաճէք ժամանակ նշանակել փորձի համար:

ՀԱՄԼԷՏ: (Մարտ 6 է) Իսկ եթէ ես չը համաձայնեմ:

ՕՍՐԻԿ: Գրաւականները աչնալէս կը մնան:

ՀԱՄԼԷՏ: Ինչո՞ւ աչնալէս կը մնան: Ասացէք թագաւորին որ ես համաձայն եմ: Թող բերեն սրերը և ես կ'աշխատեմ վաստակել նորին մեծութեան համար երեք սուր և երեք դաշույն:

ՕՍՐԻԿ: Աչնալէս էլ կը հրամայէք ասել:

ՀԱՄԼԷՏ: Աչնալէս՝ չալանի բան է, միայն դարդարեցէք իմաստը ձեր պերճախօսութեան ծաղիկներով:

ՕՍՐԻԿ: Եւ ձեզ հաճելի է իշխան, անչալաղ սկսել վճռի կատարումն:

ՀԱՄԼԷՏ: Կամի՛ր՝ այս բոլորիս:

ՕՍՐԻԿ: Թագաւորը, թագուհին և բոլոր պալատը կը շտապեն տեսնել աչնալէս դրաւիչ տեսարանը:

ՀԱՄԼԷՏ: Շատ ուրախ եմ:

ՕՍՐԻԿ: Նորին վահանաւորութիւնը կը խնդրէ ձեզանից, ամե-

Նից առաջ Լաէրտին ասել քանի մի հաշտութեան խօսքեր։
ՀԱՄԼԷՏ։ Այդ էլ կը կատարեմ։

ՕՍՐԻԿ։ Յանձնում եմ ինձ՝ ձեր խնամատարութեանը։ (Գնում է։)

ՀՐԱՍԻԹ։ Իշխան, ես վախում եմ—դուք տանուլ կը տաք
գրաւականը։

ՀԱՄԼԷՏ։ Ձեմ կարծում, սուր գործածել ես լաւ գիտեմ, բայց
Հօրացիօ, դու չես կարող երեւակայել... ես ալնպէս տխուր եմ, ալն-
պէս տխուր... բայց թողնենք այդ ամենը։

ՀՐԱՍԻԹ։ Էլ ինչ կարիք կա, իշխան։

ՀԱՄԼԷՏ։ Դատարի բան է։ Նախադգացումներ միմիայն կանանց
կարող են վախեցնել։

ՀՐԱՍԻԹ։ Եթէ ձեր հոգին մի բան վկայում է, մի արհամարհէք
այդ հոգեկան նախադգուշութիւնը։ Նս կը լալտենամ, որ դուք տրա-
մադրուած չէք։

ՀԱՄԼԷՏ։ Ո՛չ, դա վրամբութիւն է։ Բոլոր նախադգացմունքներին
մենք նախատես կը լինենք։ Առանց նախախնամութեան կամքի
ճնճողովն անգամ չի խորտակվի։ Եթէ ալժամ չը լինի, կը լինի ապա-
գալում—ապագալում չը լինի—կը լինի ալժամ։ Պէտք է պատրաստ
լինել,—սա է բոլորը։ Եթէ ոչ որ չը գիտէ ինչ է պատահելու մեղ...
Թողնենք ամենայն բան լինի ալնպէս, ինչպէս նորան սահմանուած է։
(Մտածում է։)

ՏԵՍԻԼ Բ.

ԹԱԳԱՒՈՐ, ԹԱԳՈՒՀԻ, ԼԱԷՐՏ, ՕՍՐԻԿ, ՊԱԼԱՏԱԿԱՆՆԵՐ, կանաչք
և ալ մարդիկ, պահապաններ։ Հանդիսական մարչ։

ԹԱԳԱՒՈՐ։ Համէտ, ահա Լաէրտի ձեռքը՝ ընդունիր նորան մեր
ձեռքից։ (Մտնում է հոգա չեռքերը։)

ՀԱՄԼԷՏ։ Ներքի ինձ Լաէրտ, ես մեղաւոր եմ, բայց ես չե-
րողութիւն եմ խնդրում և դու իբրեւ ազնիւ մարդ, կը ներես ինձ։
Բոլոր պալատականներին լալտնի է և դու լսած կը լինես՝ որ ես
ծանր ակարութեամբ չարչարում եմ, իմ վարմունքը, որ ալնքան

անողորմ անարգեց քո բնութիւնը, քո սիրտը, քո պատիւը, նա—չալ-
տարարում եմ ես, խեղադարութիւն էր։ Համէտը անարգէ Լաէրտին,
ոչ, անկարելի է։ Համէտը իւր հոգու մէջ բաժանուած ինքն իւրեան
չէ ձանաչում, անարգում է Լաէրտին—նա Համէտ։ Նա չէր որ
քեզ անարգեց—նորա խեղադարութիւնը։ Եթէ ալնպէս է, Համէտը
ինքը չալիաղանց անարգուած է, որովհետեւ խեղադարութիւնը նորա
թշնամութիւնն է։ Ահա բոլոր պալատականներ, նոցա ներկայութեամբ
ես մերժում եմ վատ գիտաւորութիւնը և ազնիւ սրտի համար ես ար-
դար եմ։ Նս տան կտուրի վերալից նետս ձգեցի—նա եղբօրս խոցեց։

ԼԱԷՐՏ։ Բաւական է, իշխան. թող դատեն մեղ. թող վճռեն
անարգանքը, բայց ես պատրաստ եմ մոռանալ նորան, բարեկամու-
թեան և լարդանքի ողջոյնով ես հանդիպում եմ ձեր պատրաստիու-
թեան՝ մեր թշնամութեան դադարեցնելու նկատմամբ։

ՀԱՄԼԷՏ։ Բաւական է։ Տուէք մեղ սրեր, ես պատրաստ եմ։

ԼԱԷՐՏ։ Եւ ես։

ՀԱՄԼԷՏ։ Ինչպէս պալատ ասող մութ գիշերում կը փալէ քո
արհեստագիտութիւնն՝ իմ անգիտութեան առաջ։

ԼԱԷՐՏ։ Կատակում էք, իշխան։

ՀԱՄԼԷՏ։ Ո՛չ։

ԹԱԳԱՒՈՐ։ Տուէք նորանց սրեր։ Քեզ լալտնի է Համէտ,
գրաւականը։

ՀԱՄԼԷՏ։ Այո՛, այո՛։ Դուք տանուլ կը տաք, ալն էլ ինձ լալտնի է։

(Նստի ջոկում էն սրերը։)

ԹԱԳԱՒՈՐ։ Դրէք ալտեղ, սեղանիս վերալ բաժակներ։ Նս եթէ
Համէտը տալ առաջին կամ երկրորդ հարուած, կամ պատասխանէ
երրորդին, ամենայն պարիսպներից թող որոտան թնդանթներ, թա-
գաւորը կը խմէ Համէտի կենաց և կը ձգէ նորա բաժակի մէջ գո-
հար, բոլոր գոհարներից ամենաթանկաղինը, որք Դանիալի երեք
թագաւորների երեք թագերն են զարդարուած։ Տուէք ինձ բաժակ-
ներ։ Թող փողեր և երջիւրներ համբաւեն թնդանթներին, թնդա-
նթները երկնքին և՛ երկինքը երկրին, որ թագաւորը իմում է Համ-

լէտի կենաց: Ակսեցէք: (Բաժանելը զհոռւ եւ սեղանի վերայ, մէջ մէջ ըսյն է ըստհոռւ:)

ՀԱՄԼԷՏ: Պատրաստ է: (Առհոռւ է սորը եւ դարձեալ զէպի ըստհոռւ:)

ԹԱԳԱՒՈՐ: Հարուածները ուշադրութեամբ զիտեցէք և իսկողն ինձ չաղտնեցէք, վաստակի տոյսը մեզ չի խաբել: (Հաճեալ եւ Լաւրիսը մշտնադարձ էն:)

ՀԱՄԼԷՏ: (Դադարեցնելով:) Հարուած:

ԼԱԷՐՏ: Ո՛չ:

ՀԱՄԼԷՏ: Դատաւորներ ասացէք:

ՕՍՐԻԿ և ՄԻՒՍՆԵՐԸ: Այո՛, հարուած, անվիճելի հարուած:

ԼԱԷՐՏ: Թող աղպէս լինի—չարունակենք:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Համբերեցէք, ես խմում եմ Համլէտի կենացը: (Փողի եւ ընդունելի հարուածներ:) Համլէտ, վեր առ բաժակը: (Տալիս է հոգին Բաժանել:)

ՀԱՄԼԷՏ: Ո՛չ, առաջ դործը վերջացնենք: (Մշտնադարձ էն: Ըստհոռւ զհոռւ է Բաժանել սեղանի վերայ:) Ահա՛, կրկին հարուած:

ԼԱԷՐՏ: Այո՛, խոստովանում եմ:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Յաղթութիւնը իմն է, Համլէտ:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Քո կենացն եմ խմում, իմ որդեակ: (Առհոռւ է Բաժանել:)

ԹԱԳԱՒՈՐ: Ոչ, ոչ խնդրում եմ մի խմիր:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Իմ որդու կենացը: (Խոստ էն:)

ԹԱԳԱՒՈՐ: (Մի հոգի:) Նա կորաւ, բաժակի մէջ թոյն կար:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Բաժանենք այս բաժակը, իմ Համլէտ:

ՀԱՄԼԷՏ: Շնորհակալ եմ, առաջ վերջացնենք:

ԼԱԷՐՏ: Համլէտին հարուած:

ՀԱՄԼԷՏ: Ո՛չ: (Մշտնադարձ էն դադարեց:) Ինձ թվում է որ դու կատակ ես անում, Լաւրիս, խաղ ես անում և ոչ թէ մենամարտում:

ԼԱԷՐՏ: Ե՛ս եմ կատակում, կը տեսնենք: (Նա վերադարձ է Հաճեալ:)

ՀՕՐԱՅԻՈ: Այս քնն է, իշխանը վիրաւորուած է: (Հաճեալ զհոռւ է

խոստ սորը Լաւրիսի յետեւ եւ յետեւ, Լաւրիս հաղաւթեալ զհոռւ է Հաճեալ սորը, Հաճեալ վերցնում է Լաւրիսը: Մշտնադարձ էն:)

ԹԱԳԱՒՈՐ: Կանգ առէք, բաւական է, բաժանեցէք նոցա: (Թաճակին ուշադրութեամբ էն:)

ՕՍՐԻԿ: Ի՞նչ պատահեց թագուհուն:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Նա երեւի վախեցաւ:

ԼԱԷՐՏ: Սա քնն է, ես վիրաւորուած եմ: Համլէտը իմ սրովս էր կռւում. ես խորտակվեցայ: (Շփուկում էն: Լաւրիս հոգին հանգնած է որդի վերայ:)

ՀԱՄԼԷՏ: Մալը իմ, դու իմ մասին վախեցար:

ԹԱԳԱՒՈՐ: Ո՛չ, թոյն, թոյն կար բաժակի մէջ. թոյն—ո՛հ, իմ սիրելի որդեակ: (Մշտնադարձ էն:)

ՀԱՄԼԷՏ: Չարագործութիւն, կողպեցէք դռները, ոչ ոքին մի դուրս թողնէք, որոնցէք չարագործին:

ԼԱԷՐՏ: (Ընդունում էն:) Նա քո առաջը է Համլէտ: Գու սպանուած ես, Համլէտ. քո մէջ կէս ժամ կեանք չէ մնացել, դաւաճանութեան սուրը քո ձեռքին է: Գարշելի եղեռնագործութիւնը ինձ վերադարձաւ: Տես, ես ընկալ և էլ չեմ վերկենաց: Մալդը նմանապէս թունաւորված է... աւելի զօրութիւն չունեմ... Թագաւորը, թագաւորն է բոլորի պատճառը:

ՀԱՄԼԷՏ: Թոյն. թոյն ուրեմն թոյնը իւրեանը կատարի: (Մշտնադարձ էն:)

ՕՍՐԻԿ և ՄԻՒՍՆԵՐԸ: Դաւաճանութիւն:

ՀԱՄԼԷՏ: Խմիր այս թոյնը, դարչելի անիծեալ եղեռնագործ: Գնա՛ մօրս ետեւից: (Թաճակը մշտնադարձ էն:)

ԼԱԷՐՏ: Ներքի ինձ Համլէտ քո մահը, ինչպէս ես ներում եմ քեզ հօրս մահը: (Մշտնադարձ էն:)

ՀԱՄԼԷՏ: Հանդիսա հանդիւր... Մահ, ահա նա, Հօրացն... իսկ դուք, չարագործութեան համար վկաներ, զողալով նախում էք այս արիւնհեղութեանը, գունաթափվել էք... ո՛հ, եթէ ես ժամանակ ունենայի... ես կը պատմէի ձեզ... անողորմ մահը... Հօրացիօ, դու կ'արդարացնես ինձ մարդկանց առաջ:

ՀՕՐԱՑԻՑ: Բաժակի մէջ մնացորդ կա՞նք և նա իմա է:

ՀԱՄԼԷՏ: Ո՛չ, ո՛չ, դու պէտք է ապրես, դու պէտք է արդարացնես Համլէտի անունը: Դու նոցա կը պատմես սարսափելի գործերը և կը փրկես Համլէտի անունը պարսաւանքից: (Մէտնա՛հէ:)

ՀՕՐԱՑԻՑ: Եւ սպառնացաւ զիւցազն սիրտը: Դասք հրեշտակաց՝ սորան ձեր երանութեան մէջ դասեցէք, որ երանելի կեանքի էր արժանի: (Նրա՛յն տոնակէն:)

ՎԱՐԱԳՈՅՐ:

ՎՐԻՊԱԿՆԵՐ:

Երէս:	Տալ:	Սեռ:	Ունի:
37	31	ղ արկել	էին ուղարկել
41	31	կը հաղորդմ	կը հաղորդեմ
46	31	Գիլտենշերն	Գիլտենշերն
48	1	աղքատ եմ	աղքատ եմ
"	24	բնաւորութիւնը	բնաւորութիւնը
69	18	սոսկալի	սոսկալի

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Դաս	Ստորադաս	Ստորադաս	Դաս
1	Բնակավայր	Բնակավայր	1
2	Բնակավայր	Բնակավայր	2
3	Բնակավայր	Բնակավայր	3
4	Բնակավայր	Բնակավայր	4
5	Բնակավայր	Բնակավայր	5
6	Բնակավայր	Բնակավայր	6
7	Բնակավայր	Բնակավայր	7
8	Բնակավայր	Բնակավայր	8
9	Բնակավայր	Բնակավայր	9
10	Բնակավայր	Բնակավայր	10

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Handwritten text in a cursive script, likely a signature or name, followed by the number 968.

2013

